

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ШАМШУР МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.9 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ РИЗИКІВ І
ЗАГРОЗ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ
АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ М.С. Шамшур

Науковий керівник:
Манжула Андрій Анатолійович
доктор юридичних наук, професор

Кропивницький – 2025

АНОТАЦІЯ

Шамшур М. С. Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2025.

У роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягало в тому, щоб з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення правових та організаційних засад реалізації аналітичної функції БЕБ.

Під економічною безпекою України запропоновано розуміти нормальний, забезпечений державою стан функціонування національної економіки, який характеризується дотриманням всіма учасниками суспільно-економічних відносин вимог законодавства та міжнародних стандартів, ефективною та соціально орієнтованою роботою всіх економічних ринків, стабільністю та стійкістю національної валюти, правильністю та справедливістю розподілу матеріальних і фінансових ресурсів в суспільстві, що в сукупності сприяє сталому державно-економічному розвитку, добробуту та підвищенню якості життя населення.

З'ясовано, що суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави – це система інституцій державної влади, які відповідно до положень чинного

законодавства України наділені повноваженнями на здійснення управління та регулювання суспільно-економічними відносинами та поведінкою їх учасників за допомогою адміністративних та інших інструментів з метою підтримки належного рівня функціонування національної економіки взагалі та її окремих складових, зокрема.

Зауважено, що Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України формують підвалини забезпечення економічної безпеки держави шляхом: 1) формування нормативно-правової основи функціонування національної економіки; 2) визначення напрямів та організації проведення державної економічної політики; 3) побудови та забезпечення функціонування механізму державного регулювання та управління господарським, кредитно-фінансовим, виробничим та іншими секторами національної економіки; 4) формування стратегії протидії загрозам та ризикам в сфері економіки.

Обґрунтовано, що аналітична функція Бюро економічної безпеки України – це самостійний напрям діяльності БЕБ, який реалізується спеціально уповноваженими аналітичними підрозділами цього правоохоронного органу з метою збору та обробки інформації про загрози і ризики у сфері економіки, причини, умови і факти вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, протидія яким входить до компетенції Бюро.

Констатовано, що адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України слід визначити як врегульовані адміністративним законодавством суспільні відносини, що виникають в рамках адміністративної діяльності уповноважених підрозділів Бюро з питань організації та реалізації аналітичної функції та поставлених перед відомством цільових завдань. Дані відносини відрізняються чіткістю законодавчого визначення прав і обов'язків їх учасників, а також можливістю

застосування до них заходів примусового характеру з метою впорядкування та забезпечення правильності, ефективності і законності діяльності.

Підкреслено, що відносини кадрового забезпечення аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України – це спеціальна діяльність уповноважених осіб Бюро, яка спрямована на формування персонального складу аналітичних підрозділів БЕБ, а також забезпечення проходження ними служби. В даному випадку виникають численні адміністративні відносини, пов'язані із організацією конкурсного відбору на посади в аналітичні підрозділи БЕБ, призначенням та звільненням з посад їх керівників, контролем процесу службової діяльності та забезпеченням службово-трудова прав персоналу, проведенням його професійного навчання і таке інше.

З'ясовано, що правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили, в яких переважають норми адміністративного права. Незважаючи на всю розгалуженість нормативного матеріалу констатовано, що таке регулювання не позбавлено і певних недоліків, зокрема: відсутнє чітке розмежування аналітичних та правоохоронних повноважень; не повною мірою врегульовано процедури збирання, обробки та використання аналітичної інформації; завдання та функції таких підрозділів розкрито досить поверхнево; не визначено механізми їх взаємодії з іншими органами публічної влади.

Доведено, що форми реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це визначені нормами чинного законодавства моделі зовнішньої, практичної адміністративної діяльності БЕБ щодо виконання покладених на цей правоохоронний орган завдань і повноважень, охоплених змістом аналітичної функції. Аргументовано, що такими формами є наступні: кримінальний аналіз; оцінка ризиків у сфері економіки; застосування ризик-орієнтованого підходу; участь БЕБ у формуванні інформаційних систем.

Визначено поняття «методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України».

Зроблено висновок, що адміністративно-правова взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці являє собою врегульовану нормами адміністративного права, спільну, цілеспрямовану та скоординовану діяльність БЕБ та уповноважених суб'єктів публічної влади, а також інших учасників публічних відносин, в тому числі й суб'єктів господарювання, що здійснюється у встановлених законом формах і методах з метою обміну інформацією, аналітичної обробки даних, узгодження управлінських рішень й реалізації превентивних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, оцінку та мінімізацію ризиків і загроз економічній безпеці української держави.

Зазначено, що взаємодія Бюро економічної безпеки України на міжнародному рівні є критично важливою для забезпечення економічної безпеки, оскільки сучасні фінансові злочини, ухилення від оподаткування, відмивання коштів і санкційні порушення мають транснаціональний характер. Обмін інформацією з іноземними партнерами, участь у спільних розслідуваннях та імплементація міжнародних стандартів дозволяють державі ефективніше захищати свої фінансові інтереси, запобігати виведенню капіталу за кордон і підвищувати довіру міжнародних інвесторів до української економіки.

Узагальнено, що на сьогоднішній день у світі не сформовано якоїсь конкретної та яскраво вираженої моделі функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки. Адже в кожній країні дані підрозділи функціонують в рамках певних органів державної влади та володіють своїм адміністративно-правовим статусом та мають різне функціональне призначення.

Виокремлено проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України та запропоновано шляхи їх вирішення в адміністративній практиці.

Ключові слова: ризики, загрози, економічна сфера, економічна безпека, адміністративно-правова природа, аналітична функція, Бюро економічної безпеки, адміністративно-правові відносини, правове регулювання, адміністративно-правовий статус, форми, методи, адміністративно-правова взаємодія, зарубіжний досвід, аналітичні висновки.

SUMMARY

Shamshur M. S. Administrative and legal basis for identifying risks and threats in the economic sphere through the implementation of the analytical function of the Economic Security Bureau of Ukraine. – *Professional scientific paper as manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences, specialty 12.00.07 – «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. Kropyvnytskyi, 2025.

The paper presents a theoretical generalization and a new solution to the scientific problem, which lies in identifying the essence and revealing the peculiarities of the administrative and legal basis for defining risks and threats in the economic sphere through the implementation of the analytical function of the Economic Security Bureau of Ukraine (ESBU), on the basis of which to develop proposals and recommendations aimed at improving the legal and organizational foundations for the implementation of the analytical function of the ESBU.

Economic security of Ukraine is proposed to be understood as a normal, state-guaranteed state of functioning of the national economy, characterized by compliance with the requirements of legislation and international standards by all participants in socio-economic relations, the effective and socially oriented operation of all economic markets, the stability and sustainability of the national currency, and the correct and fair distribution of material and financial resources in society, which together contribute to sustainable state and economic development, prosperity, and an improved quality of life for the population.

It has been established that the entities responsible for ensuring the economic security of the State are a system of state institutions which, in accordance with the provisions of the current legislation of Ukraine, are

empowered to manage and regulate socio-economic relations and the behavior of their participants using administrative and other instruments in order to maintain the proper functioning of the national economy in general and its individual components in particular.

It has been noted that the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the President of Ukraine, and the National Security and Defense Council of Ukraine subordinate to him establish the foundations for ensuring the economic security of the State by: 1) forming the regulatory and legal basis for the functioning of the national economy; 2) determining the directions and organization of the State economic policy; 3) establishing and ensuring the functioning of a mechanism for State regulation and management of the economic, credit and financial, manufacturing, and other sectors of the national economy; 4) forming a strategy to counter threats and risks in the economic sphere.

It has been justified that the analytical function of the Economic Security Bureau of Ukraine is an independent area of the ESBU activity, which is implemented by specially authorized analytical units of this law enforcement agency with the aim of collecting and processing information about threats and risks in the economic sphere, the causes, conditions, and facts of administrative and criminal offenses, the counteraction of which falls within the competence of the Bureau.

It has been stated that the administrative and legal relations regarding the implementation of the analytical function of the Economic Security Bureau of Ukraine should be defined as social relations regulated by administrative legislation arising within the framework of the administrative activities of the authorized units of the Bureau in terms of the organization and implementation of the analytical function and the objectives set for the agency. These relationships are characterized by a clear legislative definition of the rights and obligations of their participants, as well as the possibility of applying coercive measures to them to regulate and ensure the correctness, efficiency, and legality of their activities.

It has been emphasized that the staffing of the analytical activities of the Economic Security Bureau of Ukraine is a special activity of the authorized persons of the Bureau, which is aimed at forming the personnel of the analytical units of the ESB, as well as ensuring their service. In this case, numerous administrative relations arise related to the organization of competitive selection for positions in the analytical units of the ESB, the appointment and dismissal of their managers, control of the process of official activities and ensuring the official and labor rights of personnel, conducting their professional training, etc.

It has been established that the legal regulation of the activities of the analytical units of the Economic Security Bureau of Ukraine is carried out by normative legal acts of various legal force, in which the norms of administrative law prevail. Despite the complexity of the regulatory material, it has been noted that such regulation is not without certain shortcomings, in particular: there is no clear distinction between analytical and law enforcement powers; the procedures for collecting, processing, and using analytical information are not fully regulated; the tasks and functions of such units are described rather superficially; the mechanisms of their interaction with other public authorities are not defined.

It has been proven that the forms of implementation of the analytical function of the Economic Security Bureau of Ukraine are models of external, practical administrative activities of the ESB defined by the norms of current legislation regarding the performance of the tasks and powers assigned to this law enforcement agency, covered by the content of the analytical function. It has been argued that these forms are as follows: criminal analysis; economic risk assessment; application of a risk-oriented approach; ESB participation in the formation of information systems. The concept of «methods of implementation of the analytical function of the Economic Security Bureau of Ukraine» is defined.

It has been concluded that the administrative and legal interaction of the Economic Security Bureau of Ukraine with other entities in the process of identifying risks and threats to the economy is a joint, purposeful, and coordinated

activity of the ESBU and authorized public authorities, as well as other participants in public relations, including business entities, carried out in the forms and methods established by law for the purpose of exchanging information, analytical data processing, coordinating management decisions, and implementing preventive measures aimed at the timely identification, assessment, and minimization of risks and threats to the economic security of the Ukrainian State.

It has been noted that the interaction of the Economic Security Bureau of Ukraine at the international level is critically important for ensuring economic security, since modern financial crimes, tax evasion, money laundering, and sanctions violations are transnational in nature. Exchanging information with foreign partners, participating in joint investigations, and implementing international standards enable the State to more effectively protect its financial interests, prevent capital flight abroad, and increase international investors' confidence in the Ukrainian economy.

In summary, there is currently no specific and clearly defined model for the functioning of analytical units in the field of economic security in the world. In each country, these units operate within the framework of specific government agencies, have their own administrative and legal status, and serve different functional purposes.

The problems of implementing the analytical conclusions of the Economic Security Bureau of Ukraine have been highlighted and the ways to solve them in administrative practice have been proposed.

Keywords: risks, threats, economic sphere, economic security, administrative and legal nature, analytical function, Economic Security Bureau of Ukraine, administrative and legal relations, legal regulation, administrative and legal status, forms, methods, administrative and legal interaction, foreign experience, analytical conclusions.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шамшур М.С. До проблеми визначення поняття ризиків і загроз у сфері економіки України. *Право та державне управління*. 2022. № 4. С. 676–682.
2. Шамшур М.С. Поняття та адміністративно-правове значення аналітичної функції бюро економічної безпеки України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7 (59). С. 496–499.
3. Shamshur M. On the Characterisation of the System of Administrative Legal Relations Arising in the Implementation of the Analytical Function of the Bureau of Economic Security of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 5 (339). Pp. 119–124.
4. Шамшур М.С. До проблеми адміністративно-правової класифікації ризиків і загроз у сфері економіки України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 5. С. 198–203.
5. Шамшур М.С. Сучасний стан правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 379–381.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шамшур М.С. Поняття та значення взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ 14–15 листопад 2021 року). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 134–136.

7. Шамшур М.С. Кримінальний аналіз, як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21–22 лютого 2022 р. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.

8. Шамшур М.С. Оцінка ризиків у сфері економіки, як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення* : матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04–05 червня 2025 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 140–143.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЯВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	25
1.1. Поняття та адміністративно-правова класифікація ризиків і загроз у сфері економіки України	25
1.2. Бюро економічної безпеки України як один із суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави.....	42
1.3. Аналітична функція Бюро економічної безпеки України: адміністративно-правова сутність та значення.....	69
1.4. Адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України.....	82
Висновки до розділу1	100
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	109
2.1. Правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України та їх адміністративно-правовий статус	109
2.2. Форми та методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України.....	123
2.3. Адміністративно-правова взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці.....	142
Висновки до розділу 2	154
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	159

3.1. Зарубіжний досвід функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки та його адаптація в національну правову систему	159
3.2. Проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України та шляхи їх вирішення в адміністративній практиці	173
Висновки до розділу 3	187
ВИСНОВКИ	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ	224

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку української держави характеризується ускладненням економічних процесів, посиленням їх взаємозв'язку з глобальними фінансовими та інформаційними системами, а також зростанням кількості чинників обумовлених війною, здатних негативно впливати на стабільність національної економіки. За таких умов забезпечення належного рівня економічної безпеки держави неможливе без своєчасного аналізу деструктивних тенденцій, потенційно небезпечних явищ та процесів, що формуються у фінансово-господарській сфері. Ефективність державної політики у цій площині значною мірою залежить від здатності публічної влади виявляти й оцінювати ризики та загрози ще на етапі їх зародження. У системі органів, покликаних забезпечувати економічну безпеку України, особливе місце посідає Бюро економічної безпеки України, створене з метою комплексної протидії кримінальним і іншим правопорушенням у сфері економіки.

Вказаний правоохоронний орган виконує низку важливих функцій, серед яких окреме і самостійне місце належить аналітичній, реалізація якої забезпечує накопичення, обробку та узагальнення даних про економічні процеси, тенденції та фактори ризику. Саме аналітична діяльність створює підґрунтя для формування превентивних управлінських рішень, прогнозування загроз економічній безпеці та вдосконалення механізмів адміністративно-правового впливу. У зв'язку з цим дослідження адміністративно-правових засад виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України набуває особливої актуальності та має суттєве наукове й практичне значення.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремі проблемні питання, присвячені діяльності Бюро економічної безпеки в рамках забезпечення економічної безпеки України, у своїх наукових працях

розглядали: А.А. Буряк, Л.М. Гейко, І.В. Дем'янюк, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, О.О. Желізко, В.А. Забродський, В.В. Зуб, О.Г. Кальман, М.О. Кизим, П.Т. Колісніченко, Г.С. Коршунова, Д.О. Кошиков, А.О. Кудінова, П.О. Лайко, М.В. Лизун, Х.О. Мандзіновська, О.А. Маслій, В.І. Мунтіян, Д.В. Односталко, К.С. Озарко, Г.М. Пазєєва, Н.М. Попадинець, І.В. Роговська-Іщук, Є.М. Рудніченко, Н.В. Сментина, А.О. Собакарь, В.І. Шлемко та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі фактично неопрацьованим є дослідження адміністративно-правових засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України.

Таким чином, необхідність комплексного вдосконалення аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки в частині виявлення ризиків і загроз у сфері економіки, а також відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених вказаній проблематики, обумовлюють актуальність та своєчасність наукової роботи, присвяченої проблематиці адміністративно-правових засад виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до: «Стратегії забезпечення державної безпеки», схваленої Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022; «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року», затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. Крім того, дисертацію підготовлено у відповідності Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від

11.06.2020 р. № 454; а також Плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі узагальнення наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України, а також спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід, розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення правових та організаційних засад реалізації аналітичної функції БЕБ.

Досягнення поставленої мети зумовлює потребу у вирішенні таких *завдань*:

- визначити поняття та здійснити адміністративно-правову класифікацію ризиків і загроз у сфері економіки України;
- охарактеризувати Бюро економічної безпеки України як один із суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави;
- встановити адміністративно-правову сутність та розкрити значення аналітичної функції Бюро економічної безпеки України;
- схарактеризувати адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України;
- надати характеристику правовому регулюванню діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України та визначити специфіку їх адміністративно-правового статусу;
- окреслити форми та методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України;

- охарактеризувати адміністративно-правову взаємодію Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці;
- узагальнити зарубіжний досвід функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки та опрацювати можливості його адаптації в національну правову систему;
- встановити проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України та окреслити шляхи їх вирішення в адміністративній практиці.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають у процесі виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України.

Предметом дослідження адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України.

Методи дисертаційного дослідження. Науково-методологічне підґрунтя дисертації становить сукупність загальноправових і спеціальних методів наукового пізнання. Так, логіко-семантичний метод та метод класифікації використовувався для того, щоб визначити поняття та здійснити адміністративно-правову класифікацію ризиків і загроз у сфері економіки України (підрозділ 1.1), а також встановити адміністративно-правову сутність та значення аналітичної функції Бюро економічної безпеки України (підрозділ 1.3). Щоб охарактеризувати Бюро економічної безпеки України як один із суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави (підрозділ 1.2) та окреслити форми та методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України (підрозділ 2.2) використовувався структурно-логічний та системно-функціональний методи. З метою аналізу адміністративно-правових відносин щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України (підрозділ 1.4) використовувався

формально-юридичний метод. Метод документального аналізу та компаративний метод застосовувався щоб надати характеристику правовому регулюванню діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України та визначити специфіку їх адміністративно-правовий статус (підрозділ 2.1) та охарактеризувати адміністративно-правову взаємодію Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці (підрозділ 2.3). Узагальнити зарубіжний досвід функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки та опрацювати можливості його адаптації в національну правову систему (підрозділ 3.1) вдалось за допомогою порівняльно-правового методу. Щоб встановити проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України та окреслити шляхи їх вирішення в адміністративній практиці (підрозділ 3.2) застосовувався порівняльно-правовий метод.

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять здобутки фахівців з адміністративного, інформаційного права тощо. В роботі також використано здобутки фахівців з інших галузевих дисциплін, зокрема: теорія держави і права, теорія управління, соціологія, психологія, філософія, тощо. *Нормативно-правовою основою* дисертації є Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові документи, а також відомчі акти Бюро економічної безпеки, які спрямовані на упорядкування її внутрішньої діяльності. *Інформаційною та емпіричною базою* дисертаційної роботи є наукова публіцистика, періодичні видання, статистичні дані, тощо. Автором використано власний досвід роботи в Бюро економічної безпеки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першою спробою комплексно, на монографічному рівні, з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України, на

основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення правових та організаційних засад реалізації аналітичної функції БЕБ.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків. Зокрема, у роботі:

вперше:

- здійснено систематизацію адміністративно-правових відносин щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України, до яких віднесено: 1) відносини кадрового забезпечення аналітичних підрозділів БЕБ; 2) відносини, які виникають в рамках поточної, цільової адміністративної роботи аналітичних підрозділів; 3) відносини внутрішнього контролю за станом законності, ефективності та правильності виконання працівниками аналітичних підрозділів своїх функцій та реалізації повноважень; 4) відносини взаємодії БЕБ із органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, тощо; 5) відносини у сфері захисту службової інформації та державної таємниці під час проведення аналітичної діяльності;

- запропоноване комплексне вирішення проблем правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України, зокрема: відсутність чіткого розмежування аналітичних та правоохоронних повноважень; не повною мірою врегульованість процедури збирання, обробки та використання аналітичної інформації; завдання та функції таких підрозділів розкрито досить поверхнево; не визначено механізми їх взаємодії з іншими органами публічної влади;

удосконалено:

- характеристику таких методів реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України: метод систематизації; метод планування; метод обліку; метод контролю; метод організації; метод технічної підтримки;

- обґрунтування наукової думки про те, що загальними ознаками економічної безпеки є: *по-перше*, дана категорія виступає системною складовою національної безпеки держави та виражає фундаментальні національні інтереси у сфері сталого економічного розвитку країни, соціального добробуту, якості життя населення; *по-друге*, зміст економічної безпеки складає нормальний стан функціонування національної економіки, який передбачає: а) дотримання вимог законодавства та міжнародних актів всіма, без виключення, учасниками суспільно-економічних відносин; б) ефективно та орієнтоване на інтереси нації функціонування економічних ринків; в) стабільність та стійкість національної валюти; д) правильність та справедливість розподілу матеріальних та фінансових ресурсів в суспільстві згідно із принципами ринкової економіки та свободою підприємництва; *по-третьє*, економічна безпека досягається за рахунок відсутності загроз детермінованих об'єктивними обставинами політичного, соціального, фінансового, військового чи безпекового характеру або мінімізації зумовлених такими загрозами ризиків; *по-четверте*, економічна безпека забезпечується органами державної влади, які володіють повноваженнями на застосування відповідних адміністративно-правових та інших інструментів, у тому числі державного примусу;

- визначення поняття «суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави», під якими запропоновано розуміти систему інституцій державної влади, які відповідно до положень чинного законодавства України наділені повноваженнями на здійснення управління та регулювання суспільно-економічними відносинами та поведінкою їх учасників за допомогою адміністративних та інших інструментів з метою підтримки належного рівня функціонування національної економіки взагалі та її окремих складових, зокрема;

- узагальнення значення адміністративно-правової взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення

ризиків і загроз економіці, яке полягає у наступному: вона забезпечує інтеграцію інформаційних, аналітичних і контрольних ресурсів різних органів, що дає змогу формувати цілісну картину економічних ризиків; створює умови для оперативного реагування, адже спільна аналітична діяльність скорочує часові проміжки між виявленням загрози та прийняттям управлінських рішень; запобігає дублюванню повноважень, а також мінімізує ризики виникнення конфліктів юрисдикцій; обмін даними з контролюючими, правоохоронними та регуляторними органами підсилює ризик-орієнтований підхід у діяльності Бюро; узгоджені дії сприяють ранньому виявленню системних загроз (тіньові схеми, ухилення від оподаткування, фінансові зловживання) та їх нейтралізації; в результаті така спільна діяльність підвищує стійкість економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів;

дістало подальшого розвитку:

- тезу про те, що Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України створюють підвалини забезпечення економічної безпеки держави шляхом: 1) формування нормативно-правової основи функціонування національної економіки; 2) визначення напрямів та організації проведення державної економічної політики; 3) побудови та забезпечення роботи механізму державного регулювання та управління господарським, кредитно-фінансовим, виробничим та іншими секторами національної економіки; 4) формування стратегії протидії загрозам та ризикам в сфері економіки;

- наукова думка про те, що прозорість аналітичної діяльності БЕБ – це системна характеристика функціонування аналітичного напрямку діяльності Бюро економічної безпеки України, яка відображає відкритість і зрозумілість не змісту чутливої інформації (яка наприклад становить державну таємницю), а логіки та правил її аналітичного опрацювання. Вона

передбачає чітке окреслення джерел і якості даних, методологічних підходів, критеріїв відбору та інтерпретації інформації, а також пояснення того, яким чином аналітичні висновки трансформуються у практичні рекомендації;

- твердження про те, що Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України створюють підвалини забезпечення економічної безпеки держави шляхом: 1) формування нормативно-правової основи функціонування національної економіки; 2) визначення напрямів та організації проведення державної економічної політики; 3) побудови та забезпечення функціонування механізму державного регулювання та управління господарським, кредитно-фінансовим, виробничим та іншими секторами національної економіки; 4) формування стратегії протидії загрозам та ризикам в сфері економіки;

- узагальнення досвіду Німеччини у сфері забезпечення економічної безпеки, на основі чого зазначено, що ця країна підтвердила, що аналітичні підрозділи працюють найкраще тоді, коли вони мають інституційну автономію, доступ до якісних даних, міжвідомчу координацію та чіткий мандат на довгостроковий аналіз ризиків, а не лише на короткострокову підтримку політичних рішень.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – як теоретичне підґрунтя для проведення наукових досліджень, присвячених адміністративно-правовим засадам виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України;

- *правотворчій діяльності* – з метою розробки нових та вдосконалення чинних нормативно-правових актів різної юридичної сили, які визначають адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у

сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України;

- *правозастосовній діяльності* - з метою підвищення ефективності діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України;

- *освітньому процесі* - в процесі підготовки навчально-методичних, лекційних матеріалів, а також підручників та навчальних матеріалів з дисциплін: «Адміністративне право»; «Фінансове право», тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблематики та відповідні висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Київ 14-15 листопад 2021 року); «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.); «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 04–05 червня 2025 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та 3 тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок. Список використаних джерел містить 195 найменувань на 22 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЯВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Поняття та адміністративно-правова класифікація ризиків і загроз у сфері економіки України

Національна економіка — це один із основних стовпів держави, в основі якого лежать фінансові та товарно-грошові відносини, спрямовані на постійний обіг і перерозподіл цінностей. Як зазначають Л.М. Гейко та Н.В. Сментина, національна економіка – це складна цілісна господарська система, яка являє собою взаємопов’язані сектори, сфери, галузі. В національній економіці у єдиному комплексі поєднані виробництво, реалізація, обмін і споживання матеріальних благ, послуг та духовних цінностей. Національна економіка, продовжують автора, складається з двох сфер: виробничої та невиробничої. До виробничої сфери належать галузі, що виробляють продукт у матеріальній формі (промисловість, сільське господарство, будівництво, торгівля). До невиробничої сфери належать галузі, що надають послуги, які не носять матеріальний характер (наука, охорона здоров’я, освіта, культура, мистецтво, пасажирський транспорт) [22, с.12-14]. Тож, від рівня ефективності функціонування національної економіки прямо залежить добробут суспільства в цілому та кожного його представника, зокрема, адже на це прямо впливає стабільність національної валюти та захищеність людських статків, наявність достатньої для всіх кількості робочих місць, можливість кожною особою набути необхідних для бажаного рівня життя цінностей і таке інше. Поряд із цим, механізм роботи національної економіки не ідеальний та цілком може

порушуватись зовнішніми факторами, які виражено в актуальних загрозах та ризиках.

Поняття «загроза» та «ризик» схожі, але не тотожні категорії. Перший термін, згідно із Академічним тлумачним словником за загальною редакцією І.К. Білодіда, – це: а) груба, зухвала обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; погрожування, нахваляння; б) можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь; в) те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь неприємність. В свою чергу, ризик визначається в словнику, як усвідомлена можливість небезпеки; сміливий, ініціативний вчинок, дія із сподіванням щастя, успіху, позитивного результату; можливість збитків або невдачі в якійсь справі [150, с.95; 151, с.539]. В тлумачному словнику української мови за редакцією А.О. Івченко виділяється термін «загроза», який розкрито, як погрожування, можливість або неминучість небезпеки [163].

В рамках вчених дискусій загрози та ризику визначаються як частина і ціле, а також у нерозривному співвідношенні із явищем небезпеки. Зокрема, Є.М. Рудніченко, О.О. Желізко, І.А. Маркін та І.П. Потапюку близька думка про те, що саме з небезпеки органічно виходять загрози та ризику, які генеруються небезпекою. Тобто, за цією концепцією загроза – це крайня міра небезпеки (безпосередня небезпека), а небезпека – це можлива (потенційна загроза) в обмежених масштабах. Загальним у змісті загрози і небезпеки є їх можливість заподіяти той або інший збиток безпеці [75, с.132; 37; 145]. За висновком, представленим в науковій праці Л.В. Калашнікової, ризик відрізняється від небезпеки: по-перше, своїм суб'єктивним характером (небезпека визначається наявністю зовнішніх реальних факторів впливів, а ризик пов'язаний переважно з внутрішньою мотивацією діючого суб'єкта); по-друге, ризик може мати й позитивні наслідки, натомість небезпека завжди асоціюється із завданням шкоди й загрозами знищення; по-третє, ситуація ризику тісно пов'язана з невизначеністю, наявністю та рівень якої складно

констатувати[43, с.21]. Таким чином, узагальнює згадана вище авторка, поняття «ризик» характеризує не лише можливість негативних наслідків, а й спрямованість на успіх у запобіганні втрат при гарантуванні безпеки життєдіяльності за відсутності абсолютної впевненості (в ситуації невизначеності). «Звісно, надія на те, що усунення невизначеності через нестачу чи недостовірність інформації збільшить вірогідність переходу від ситуації ризику до ситуації безпеки, повинна залишатись. Проте чим більшим є обсяг й достовірність інформації про наявні небезпеки та загрози, тим глибше усвідомлення ризику. Чим більш раціональними й детальними стають обчислення показників ступені небезпек, тим більше невизначеності щодо розвитку подій у майбутньому», – пише вчена. Досліджуючи сутність та співвідношення понять «невизначеність», «ризик», «виклик», «загроза», «небезпека», автор зауважила, що саме категорія «небезпека» виступає узагальнюючим по відношенню до будь-яких явищ, подій, здатних завдати шкоди конкретній людині, суспільству, державі. За її допомогою у ході розробки технологій забезпечення безпеки життєдіяльності можна оцінити, ранжувати весь спектр можливих загроз інтересам, цінностям, цілям об'єктів безпеки задля вироблення актуальних та адекватних заходів протидії, принаймні найважливіших з них [43, с.21].

Т.В. Романчик акцентує увагу на тому, що поняття «небезпека», «загроза» та «ризик» мають певні схожі риси, але відрізняються одне від одного ступенем імовірності настання події, негативною за своїми наслідками, а саме: небезпека – це імовірнісний неконкретизований вплив негативних чинників; загроза – це висока частка імовірності реальної події, за якої стає можливий перехід небезпеки зі стану можливості у реальну площину; ризик – це імовірність втрати чогось внаслідок дії загроз [144, с.264]. Г.М. Пазєєва розглядає ризик як відхилення від певної поставленої мети залежно від ситуації, що настала в певний час. В свою чергу, небезпека трактується вченою, як послідовність дій в системі, внаслідок чого нищиться потенціал,

що призводить до занепаду, кризового стану тощо, а загроза трактується як одна з її форм, що з'являється і розвивається на основі невизначеності [98]. У роботі О.Л. Дронової представлено подвійний підхід до розкриття змісту поняття «ризик». Згідно першого (двомірного) в сутність ризику закладається ймовірність настання несприятливої події, яка зумовлює негативні наслідки. «Ймовірність події, чи процесу при такому підході розглядається як один із компонентів ризику, а міра наслідків (збитків) – як другий. Таке двомірне вираження ризику використовується у процесі кількісного оцінювання ризику», – пише вчена. Інший, багатомірний підхід базується на численних факторах людської особистості, що відповідальні за сприйняття ризику і впливають на прийняття пов'язаних з ризиком рішень. Ці фактори виявлені психологами, мають якісний характер і покладені в основу психометричного підходу до ризику. Багатомірне визначення ризику корисне для виявлення пріоритетів у відношенні людей до сукупності небезпечних явищ та процесів. В свою чергу, небезпека трактується автором, як загроза життю, людям і всьому тому, що має для них цінність. Вона є ймовірнісною категорією, яка може змінюватися у просторі і в часі. Таким чином, під характеристикою небезпеки, що пов'язана з конкретною подією чи процесом, варто розуміти ймовірність прояву цієї події чи процесу у певному місці та у певний час. Небезпеки різноманітних подій чи процесів порівнюють шляхом знаходження середнього значення ймовірностей їх прояву за просторовими і часовими параметрами [34, с.155]. Водночас, на нашу думку, позиції О.Л. Дронової притаманний ряд прогалин: по-перше, запропоновані вченою підходи до тлумачення ризиків та небезпеки не враховують явище невизначеності, що є суттєвим недоліком, адже існують ситуації, коли ризик, як і небезпека, не характеризуються ймовірними наслідками, а мають непередбачуваний результат; по-друге, у формулюваннях авторки не береться до уваги категорія «загроза», що невід'ємна до ризиків та небезпеки згідно із уявленнями більшості інших представників наукової спільноти.

Зважаючи на загальну етимологію наведених понять та наукові роздуми вчених з приводу їх змісту вважаємо, що загроза – це фактор, джерело потенційної або реальної шкоди безпеці когось, або чогось, а ризик – ймовірність реалізації загрози, тобто, настання передбаченого нею негативного результату, шкоди, що порушує стан безпеки певного суб'єкта чи об'єкта. В рамках представленого дослідження мова йде про безпеку національної економіки (економічна безпека), змістовному наповненню якої варто звернути окрему увагу.

Економічну безпеку держави доцільно вважати складовою національної, що виходить з положень Закону України «Про національну безпеку України». В документі вказується: національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності людини; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій; української мови як державної; національної пам'яті Українського народу та культурної спадщини. При цьому, фундаментальними національними інтересами України є: 1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних

взаємовигідних відносин з іншими державами; 4) захист державної мови; 5) розвиток культури, охорона культурної спадщини України; 6) відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу [133]. Отже, за логікою законодавця, економічна безпека – це частина фундаментальних національних інтересів, на захист яких спрямовано діяльність держави. Недоліком подібного тлумачення є неповнота освітлення внутрішніх особин категорії, зокрема поза увагою залишається структура економічної безпеки, її значення для суспільства та країни; фактори які на неї впливають і таке інше.

Паралельно законодавчому трактуванню існує значний масив інтерпретацій категорії на науковому рівні. Так, в Енциклопедії сучасної України визначено, що економічна безпека – це багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання. За функціональними напрямками розрізняють макроекономічну, фінансову, зовнішньо-економічну, інвестиційну, науково-технологічну, енергетичну, виробничу, демографічну, соціальну, продовольчу безпеку; за суб'єктом – економічну безпеку особи, суб'єкта господарської діяльності (підприємства), регіону, держави, країни. Зауважується, що поняття «економічна безпека» запроваджено у міжнародну практику в 1980-х роках. Зокрема, на 40-й сесії ООН (1985 рік) було прийнято відповідну резолюцію, де визначено, що економічна безпека – це такий стан, за якого народ може суверенно, без втручання і тиску ззовні, визначати шляхи й форми свого економічного розвитку. Безпосередньо в Україні термін набула популярності лише на початку 1990-х років [36].

В.І. Шлемко вважає, що економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх

загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства, держави [179]. Схоже в певних аспектах визначення висувають Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник та В.Т. Білоус, які трактують економічну безпеку як такий стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, який гарантував би позитивні темпи економічного розвитку, здатність зберігати чи відновлювати виробництво, забезпечувати стійке функціонування кредитно-фінансової системи тощо [87]. Г.А. Пастернак-Таранушенко пропонує розглядати економічну безпеку «як стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців» [100, с.29].

С. П. Стеценко відмічає: економічна безпека – це стан економіки, що забезпечує достатній рівень соціального, політичного, оборонного існування та прогресивного розвитку суб'єкта безпеки, невразливість і незалежність його економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз та впливів. До основних структурних елементів економічної безпеки вчений відносить: 1) економічну незалежність, яка в умовах сучасного світового господарства жодним чином не має абсолютного характеру. Вона лише означає можливість контролю держави за національними ресурсами, досягнення такого рівня ефективності виробництвом і якістю продукції, який забезпечує її конкурентоспроможність і дозволяє на рівні брати участь у світовій торгівлі, обміні науко-технічними досягненнями; 2) стабільність і стійкість національної економіки, що передбачають захист власності у всіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, боротьбу з кримінальними структурами в економіці, недопущення серйозної диференціації в розподілі доходів, що загрожують викликати соціальні потрясіння; 3) здатність до саморозвитку та прогресу, що особливо важливо в сучасному динамічному світі. Створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення

професійного, освітнього й загальнокультурного рівня працівників є необхідними та обов'язковими умовами стабільності й самозбереження національної економіки [158, с. 105]. Недоліком наукового погляду С.П. Стеценка вбачаємо у відсутності, по-перше, акценту уваги до взаємозв'язку та взаємодії виділених елементів, а, по-друге – аналізу ризиків екологічної безпеки, які при цьому згадуються вченим. Крім того, з визначення науковця залишається незрозумілим, що вкладається в сутність словосполучення «суб'єкт безпеки».

Г.С. Коршунова пропонує поняття «національна економічна безпека», яке трактує, як стан захищеності економіки від внутрішніх і зовнішніх несприятливих факторів, які порушують нормальне функціонування процесу внутрішнього відтворення, що підривають досягнутий рівень життя населення, і тим самим викликають підвищену соціальну напруженість у суспільстві, а також погрозу самій державі. Основним питанням безпеки взагалі є економічний потенціал, співвідношення сил у різних господарств. «Економічний потенціал, що становить у сукупності продуктивні сили суспільства, розміри національного багатства, визначає здатність держави діяти у світовій економічній системі, певним чином впливати на неї», – вважає вчена [57, с.183].

В свою чергу, В.І. Мунтіян відноситься до науковців, що не підтримують концепцію трактування категорії через поняття «стан», через що описує економічну безпеку, як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний і стабільний розвиток економіки держави, що включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам [83, с.23-24]. «Економічна безпека є універсальною категорією, яка показує захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави й завершуючи окремим суб'єктом господарювання, підприємством, кожним громадянином. На цей час розрізняють такі рівні економічної безпеки: глобально-цивілізаційний, міжнародний, національний,

регіональний, безпека підприємства, безпека особистості», – пише Т.Л. Зубко [42, с.80]. Наступну думку запропоновано в навчальному посібнику М.І. Небаєва та Ю.В. Міронова: «суть економічної безпеки країни визначається як спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз. Інтенсифікація інтелектуально-інноваційного розвитку України є основною передумовою досягнення нею високого рівня економічної безпеки» [85, с.7-8]. В.А. Забродський та М.О. Кизим вважають, що економічна безпека є системою умов та факторів, які відповідають за: по-перше, незалежність, сталість, здатність національної економіки до прогресу; по-друге, захист життєво важливих інтересів особистості, суспільства (держави); по-третє, стабільність економічної системи та соціального сектору від дестабілізуючого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників [38].

Вищевикладене дає можливість виділити наступні загальні ознаки економічної безпеки: *по-перше*, дана категорія виступає системною складовою національної безпеки держави та виражає фундаментальні національні інтереси у сфері сталого економічного розвитку країни, соціального добробуту, якості життя населення; *по-друге*, зміст економічної безпеки складає нормальний стан функціонування національної економіки, який передбачає: а) дотримання вимог законодавства та міжнародних актів всіма, без виключення, учасниками суспільно-економічних відносин; б) ефективно та орієнтоване на інтереси нації функціонування економічних ринків; в) стабільність та стійкість національної валюти; д) правильність та справедливість розподілу матеріальних та фінансових ресурсів в суспільстві згідно із принципами ринкової економіки та свободою підприємництва; *по-третє*, економічна безпека досягається за рахунок відсутності загроз

детермінованих об'єктивними обставинами політичного, соціального, фінансового, військового чи безпекового характеру або мінімізації зумовлених такими загрозами ризиків; *по-четверте*, економічна безпека забезпечується органами державної влади, які володіють повноваженнями на застосування відповідних адміністративно-правових та інших інструментів, у тому числі державного примусу [171].

Таким чином, економічна безпека України – це нормальний, забезпечений державою стан функціонування національної економіки, який характеризується дотриманням всіма учасниками суспільно-економічних відносин вимог законодавства та міжнародних стандартів, ефективною та соціально орієнтованою роботою всіх економічних ринків, стабільністю та стійкістю національної валюти, правильністю та справедливістю розподілу матеріальних і фінансових ресурсів в суспільстві, що в сукупності сприяє сталому державно-економічному розвитку, добробуту та підвищенню якості життя населення. Виходячи із запропонованого визначення загрози економічній безпеці – це зумовлені політичною, фінансовою, соціальною, військовою чи безпековою ситуацією джерела реальної або потенційної шкоди нормальному стану функціонування національної економіки та її складових; а ризики – ймовірні наслідки реалізації загроз, які передбачають негативний, шкідливий чи руйнівний вплив на національну економіку та її складові [171].

Різновиди загроз та ризиків економічній безпеці не мають на сьогоднішній день єдиної класифікації, але знаходять визначення як у офіційних нормативних джерелах, так і на рівні теоретико-наукових положень. Наприклад, даному питанню присвячувалась Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року затверджена Указом Президента України. Незважаючи на те, що наразі документ втратив свою актуальність, його положення цікаві для наукового огляду, адже наводять систематизований виклад ключових загроз та ризиків національного

економічного сектору. При цьому, останні класифіковано за сферами: фінансовим, виробничим, зовнішньоекономічним, інвестиційно-інноваційним, макроекономічним. Відповідно до цього виділяються наступні виклики економічній безпеці: 1) низький рівень бюджетної дисципліни, низька інституційна спроможність розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більш як на один рік, обмежені зв'язки між бюджетним плануванням та пріоритетними напрямками розвитку держави; 2) недостатній рівень фінансової інклюзії; 3) невирішені питання щодо активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях України; 4) високий рівень тінізації економіки; 5) втрата доходів бюджету внаслідок поширених явищ «сірого» імпорту та контрабанди, схем ухилення від оподаткування, розмивання бази оподаткування шляхом використання «низькоподаткових» юрисдикцій; 6) непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері; 7) недостатній розвиток довгострокового кредитування; 8) низький рівень ресурсоефективності економіки та значний рівень ресурсоемності виробництва; 9) невідповідність структури національної економіки сучасному технологічному розвитку, недостатня залученість України до глобальних виробничих ланцюгів; 10) низький рівень запровадження новітніх технологій виробництва; 11) недостатні темпи диверсифікації торговельних потоків України для забезпечення її міцних конкурентних позицій на світовому ринку; 12) суттєвий рівень частки торгівлі з Російською Федерацією в загальних обсягах торгівлі, а також використання цією державою економічних інструментів впливу з метою прийняття рішень, що суперечать основним національним економічним інтересам України; 13) дисфункціональна структура торговельних потоків із превалюванням в експорті сировини, а в імпорті - високотехнологічної продукції; 14) слабо розвинена інноваційна інфраструктура в цілому, і зокрема для ведення бізнесу та впровадження інновацій суб'єктами малого і середнього підприємництва; 15) відсутність сприятливих умов для створення

та розвитку технологічних компаній та інноваційних підприємств, стартапів; 16) незадовільний стан об'єктів дослідницької інфраструктури; 17) значні нерівномірності розподілу доходів населення в регіональному розрізі, що провокують надмірну внутрішню трудову міграцію; 18) інтенсивні процеси трудової міграції, які зумовлюють відтік кваліфікованих кадрів; 19) високий рівень безробіття (порівняно з іншими європейськими країнами) в умовах наявних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку, а також високої конкуренції на ринку робочої сили в галузях з високою оплатою праці та інші [136].

Меншу увагу питанням загроз та ризиків в сфері економіки приділено в суміжному документі – Стратегії національної безпеки України затвердженої Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України"». Наприклад, в документі зауважено: стрімкі технологічні зміни, насамперед в енергетиці та біотехнологіях, розробки у сфері штучного інтелекту тощо докорінно трансформують економіку і суспільство в цілому. Стрімко зростає роль інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя. Розробляються системи озброєнь на основі нових фізичних принципів, із використанням квантових, інформаційних, космічних, гіперзвукових, біотехнологій, а також технологій у сфері штучного інтелекту, створення нових матеріалів, робототехніки та автономних безпілотних апаратів. Крім того, непослідовність та незавершеність реформ і корупція перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале і динамічне зростання, підвищують уразливість до загроз, підживлюють кримінальне середовище. Недостатній захист права власності, повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, у тому числі в користуванні землею і надрами, значна роль державного сектору в економіці, недосконалість та фрагментарність законодавства стримують економічне зростання, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій [137].

Дещо інший перелік загроз та ризиків представлено в Національній економічній стратегії на період до 2030 року затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 03.03.2021 №179. Постанова декларує перелік «викликів» на шляху досягнення цілей економічного розвитку. Наприклад, а) за стратегічною ціллю «Забезпечення прозорості та доступності галузі для надходження зовнішніх та внутрішніх інвестицій» визначено наступні виклики: відсутність точних даних (відсутня геологічна інформація щодо запасів корисних копалин та єдина база оцифрованої геологічної інформації з вільним доступом); застаріла оцінка запасів корисних копалин (невідповідність міжнародним системам оцінки та не проведена нова оцінка балансових запасів); відсутність масштабних пошуково-розвідувальних робіт (пошуково-розвідувальні роботи востаннє проводилися 30 років тому); складність процесів отримання доступу до надр (відсутність дієвого механізму придбання інформації, складність оформлення прав на землю, значна тривалість процесу отримання дозволів, складність малого надрокористування, значне фіскальне навантаження, неможливість продажу дозволів); низька інвестиційна привабливість (відсутність готових пропозицій інвестиційно привабливих проектів та гарантій у інвестора) і таке інше; б) за стратегічною ціллю «Створити необхідні умови для залучення інвестицій» – Україна поступається країнам регіону за якістю роботи судової системи, кредитним рейтингом, політичною та військовою стабільністю; Україна має високий ризик інвестування, який не компенсується додатковими стимулами; низький рівень підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; в) за стратегічною ціллю «Створення привабливих умов для працевлаштування висококваліфікованих фахівців і стимулювання розвитку конкурентної та глобальної ІТ-освіти» – слабка координація між ІТ-сектором та освітньою галуззю; недостатня кількість українських

висококваліфікованих розробників; брак фахівців у перспективних сферах тощо [117].

Серед науковців дослідженню піднятої в даному підрозділі проблеми присвятили увагу М.В. Лизун та К.С. Озарко. В своїй науковій праці вчені, опираючись на відкритих офіційних джерелах, виділили ризики економічної безпеки, які сьогодні стоять перед країнами Європейського Союзу (далі – ЄС), а саме: 1) ризики, пов'язані із стійкістю ланцюгів постачання. В цю групу відносять ризики, які спричиняють стрибки цін, дефіцит ресурсів чи важливих товарів, диверсифікація енергозабезпечення; 2) ризики фізичної та кібербезпеки критичної інфраструктури: можливі перебої в роботі критичної інфраструктури, таких як трубопроводи, кабелі, виробництво електроенергії, транспортування, електронні комунікаційні мережі, необхідних для безперебійного виробництва товарів та послуг в ЄС; 3) ризики дотримання технологічної безпеки та можливого витоку технологій. До цієї групи відносять ризики для технологічної конкурентоспроможності та доступу до передових технологій, для технологічного прогресу ЄС, у тому числі через злочинні дії в цифровій сфері, серед яких шпигунство, крадіжка знань та технологій. У певних випадках витік нових технологій може посилити військові можливості тих, хто їх використає для підриву миру та безпеки, зокрема це стосується технологій подвійного призначення; 4) ризики, які пов'язані із використанням економічної залежності країн ЄС чи економічного примусу як зброї. Ці ризики стосуються ситуацій, коли треті країни намагаються впливати на узгоджену політику ЄС через торгівлі, інвестиції та підприємства [65, с.120].

Згідно наукової позиції А.О. Кудінової, О.А. Маслія та А.А. Буряка на економіку країни впливає внутрішнє та зовнішнє середовище, яке має як прямий, так і опосередкований вплив. З огляду на це вчені виділяють наступні загрози та ризики: політична нестабільність в державі, яка передбачає прийняття законів, що стримуватимуть економічний розвиток;

зміна партій, яка передбачає формування нового курсу державного розвитку; просування законопроектів, що направлені на особистісні вигоди; політичні утиски та репресії щодо організацій та об'єднань, що не підтримують загальну політику; прийняття непопулярних рішень без інформаційної підтримки та роз'яснень тощо. Крім того, вчені відмічають: економічна ситуація передбачає, що на економічну безпеку може вплинути надмірна монополізація та встановлення завищених бар'єрів входу на ринок, а також цін на товари і ресурси; нестійкість економічного зростання; відсутність сталого розвитку; структурна деформація в економіці; критична залежність економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, а також низькі темпи розширення внутрішнього ринку; значний рівень доларизації економіки при зростанні зовнішнього державного боргу; високий рівень тінізації економіки; нераціональний розподіл кредитних ресурсів у стратегічно важливі сектори економічної діяльності; хакерські атаки на Національний банк України; розбалансованість бюджету через дефіцит фінансових ресурсів держави; повний перехід фінансування на оборонну промисловість; інфляція; стагнація; дефолт [62, с.27].

Один з найбільш структурованих підходів запропоновано П.Т. Колісніченко, який виділив загрози економічній безпеці та відповідні їм ризики, а саме: а) економічні: недосконалість механізмів формування економічної політики держави; неефективність запроваджених реформ; рівень соціально орієнтованої економіки; наявність економічної злочинності та корупції; фінансові втрати в результаті збільшення масштабів і поглиблення соціальної напруженості у сфері економічних відносин; високий рівень податкових ставок; коливання курсу валют; рівень інфляції; девальвація національної грошової одиниці; нерозвиненість фінансової інфраструктури; дефіцит або відсутність власних природних ресурсів; енергетична залежність; б) правові: рівень правових основ підприємництва; недосконалість нормативно-правових актів монетарної та фіскальної

політики; рівень регулювання валютної та митної політики; в) науково-технічні: розвиток науково-технічного прогресу; інноваційність конструкцій та технологій; техніко-технологічний уклад вітчизняних підприємств; рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції; д) фінансові: незадовільна структура балансу; неефективне управління активами та капіталом; ризикована політика фінансування; незбалансованість грошових потоків; неефективна політика використання прибутку; недиверсифікована фінансова діяльність; високий рівень ризику портфеля фінансових інвестицій; зменшення рентабельності інвестиційних проектів; відсутність або недостатній обсяг резервних та страхових фондів; неефективна робота з дебіторами; неефективна кредитна політика підприємства тощо [53]. Представлена вченим точка зору цілком має право на життя, але не можна не відмітити притаманну їй проблематику. В окремих випадках, як ризики виділяються специфічні фактори органічного економічного розвитку держави, котрі існують апріорі та характеризують рівень прогресу нації.

Проаналізоване показує дві ключові проблеми визначення загроз та ризиків в сфері економіки: а) переважно на науковому рівні класифікації не враховують стан об'єктивної дійсності життя українського суспільства та виклики, які постали перед державою. Найчастіше загрози та ризики, виділені науковцями, носять загальний характер та фактично є переліком негативних факторів поточного існування нації, а деякі з яких мають лише опосередкований зв'язок саме із економікою; б) на нормативно-правовому та доктринальному рівні не проведено належної диференціації між загрозами в сфері економіки та ризиками. Часто дані терміни використовуються неправильно, або взагалі замінюються поняттям «виклики».

Враховуючи вищевикладене, найбільш доцільним є наступний підхід до класифікації загроз в сфері економіки та відповідних їм ризиків [170]:

1) військова агресія російської федерації та її затяжний характер – знищення об'єктів критично інфраструктури, зокрема нафто-,

газотрубопроводів, що зупиняє роботу нафтогазового ринку; руйнування об'єктів нерухомості великих, бюджетоутворюючих підприємств, установ, організацій, зокрема, складів, продовольчих баз, майстерень обслуговування техніки, наприклад сільськогосподарської тощо; знищення територій родючих полів, що унеможлиблює посів та вирощування сільськогосподарських культур, які експортуються; блокада морських портів внаслідок чого неможливий імпорт та експорт продукції; великі втрати на полі бою живої сили Збройних Сил України, а також відтік молоді за кордон приводить до кадрового дефіциту на підприємствах, в установах та організаціях всіх форм власності, ускладнення їх діяльності та, як наслідок, зменшення податкових надходжень [170];

2) корупція – тінізація економічних процесів, які не приносять доходів у державний бюджет; поява монополістів на економічних ринках, котрі впливають на інших учасників та створюють перепони у їх законній господарській діяльності, реалізації економічних інтересів; невідповідність діяльності окремих представників господарського сектору законодавчо встановленим вимогам і стандартам, у тому числі міжнародним, за рахунок необ'єктивного проведення щодо них заходів контролю; комерціювання отримання дозвільних документів на провадження певних видів господарської діяльності [170];

3) фінансова нестабільність та зтяжна залежність української економіки від зарубіжних інвестицій, дотацій – девальвація національної валюти та зміна покупної спроможності населення України; порушення доступу кінцевих споживачів до окремих товарів та послуг внаслідок штучного створення дефіциту окремими особами, групами; зменшення зарубіжних інвестицій у національний господарський сектор, або повна втрата бюджетоутворюючих підприємств, установ, організацій внаслідок їх знецінення та викупу іноземцями [170];

4) ріст кількості кримінальних правопорушень в сфері економіки – поява злочинних груп та організацій, які використовують економічну нестабільність для власного збагачення і порушення суб'єктивних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб; наповнення національного ринку контрабандними товарами, які не відповідають стандартам якості та не оподатковуються; порушення законної, економічно-ефективної діяльності банківських установ, доведення їх до банкрутства; порушення стабільності обігу національної валюти підробленими грошима, цінними паперами тощо; перешкоджання податковому наповненню Державного бюджету України [170].

Підводячи підсумки зауважимо, що окреслені вище загрози та ризики національній економіці, безперечно, є лише частиною серед усього масиву реально існуючих. Проте, саме перелічені мають найбільш значний та комплексний характер. Їх відрізняє рівень потенційної або реальної шкоди фундаментальним національним інтересам в сфері економіки, через що вони цілком можуть претендувати на перевагу перед іншими ризиками та загрозами.

1.2. Бюро економічної безпеки України як один із суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави

Недопущення реалізації загроз та ризиків економічній безпеці України є предметом діяльності спеціальної групи суб'єктів, серед яких вагому роль відведено Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ). Слово «суб'єкт» має латинські коріння, від «subjektum» – те що покладено в основу, той хто внизу тощо. Етимологічно суб'єкт – це «носій певного роду діяльності»; «джерело активності спрямованої на об'єкт» [148, с.553; 15]. Узагальнюючі різні теоретичні підходи А.О. Собкарь встановив, що суб'єкт – це 1) індивід

або соціальна група індивідів, які виступають носіями предметно-практичної діяльності і пізнання; 2) особа, (група осіб), що виступає активними учасником акту, процесу; 3) юридична особа котра володіють певними правами й обов'язками; 4) людина, як носій яких-небудь фізичних і психічних якостей; 5) людина, особистість [153, с.28]. Отже, у найбільш узагальненому розумінні суб'єкт – це персоніфікована, індивідуальна особа (фізична та/або) юридична, що залучена у якийсь процес, або існує у системі певних координат.

Варто зауважити, що на сьогоднішній день з приводу суб'єктів забезпечення економічної безпеки на сьогоднішній день не існує єдиного підходу. На законодавчому рівні їх перелік не представлено, однак, визначено той спектр органів влади, що відповідають за національну безпеку в цілому. Закон України «Про національну безпеку України» закріпив, що сектор безпеки і оборони складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України. До складу сектору безпеки і оборони Законом віднесено: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову

політику [133]. Незважаючи на те, що представлені положення мають найвище, законодавче закріплення, вони характеризуються суттєвим недоліком, а саме в них жодним чином не освітлюються суб'єкти, які відповідають за забезпечення економічної безпеки, наприклад, БЕБ, при тому що остання є органічною частиною національної безпеки держави в цілому.

Відсутність легального вирішення проблеми інституційного забезпечення економічної безпеки породжує наукові дискусії з цього приводу. Наприклад, Х.О. Мандзіновська та Н.М. Попадинець виділяють в даному контексті органи виконавчої і законодавчої влади, комерційні і некомерційні організації, податкові й митні служби, банки, біржі, фонди, а також інші установи, які тим чи іншим чином пов'язані із підтримкою безпеки національної економіки [73, с.161; 104, с.22]. Подібна позиція видається, на наш погляд, досить розмитою, так як надає лише опосередковане уявлення про тих суб'єктів, які залучено до підтримки нормального функціонування національної економіки. Крім того, остання є складним явищем, вплив на стан якого можливий виключно силами органів державної влади. У даному ключі діяльність комерційних підприємств прямо не пов'язана із формуванням та реалізацією економічної безпеки.

В дисертаційній роботі Д.В. Односталко до суб'єктів забезпечення економічної безпеки віднесено органи виконавчої влади, а саме спеціалізовані міністерства, які включають в себе Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики, Міністерство енергетики, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості, Міністерство закордонних справ, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство фінансів, Міністерство внутрішніх справ. Крім того, суб'єктами на думку вченого також виступають Національний банк України та Державна податкова служба [91, с.108-109]. Недоліком даного підходу є штучне звуження системи суб'єктів лише до сфери виконавчої влади, через що інші

державні відомства задіяні до забезпечення економічної безпеки фактично залишаються поза увагою.

В.В. Зуб систему суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави характеризує як цілісне утворення, якому притаманні такі ознаки: спільна, хоча й не єдина мета; наявність суб'єктів як елементів системи; наявність незалежного елемента (інституцій громадянського суспільства); правова регламентація функціонування кожного елемента системи та їх взаємодії між собою. На його думку, забезпечення економічної безпеки має конкретну направленість – досягнення стану захищеності національних інтересів України в економічній сфері, а тому логічно, що така діяльність представлена реалізацією законодавчо визначених повноважень різних за правовим статусом суб'єктів. До системи суб'єктів загального забезпечення економічної безпеки автор відносить вищі органи державної влади: Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України та Рада національної безпеки і оборони України. Суб'єктами спеціального, галузевого забезпечення економічної безпеки на його погляд є Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство внутрішніх справ України, Національний банк України, Бюро економічної безпеки, Служба безпеки України, інші міністерства, відомства та установи, основні повноваження яких прямо чи опосередковано стосуються забезпечення національної безпеки України. Крім того, автора наголошує, що зазначена система включає й окремих громадян та їх об'єднання, які добровільно долучаються до заходів щодо забезпечення економічної безпеки, адже захист національних інтересів, зокрема й в економічній сфері – це справа всього українського народу та держави загалом [41, с.117-118]. Схожі аспекти має позиція Д.О. Кошикова згідно до якої суб'єкти забезпечення економічної безпеки – це: 1) вищі органи державної влади – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Антимонопольний комітет України, Національний банк

України, суди, прокуратура України; 2) центральні органи державної влади – Міністерство економіки, Міністерство енергетики, Міністерство закордонних справ, Міністерство освіти України, Міністерство фінансів, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України, податкові органи, Державна митна служба та інші; 3) органи місцевого самоврядування; 4) інституції громадянського суспільства (об'єднання громадян і фізичні особи) [60, с.233]. Запропоновані науковцями підходи мають раціональне зерно, але не можна погодитись із віднесенням громадян та їх об'єднань до системи суб'єктів забезпечення економічної безпеки. Вони не мають владних повноважень, а, отже, не володіють правом застосовувати адміністративно-правові інструменти регулювання. Через це громадяни та громадські організації можуть допомагати та сприяти державним органам в роботі із підтримки економічної безпеки держави, але не знаходяться із ними на одному рівні.

Отже, зазначене вище дає змогу дійти до висновку, що суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави – це система інституцій державної влади, які відповідно до положень чинного законодавства України наділені повноваженнями на здійснення управління та регулювання суспільно-економічними відносинами та поведінкою їх учасників за допомогою адміністративних та інших інструментів з метою підтримки належного рівня роботи національної економіки взагалі та її окремих складових, зокрема.

Дана система складається з декількох основних груп суб'єктів, першими з яких доцільно виділити вищі органи публічної влади в державі: Верховну Раду України (далі – ВРУ), Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) та Президента України. Згідно Розділу IV Конституції України, – це парламент, колегіальний демократичний інститут народовладдя та єдиний орган законодавчої влади. Конституційний склад Верховної Ради України -

чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років [55].

Закони – це вищі після Конституції за своєю юридичною силою нормативно-правові документи, положеннями яких регулюються найважливіші аспекти роботи національної економіки. Так, виключно законами визначаються та встановлюються: 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина, у тому числі економічного змісту; 2) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку; 3) правовий режим власності; 4) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання; 5) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; 6) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи; 7) порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального тощо. Крім того, за допомогою законів регламентовано основи діяльності інших суб'єктів забезпечення економічної безпеки, а саме: організація і порядок функціонування органів виконавчої влади; засади державної служби, організації державної статистики та інформатики; судоустрій, судочинство, статус суддів; засади судової експертизи; організація і діяльність

прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; порядок виконання судових рішень; засади організації та діяльності адвокатури; військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання і таке інше [55].

До інших повноважень ВРУ, як суб'єкта забезпечення економічної безпеки, відповідно до Конституції належить: 1) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; 2) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; 3) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; 4) призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Фонду державного майна України тощо; 5) призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України; 6) затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням; 7) призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати; 8) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України; 9) надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України [55].

Наступний суб'єкт даної групи, – Кабінет Міністрів України, правовий статус якого регулюється Конституцією та уточнений спеціальним Законом України «Про Кабінет Міністрів України». Відповідно до вказаних правових джерел, КМУ здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів. В своїй діяльності Уряд відповідальний перед Президентом України і парламентом, але підконтрольний і підзвітний тільки ВРУ у межах, передбачених Конституцією України. До складу КМУ входять Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та міністри України. Завдання Уряду включають в себе: «1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; 3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування, національної пам'яті Українського народу; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм; 5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави; 6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону; 7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку,

боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; 9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю» [55; 131].

Відповідно до статті 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» компетенція КМУ поширена на вирішення питань державного управління у сфері економіки та фінансів в аспекті чого Уряд: 1) забезпечує проведення державної економічної політики, здійснює прогнозування та державне регулювання національної економіки; 2) забезпечує розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку; 3) визначає доцільність розроблення державних цільових програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та забезпечує їх виконання; 4) здійснює відповідно до закону управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами, делегує в установленому законом порядку окремі повноваження щодо управління зазначеними об'єктами міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, місцевим державним адміністраціям та відповідним суб'єктам господарювання; 5) сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальной спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури; 6) забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; 7) забезпечує розроблення і виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки та інноваційного розвитку, здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств і організацій, забезпечує проведення державної промислової політики, визначає пріоритетні галузі промисловості, які потребують прискореного розвитку; 8) забезпечує проведення державної аграрної політики та продовольчу безпеку держави; 9) забезпечує проведення державної

фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України; 10) забезпечує проведення державної політики цін та здійснює державне регулювання ціноутворення; 11) забезпечує проведення зовнішньоекономічної політики України, здійснює в межах, визначених законом, регулювання зовнішньоекономічної діяльності; 12) організовує та забезпечує здійснення митної справи; 13) приймає рішення щодо кризової ситуації на ринку нафти та нафтопродуктів; 14) приймає рішення про розкриття мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів і таке інше [131].

Щодо Президента України, як суб'єкта забезпечення економічної безпеки, то останній є главою держави, який виступає від її імені, а також гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Президент обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Глава держави виступає ключовим елементом механізму «стримування і противаг» в зв'язку із чим: 1) призначає позачергові вибори до Верховної Ради України; 2) припиняє повноваження Верховної Ради України; 3) зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; 4) має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України [55].

При Президенті України функціонує Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО), – спеціальний координаційний орган з питань національної безпеки та її складових, зокрема, безпеки економічної (Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України»).

Законодавство закріплює за РНБО наступні функції: 1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України. Відповідно до визначених функцій РНБО: 1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо: визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах; заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України; 2) координує і контролює переведення центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також економіки країни на роботу в умовах воєнного чи надзвичайного стану тощо [134].

Таким чином, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України створюють підвалини забезпечення економічної безпеки держави шляхом: 1) формування нормативно-правової основи функціонування національної економіки; 2) визначення напрямів та організації проведення державної економічної політики; 3) побудови та забезпечення роботи механізму державного регулювання та управління

господарським, кредитно-фінансовим, виробничим та іншими секторами національної економіки; 4) формування стратегії протидії загрозам та ризикам в сфері економіки.

Наступну, другу групу суб'єктів становлять державні органи зі спеціальним статусом на які покладається вирішення специфічних завдань в сфері забезпечення нормального функціонування національної економіки. Наприклад, Національний банк України (далі – НБУ) є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими нормативно-правовими актами. Згідно до Закону основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України. При виконанні своєї основної функції НБУ має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Також Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі, визначеної у частині другій цієї статті. Відповідно до інших напрямів діяльності НБУ: 1) монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує готівковий грошовий обіг; 2) відповідно до закону здійснює емісію цифрових грошей Національного банку, визначає порядок їх випуску, зберігання та погашення, а також особливості виконання платіжних операцій з їх застосуванням; 3) виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування; 4) встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна; 5) визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських та платіжних технологій, створює та забезпечує безперервне, надійне та ефективне функціонування, розвиток створених ним платіжних, облікових систем, національної системи електронної дистанційної ідентифікації

Національного банку (системи BankID Національного банку), встановлює умови взаємодії суб'єктів у таких системах, контролює створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та діяльності на платіжному ринку, засобів захисту інформації про банківську діяльність та діяльність на платіжному ринку; 6) здійснює державне регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі на ринках небанківських фінансових послуг за діяльністю небанківських фінансових установ, інших осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та осіб, які надають супровідні послуги; 7) здійснює державне регулювання та нагляд відповідно до законів України за юридичними особами публічного права, які надають фінансові та/або супровідні послуги в рамках державних програм або програм органів місцевого самоврядування визначеному колу осіб і передбачають окремі, визначені такими програмами, умови надання фінансових та супровідних послуг; 8) здійснює валютне регулювання, визначає порядок виконання операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний нагляд за уповноваженими установами; 9) здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за банками та філіями іноземних банків, страховиками (перестраховиками), страховими (перестраховими) брокерами, кредитними спілками, ломбардами, іншими фінансовими установами, реєстрацію чи ліцензування діяльності яких здійснює Національний банк, операторами поштового зв'язку, які надають платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або здійснюють валютні операції, операторами платіжних систем, філіями або представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України, іншими юридичними особами, які за своїм правовим

статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги та інше [132].

В рамках другої групи необхідно виділити Антимонопольний комітет України (далі – АКУ, Комітет) статус якого визначено Законом України «Про Антимонопольний комітет України». Згідно із вказаним нормативно-правовим актом Комітет є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого виступає забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині: 1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; 2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; 3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції; 4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції; 5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель; 6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [109].

Останнім представником другої групи суб'єктів забезпечення економічної безпеки слід виділити Рахункову палату (далі – Палата). У Законі України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 №576-VIII декларовано, що Палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль

за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Вона підзвітна ВРУ яку регулярно інформує про результати своєї роботи, а також є вищим державним колегіальним органом фінансового контролю (аудиту). Незалежність Рахункової палати забезпечується: 1) встановленим Конституцією України і Законом порядком призначення на посади та звільнення з посад членів Рахункової палати; 2) визначеними законодавством гарантіями діяльності Рахункової палати; 3) особливим порядком організаційного забезпечення діяльності Палати. Повноваження, покладені на Рахункову палату, здійснюються через провадження заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), який забезпечено здійсненням фінансового аудиту, аудиту діяльності (ефективності), аудиту відповідності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів [135]. Так, Палата здійснює заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо: надходжень до державного бюджету податків, зборів та інших доходів, включаючи їх адміністрування органами, що контролюють справляння таких надходжень; проведення витрат державного бюджету; управління об'єктами державної і комунальної власності, діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки, в тому числі суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належать суб'єктам господарювання державного сектору економіки, суб'єктів господарювання комунального сектору економіки; надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету; операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу; використання коштів, отриманих до державного та/або місцевих бюджетів від іноземних держав, Європейського Союзу, іноземних фінансових установ, міжнародних організацій, донорських установ у вигляді кредитів (позик), грантів, допомоги; здійснення публічних закупівель; виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів,

державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету; здійснення казначейського обслуговування бюджетних коштів; стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів; інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням; виконання кошторису адміністративних витрат Національного банку України; надходження і використання коштів місцевих бюджетів; надходження і використання коштів фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; консолідованої фінансової звітності суб'єктів державного сектору та бюджетів. Об'єктами контролю Рахункової палати є державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, інші бюджетні установи, у тому числі закордонні дипломатичні установи України, суб'єкти господарювання, громадські чи інші організації, фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, Національний банк України та інші фінансові установи [135].

З вищевикладеного можна відмітити, що суб'єкти забезпечення економічної безпеки другої групи – це спеціальні регуляторні та контролюючі органи, компетенцію та повноваження яких поширено на вузькі сфери соціально-економічних відносин в рамках яких вони: 1) забезпечують стабільність національної валюти та діяльності банківського сектору; 2) запобігають та протидіють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в сфері роботи банків та кредитно-фінансових установ; 3) сприяють технологізації роботи банківських та інших кредитно-фінансових установ, підвищення їх кібербезпеки; 4) контролюють дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, попереджають монополізм на економічних ринках;

5) контролюють порядок використання бюджетних коштів та надходжень до Державного бюджету України.

Третю групу складають центральні органи виконавчої влади, які знаходяться в сфері керівного впливу Кабінету Міністрів України. Відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» останні включають в себе міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Міністерство є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених КМУ сферах, проведення якої покладено на Уряд Конституцією та законами України. Основними завданнями міністерства є: 1) забезпечення нормативно-правового регулювання; 2) визначення пріоритетних напрямів розвитку; 3) інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики; 4) узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України на розгляд Президентіві України та Кабінету Міністрів України; 5) забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні [140]. В свою чергу, центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції, комісії, бюро тощо. Основними завданнями центральних органів виконавчої влади є: 1) надання адміністративних послуг; 2) здійснення державного нагляду (контролю); 3) управління об'єктами державної власності; 4) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність [140].

Серед міністерств до суб'єктів забезпечення економічної безпеки відноситься Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства (далі – Мінекономіки), яке відповідно до Постанови КМУ «Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства» від 21.07.2025

№903 є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: а) формування та реалізує державну політику економічного та соціального розвитку, зовнішньої торгівлі, державну промислову політику (крім стратегічних галузей промисловості), державну цінову політику, державну політику у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності, управління об'єктами державної власності, реалізації майна (майнових прав, інших активів) або прав на нього на конкурентних засадах у формі аукціонів, зокрема електронних, та здійснення контролю за її реалізацією, інтелектуальної власності, публічних закупівель, а також державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки; 2) формування та реалізує державну інвестиційну політику, державну інноваційну політику в реальному секторі економіки, державну зовнішньоекономічну політику, державну політику у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства; 3) формування та реалізацію державної політики у сфері державного експортного контролю; 4) формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, державної політики з контролю за цінами, державної регуляторної політики та державної політики з питань ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності тощо; 5) реалізацію державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності [31].

Другим міністерством у досліджуваній системі суб'єктів доцільно виділити Міністерство фінансів України (далі – Мінфін), яке, виходячи із Положення про даний орган затвердженого Постановою КМУ від 20.08.2014 №375 займає місце головного органу у системі центральних органів

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державну політику у сфері державного пробірної контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку [121].

Іншими центральними органами виконавчої влади, які входять до третьої групи суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави, відносяться: Фонд державного майна України (далі – Фонд), Державна казначейська служба України (далі – Казначейство), Державна служба фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг). Законом України «Про Фонд державного майна України» від 09.12.2011 №4107-VI встановлено, що Фонд є центральним органом виконавчої влади із

спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності [139].

За постановою КМУ «Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України» від 15.04.2015 №215 Казначейство – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів. Основними завданнями Казначейства є: 1) реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах [119].

В свою чергу, Держфінмоніторинг – це центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Основними завданнями Держфінмоніторингу є: 1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 2) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в

легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення; 3) проведення національної оцінки ризиків тощо (Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» від 29.07.2015 №537) [120].

Отже, Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Міністерство фінансів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба та Державна служба фінансового моніторингу України є центральними органами виконавчої влади, які в системі суб'єктів забезпечення економічної безпеки відповідають за:

- по-перше, формування та реалізацію державної інвестиційної, цінової, промислової, експортної, податкової, митної, бюджетної політики, державної політики в сферах зовнішньої торгівлі, економічного розвитку, боротьби із правопорушеннями в митній та податковій галузі, запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також стратегії діяльності держави у інших секторах національної економіки;
- по-друге, державне регулювання сферами бюджетних відносин, адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів, виготовлення цінних паперів, обігу дорогоцінних металів, здійснення господарської діяльності;
- по-третє, регулювання сферою управління, володіння, використання, приватизації, оренди державного майна;
- по-четверте, казначейське та бухгалтерське обслуговування бюджетних коштів.

Останню складову системи суб'єктів забезпечення економічної безпеки складають правоохоронні органи. Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначається, що правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки,

Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [113].

Відповідно до позиції О.М. Бандурки правоохоронними органами слід називати функціонуючі у суспільстві і державі установи й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями [169, с.157]. В.В. Сухоносом правоохоронні органи розкрито, як державні органи, які реалізують правоохоронну функцію держави, вживають заходів щодо виявлення й профілактики злочинів і наділені правом у разі необхідності застосовувати державний примус і притягувати винних до юридичної відповідальності [161, с.296]. В дисертації О.М. Дуфенюка наголошено на правильності розглядати правоохоронні органи у широкому та вузькому сенсі. Так, за широким визначенням – це всі державні органи, які наділені певними повноваженнями у галузі контролю за додержанням законності й правопорядку. У вузькому розумінні, вважає вчений до правоохоронних органів відносяться державні органи, які спеціально створені для забезпечення законності та правопорядку, боротьби із злочинністю і з цією метою їм надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу та перевиховання правопорушників [35, с.119]. Тож, варто узагальнити, що правоохоронні органи – це спеціально уповноважені органи державної влади діяльність яких націлено на забезпечення законності в державі, а також захист прав, свобод та законних інтересів громадян від протиправних посягань з боку окремих осіб та груп за рахунок попередження, профілактики, припинення правопорушень різного ступеню

небезпеки та шкоди. Безпосередньо в сфері забезпечення економічної безпеки на сьогоднішній день діють наступні правоохоронні відомства.

В першу чергу, це Державна податкова служба України (далі – ДПС), що є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування. Основними завданнями ДПС є: 1) реалізація державної податкової політики, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту етилового, спиртових дистилятів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів; державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту етилового, спиртових дистилятів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю

здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до законодавства (Постанова КМУ «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України») [125].

Наступним суб'єктом слід виділити Державну митну службу України (далі – Держмитслужба), яка реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи. До завдань цього органу, згідно Постанови КМУ «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України» від 06.03.2019 №227 відноситься: 1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил; 3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів [125].

Саме до групи правоохоронних органів відноситься Бюро економічної безпеки України. Правовий статус відомства врегульовано Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 №1150-IX. Відповідно із положеннями останнього БЕБ – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є: 1) виявлення

зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; 7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [111].

На відміну від інших правоохоронних органів в сфері забезпечення економічної безпеки, статус БЕБ відрізняється визначеними законодавством спеціальними гарантіями незалежності, а саме: 1) особливим порядком конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора Бюро економічної безпеки України, його заступників, інших працівників, а також визначеним законом вичерпним переліком підстав для припинення їхніх повноважень; 2) заборною незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Бюро економічної безпеки України; 3) належною оплатою праці та соціальними гарантіями працівників Бюро економічної безпеки України; 4) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Бюро економічної безпеки України, їхніх близьких родичів, майна; 5) установленим законом порядком фінансування та матеріально-

технічного забезпечення Бюро економічної безпеки України. Крім того, забороняється втручання Президента України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших юридичних осіб, а також фізичних осіб у діяльність Бюро економічної безпеки України з підстав, не передбачених законом. Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до БЕБ та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях і не передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо Директор, працівник БЕБ невідкладно інформує про це в письмовій формі правоохоронні органи [111].

БЕБ відповідно до покладених на нього завдань: 1) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у межах передбаченої законом підслідності; 2) здійснює розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; 3) залучає в межах компетенції у передбачений законодавством спосіб, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців; 4) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень; 5) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності таких відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України і таке інше [111].

Проведений аналіз дав можливість аргументувати, що система суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави складається з чотирьох груп органів державної влади:

1) вищі органи публічної влади – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України;

2) державні органи зі спеціальним статусом на які покладається вирішення специфічних завдань у сфері забезпечення економічної безпеки – Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Рахункова палата;

3) центральні органи виконавчої влади – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства, Міністерство фінансів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба та Державна служба фінансового моніторингу України;

4) правоохоронні органи – Державна митна служба України, Державна податкова служба України та Бюро економічної безпеки.

Варто наголосити, що в системі відповідних суб'єктів БЕБ займає самостійне та незалежне місце, оскільки відповідно до його адміністративно-правового статусу, - це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовано, у першу чергу, на забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, розкриття, припинення, профілактики кримінальних правопорушень вчинених окремими особами та групами в галузі суспільно-економічних відносин. Окрім того, важливо підкреслити, що саме БЕБ є єдиним незалежним правоохоронним органом, який виявляє та оцінює загрози і ризики у сфері національної економіки в цілому, а також визначає стратегічні і тактичні кроки подолання останніх.

1.3. Аналітична функція Бюро економічної безпеки України: адміністративно-правова сутність та значення

Відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» основними функціями БЕБ згідно до покладених на нього завдань є правоохоронна, інформаційна, економічна та аналітична [111]. Останній напрям діяльності має особливе адміністративно-правове значення, адже реалізуючи діяльність за цим вектором, Бюро економічної безпеки виявляє, оцінює та визначає порядок протидії актуальним загрозам і ризикам національній економічній безпеці.

Почнемо із встановлення сутності аналітичної функції БЕБ, яка до цього часу не віднайшла опису в Законі України «Про Бюро економічної безпеки України». Так, слово «аналіз» грецького походження від «analysis», що означає «розклад», «розчленування». В українській мові, згідно Словника іншомовних слів О.С. Мельничука, терміну відповідають наступні значення: 1) метод дослідження, що полягає в мисленому або практичному розчленуванні цілого на складові частини; 2) уточнення логічної форми (будови, структури) міркування засобами формальної логіки; 3) розроблення прийомів обчислень та застосувань їх; частина математики, що вивчає нескінченно малі величини; 4) сукупність операцій, за допомогою яких встановлюють якісний або кількісний склад речовини; 5) визначення складу речовини шляхом дослідження її спектра; 6) етап машинного перекладу, що полягає у визначенні граматичної і лексичної інформації, основу якої становлять тексти, що перекладаються; розпізнавання звуків мови (людиною або автоматом) [81]. Тож, спираючись на лексичний зміст терміну «аналіз» можемо зауважити, що ним позначається дослідницький процес, який передбачає збір та обробку інформації про якийсь об'єкт, явище, індивіда, із акцентом уваги на ключові, фундаментальні особливості, структурні ознаки, будівні моменти і таке інше.

Зміст аналізу неодноразово ставав предметом наукових досліджень різних науковців. Наприклад, Є.А. Безкровний розтлумачив цю категорію, як діяльність, спрямовану на визначення і дослідження окремих складових об'єкта (предмета, явища) або окремих його властивостей з метою встановлення того, як ці складові впливають на характеристики об'єкта в цілому. Вчений обстоює позицію, що, як правило, зміст аналізу нерозривно пов'язано із операцією узагальнення. Остання являє собою зворотний порівняно з аналізом процес, який полягає у виявленні характерних рис, особливостей окремого предмета, факту, явища, проблеми, сприйняття їх як загальних і поширення на інші предмети, факти, явища, проблеми. Це логічна операція, в результаті якої відбувається перехід від поняття з вузьким обсягом (видового) до більш широкого (родового) поняття шляхом обмеження його змісту, тобто вилучення певних специфічних видових ознак [12, с.80].

В дисертації С.Ф. Демченко аналіз розглядається в контексті методології дослідження, як метод вирішення крупних проблем. В центрі аналізу, зауважує автор, знаходиться операція кількісного порівняння альтернатив, яка виконується з метою вибору альтернативи, що підлягає реалізації. «Якщо вимога рівноякості альтернатив виконана, можуть бути отримані кількісні оцінки. Але для того, щоб кількісні оцінки дозволяли вести порівняння альтернатив, вони повинні відображати властивості альтернатив (вихідний результат, ефективність, вартість та інші). Досягти цього, можна, якщо враховані всі елементи альтернативи і надані правильні оцінки кожному елементу, що беруть участь в порівнянні», – пише автор [29, с.59]. За І.І. Котюком, аналіз – це виділення тих властивостей об'єкта, які мають суттєве значення для подальшого синтезу, узагальнення, а з практичного погляду – є істотними для вирішення даного завдання. Це виявлення будови досліджуваного об'єкта, його структури, розчленування його на складові, виявлення їхніх ознак і взаємозв'язків між ними,

відмежування суттєвого від несуттєвого. При цьому, зауважує автор, проявляються такі закономірності мислення, як селективність – вибіркоче вичленення однопланових аспектів об'єкта та рефлексивність – контроль за перебігом процесу мислення (розмірковування із самим собою), самозвіт перед самим собою. Результати аналізу синтезуються, тобто окремі елементи об'єднуються на основі виявлення істотних у певному відношенні зв'язків між ними [59, с.121].

Аналіз активно використовується в сфері дослідження стану та особливостей функціонування економічного середовища країни. При цьому, в даному контексті його виражено у двох іпостасях: фундаментальному та технічному. Розбираючись зі змістом останніх І.В. Роговська-Іщук дійшла висновку, що фундаментальний аналіз – це дослідження економічного стану країни походження валюти, який залежить від рівня інфляції і безробіття, відсоткової ставки центрального банку, податкової політики, політичної стабільності, політики центрального банку тощо. Натомість технічний аналіз забезпечує аналітиків необхідною інформацією щодо поведінки валютних курсів і широко використовується в операціях на організованих ринках [143, с.5-6].

Зміст явища аналізу формує фундамент аналітичної функції, яка виступає однією з центральних категорій управління в цілому та державного управління зокрема. Згідно із тлумаченням Ю.В. Безверхньої управлінський аналіз – це комплексний аналіз внутрішніх ресурсів і зовнішніх можливостей підприємства, спрямований на оцінку поточного стану бізнесу, його сильних і слабких сторін, виявлення стратегічних проблем. Його ціль, вважає вчена, – надання інформації власникам і іншим зацікавленим особам для прийняття управлінських рішень, вибору варіантів розвитку, визначення стратегічних пріоритетів. Управлінський аналіз показує: що саме заважає домогтися ефективного розміщення цінностей; чи немає вакууму або дублювання функцій у системі керування; чи немає конфлікту прав; чи існують механізми

координації й чи не є вони великоваговими; чи ефективно використовуються виконавча вертикаль і горизонтальні зв'язки; чи збалансовані повноваження й відповідальність; чи існує поділ влади, немає чи зайвої концентрації її в однієї особи на шкоду іншим або, навпаки, її розпилення; чи адекватна система керування обраному сегменту ринку, організаційній структурі та персоналу [11, с.22-23].

В роботі І.В. Дем'янюка акцентовано увагу на тому, що управлінський аналіз використовується для визначення резервів підвищення ефективності виробництва, а також для контролю за виконанням бізнес-планів. За допомогою аналітичних процедур виявляються найбільш значущі характеристики і сторони діяльності підприємства і робляться прогнози його майбутнього стану, після чого на основі цих прогнозів будуються плани виробничої та ринкової активності, розробляються процедури контролю за їх виконанням. Управлінський аналіз являє собою сполучну ланку між обліком і прийняттям управлінських рішень, тому є головним інструментом впливу на економіку господарюючого суб'єкта і основним компонентом забезпечення його безкризового розвитку. За переконанням автора основна мета управлінського аналізу – підвищення ефективності функціонування господарюючих суб'єктів і пошук резервів такого підвищення. Для досягнення цієї мети проводяться: оцінка результатів роботи за минулі періоди, розробка процедур оперативного контролю за виробничо-господарською діяльністю, вироблення заходів з попередження негативних явищ у діяльності підприємства і в її фінансові результати, розкриття резервів підвищення результативності діяльності, розробка обґрунтованих планів і нормативів. Управлінські рішення і дії, наголошує І.В. Дем'янюк, повинні бути засновані на точних розрахунках, глибокому всебічному аналізі. Жодне організаційне, технічне та технологічне рішення або захід не має здійснюватися до тих пір, поки не обґрунтована його економічна доцільність [27, с.67].

Розглядаючи зміст функції аналізу в аспекті управління діяльністю сільськогосподарських підприємств, О.М. Костенко дійшов до висновку, що вона складається з: 1) підсистеми інформації, яка збирається та належним чином обробляється (накопичення, систематизація, кодування, класифікація, аналіз і так далі); 2) підсистеми формування показників відповідної сфери (обліку, планування, інвестиційної діяльності, маркетингу тощо); 3) підсистеми документації (висновки, плани, прогнози) та звітності, яка уніфікована та регламентована і може бути сформована різними способами (ручним чи машинним способом), включаючи організацію документообороту; 4) підсистеми, що забезпечує перетворення первинної інформації в обліково-аналітичне забезпечення управління належної якості (мається на увазі організація діяльності персоналу підприємства та використання ним різних прийомів, способів, методик, а також відповідних сучасних технічних засобів) [58, с.14].

Як функцію державного управління аналіз було детально оцінено в підручнику Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко та Ю.П. Сурміна. Згідно до їх позиції аналіз в сфері державного управління дає змогу: отримувати інформацію, необхідну для обґрунтування цілей і завдань управління; аргументувати прийняття управлінських рішень; виявляти соціальні резерви та використовувати їх для підвищення ефективності виробництва й управління; найкращим чином виходити із кризових і неоднозначних ситуацій; сприяти розробці концепцій, проектів, програм, планів і прогнозів; удосконалювати організацію та систему управління і самоврядування. Вчені констатують, що необхідність аналітичного забезпечення управління визначається кількома обставинами: 1) управління як інформаційно-переробляюча діяльність характеризується зростаючими обсягами різнопланової інформації, яка не придатна для безпосереднього її використання управлінцем, а потребує спеціальної переробки у світлі прийнятої парадигми управління і поставлених завдань; 2) сучасне

управління стає все більш динамічним і ситуативним, що актуалізує потреби в знанні, у відомостях, які дали б змогу ухвалити правильне рішення щодо виходу з даної ситуації. Інформаційно-аналітичні структури, на їх погляд, повинні забезпечувати можливість: а) отримання регулярної (у режимі моніторингу) аналітичної і оглядової інформації щодо найважливіших аспектів зовнішнього по відношенню до управлінського середовища оточення (на основі традиційного і контент-аналізу засобів масової інформації, відповідної нормативної і директивної інформації, наявних і ініційованих даних про стан різних об'єктів і структур управління тощо). Система повинна мати ресурс для гнучкого, оперативного, такого, що іноді випереджає зміни номенклатури в первинних (польових) документах залежно від ситуації, завдань керівництва тощо; б) підготовки аналітичних і прогнозних матеріалів щодо актуальних проблем стану й розвитку управлінського об'єкта (експертні опитування, цільові дослідження, вибіркові дані, отримані по телекомунікаційних лініях зв'язку і так далі); в) розробки ситуаційних моделей розв'язання перспективних проблем; г) оперативного отримання оптимального обсягу інформації в непередбачених і надзвичайних ситуаціях (наявність засобів підключення до відповідних баз даних). Крім визначеного, Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко та Ю.П. Сурмін констатують, що найважливішою особливістю державно-управлінської аналітики є її комплексний характер, який зумовлений тим, що в ній інтегровані не тільки різні методи аналізу, але й різні галузі аналітичної діяльності, такі як економічний, фінансовий, політичний та інші види аналізу [30, с.424-426].

О.О. Труш та Д.В. Василенко окреслюючи специфіку інформаційно-аналітичної діяльності, вказують, що остання є критично важливим елементом сучасного публічного управління, що дає змогу ефективно опрацьовувати значні обсяги даних для ухвалення обґрунтованих рішень. Особливостями інформаційно-аналітичної діяльності як системного підходу

є процеси, спрямовані на збір, обробку, аналіз та інтерпретацію даних із метою прийняття управлінських рішень органами влади. Інформаційно-аналітична діяльність є ключовим механізмом для отримання достовірних висновків із величезних масивів даних, потрібних для формування відповідей на нагальні виклики, прийняття рішень і планування в системі публічного управління. Шляхом оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності в публічному управлінні, вважають автори, можна визначити впровадження інноваційних аналітичних інструментів, інвестування в розвиток навичок фахівців, створення єдиної методології збору й обробки даних [165, с.54].

Комплексний огляд аналітичної функції в галузі забезпечення національної безпеки проведено у роботах В.А. Соколова. Вчений аргументував, що у системі забезпечення національної безпеки аналітична діяльність – це робота зі збирання, обробки й аналізу інформації щодо процесів забезпечення національної безпеки. До компонентів аналітичної діяльності в системі забезпечення національної безпеки належать: моніторинг, аналіз, діагностика, прогнозування, моделювання, експертиза, організація процесу прийняття державно-управлінських рішень та контролю їх виконання. Основними напрямками діяльності аналітичної служби в системі забезпечення національної безпеки є: збір, накопичення та аналіз інформації про сили, способи впливу на державу; прогнозування змін в цих силах і вироблення рекомендацій по послабленню загроз та використання можливостей держави; інформаційне забезпечення стратегічних рішень керівництва держави; організація роботи з інформацією держави. Основними завданнями аналітичної служби в системі забезпечення національної безпеки є: визначення інформаційних потреб держави; визначення місця знаходження необхідної інформації (як поза державою, так і в середині неї); розробка способів отримання необхідної інформації та їх реалізація; оцінка, накопичення та аналіз зібраної інформації, прогнозування розвитку подій у сфері забезпечення національної безпеки; вироблення рекомендацій;

інформаційне забезпечення разових заходів; підготовка інформаційно-аналітичних документів. Стандартними роботами в рамках аналітичної діяльності в системі забезпечення національної безпеки, В.А. Соколов виділяє: 1) у галузі визначення інформаційних потреб держави: вивчення наявної інформації в державі; виявлення необхідної інформації необхідної для прийняття державно-управлінського рішення у сфері національної безпеки; виявлення інформації про сили, які впливають на державу; визначення інформації, якої не вистачає; 2) у галузі визначення місця знаходження необхідної інформації: визначення, де знаходиться потрібна інформація; визначення, хто має до неї доступ; виявлення робіт, які проводяться з цією інформацією; визначення шляхів переміщення пошукової інформації; 3) у галузі розробки способів отримання необхідної інформації та їх реалізація: визначення підходів до людей, котрі володіють пошуковою інформацією; визначення способів отримання доступу до пошукової інформації; реалізація рішень по отриманню інформації; 4) у галузі оцінки, накопичення та аналізу інформації: визначення достовірності, своєчасності й актуальності інформації; створення системи зберігання інформації; вивчення інформації, її структуризація; складання уявлення про предмет інтересу за непрямими ознаками; 5) у галузі прогнозування подій у відповідних сферах діяльності: визначення тенденцій в розвитку ситуації; визначення впливу зовнішніх чинників на розвиток подій; вироблення думки про подальший розвиток подій; 6) у галузі вироблення рекомендацій: виявлення схожих подій; виявлення закономірностей у розвитку цих подій; визначення ступеню впливу зовнішніх чинників на розвиток подій [155, с.93; 154].

За огляду на вище викладене, можемо навести наступні ознаки, які характерні аналітичній функції у сфері державного управління: 1) це внутрішній напрям діяльності, який передбачає роботу щодо обробки інформації, необхідної для виконання завдань та цілей органу державної влади. Аналізу піддаються два різновиди відомостей: а) про кількісні та

якісні показники об'єкта, що є предметом регуляторної діяльності органу;

б) про показники роботи органу державної влади, його працівників, а також матеріально-технічного, фінансового, кадрового, та іншого забезпечення;

2) результат аналітичної діяльності має формалізований вигляд та офіційне затвердження. Як правило, це нормативний документ, який містить чіткі реквізити, підписується уповноваженою особою державного органу та, в окремих випадках, може містити адміністративні вимоги щодо використання закладених в ньому відомостей; 3) аналітичні матеріали використовуються для прийняття управлінських рішень, проведення організаційно-розпорядчих дій, а також оптимізації роботи відповідного органу влади шляхом планування заходів державного регулювання, прогнозування їх ефективності, визначення, зміни або оновлення пріоритетів поточної діяльності і таке інше.

Паралельно із представленим переліком загальних особливостей, можна виділити спеціальні, адміністративно-правові ознаки аналітичної функції притаманні безпосередньо реалізації даного напрямку діяльності в контексті функціонування БЕБ, що виходять із положень Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» та інших відомчих документів. В першу чергу, аналітична функція є органічною складовою системи законодавчо закріплених повноважень Бюро економічної безпеки. Відповідно до Постанови КМУ «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України», БЕБ: 1) проводить інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ; 2) здійснює комплекс заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки; 3) збирає, обробляє та аналізує інформацію про кримінальні правопорушення, віднесені законом до його підслідності; 4) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; 5) формує банки (бази) даних та створює на їх основі на

базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій єдину інформаційну систему БЕБ; 6) для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування створює інформаційно-комунікаційні системи (мережі) та веде оперативний облік в обсязі та порядку, передбачених законодавством; 7) бере участь у створенні та функціонуванні міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем, необхідних для виконання покладених на правоохоронні органи завдань; 9) здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем і технологій [32].

Наступна особливість полягає у тому, що центральний характер аналітичної функції в роботі Бюро визначає важливість її ефективного та якісного проведення, адже це прямо впливає на результативність виконання встановлених законодавством завдань пов'язаних, у першу чергу, із виявленням адміністративних правопорушень, а також розкриттям, розслідуванням кримінальних правопорушень, що відносяться до підслідності БЕБ, результатом чого є притягненням винних до їх вчинення осіб до адміністративної або кримінальної відповідальності. Саме тому здійснення аналітичної функції покладається на інституційно виділені, окремі спеціалізовані аналітичні підрозділи передбачені в організаційній структурі Бюро економічної безпеки України згідно до статті 14 Закону України від 28.01.2021 №1150-IX [111].

Третю особливість пов'язано із тим, що аналітична функція дозволяє узгодити співпрацю із іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також поглибити використання їх інструментів та можливостей у діяльності із протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням, що відносяться до компетенції Бюро. Стаття 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 №1150-IX встановлює, що БЕБ у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого

самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами відповідно до закону. Бюро економічної безпеки України в порядку, визначеному законом, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Порядок такого доступу визначається відповідними міжвідомчими угодами (договорами), спільними наказами (розпорядженнями) та протоколами до них або в порядку електронної інформаційної взаємодії, якщо інше не передбачено законом [111].

При цьому, порядок та специфіка взаємодії БЕБ варіюється в залежності від публічного органу з яким організовано співпрацю, наприклад:

- 1) Державна служба фінансового моніторингу України з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, передає БЕБ інформацію, у тому числі узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали), в порядку, визначеному законом;
- 2) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку забезпечує доступ БЕБ до належних органу автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків (баз) даних;
- 3) Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, органи державного фінансового контролю, податкові та митні органи, а також інші державні органи, що здійснюють державний контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами законодавства України, з метою запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності БЕБ, передають Бюро інформацію про обставини, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ;
- 4) отримання інформації з обмеженим доступом, яка містить банківську таємницю від Центрального

депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ із дотриманням законодавчих вимог, стандартів та правил про захист такої інформації [111].

Законодавством також передбачено випадки, коли налагодження інформаційної взаємодії для отримання необхідної інформації неможливо. Цьому питанню присвячено пункт 9 статті 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 №1150-IX згідно з яким отримання БЕБ від державних органів, органів місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах та банках (базах) даних для проведення аналітичної діяльності, здійснюється на підставі письмового запиту, який повинен містити: 1) підстави направлення запиту, тобто на виконання якого завдання, передбаченого законодавством, підготовлено запит; 2) перелік інформації, що запитується; 3) конкретний перелік документів, які пропонується надати; 4) підпис уповноваженої особи Бюро економічної безпеки України. У разі надходження запиту БЕБ керівник суб'єкта, якому адресовано такий запит, зобов'язаний розглянути його і надати відповідь протягом 10 робочих днів з дня його одержання, або повідомити обґрунтованим листом про необхідність продовження часу обробки запиту. Загальний строк розгляду запиту Бюро економічної безпеки України з урахуванням подовження не може перевищувати 30 днів з дня його одержання. Державні органи, органи місцевого самоврядування зобов'язані безоплатно надавати інформацію, документи або їх копії, зазначені в запиті Бюро економічної безпеки України. Невиконання (неналежне виконання) запиту БЕБ або ненадання Бюро на його запит інформації та/або документів, надання завідомо недостовірної інформації та/або документів чи надання інформації та/або документів не в повному обсязі, порушення встановлених строків їх надання, повідомлення третіх осіб про те, що стосовно них збирається така інформація, забороняються і тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом.

Отримана на запит Бюро економічної безпеки України інформація є службовою. Використання такої інформації здійснюється Бюро економічної безпеки України з дотриманням законодавства про захист службової інформації [111].

Таким чином, проведений у роботі аналіз дає змогу дійти до висновку, що аналітична функція Бюро економічної безпеки України – це самостійний напрям діяльності БЕБ, який реалізується спеціально уповноваженими аналітичними підрозділами цього правоохоронного органу з метою збору та обробки інформації про загрози і ризики у сфері економіки, причини, умови і факти вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, протидія яким входить до компетенції Бюро [174].

Слід підсумувати, що адміністративно-правове значення аналітичної функції БЕБ розкривається через наступні особливості: 1) вона є органічною складовою системи законодавчо закріплених повноважень Бюро; 2) реалізація досліджуваного напрямку діяльності виділяється в БЕБ інституційно, тобто покладається на спеціально уповноважені структурні підрозділи; 3) виступає правовою підставою для системної та скоординованої взаємодії Бюро з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки, органами державної влади, органами місцевого самоврядування та бізнесом з метою обміну інформацією, аналітичними матеріалами та результатами оцінювання загроз у сфері економіки; 4) результати аналітичної функції використовуються: а) для визначення стратегії діяльності БЕБ у частині попередження, протидії та припинення адміністративних та кримінальних правопорушень в сфері економіки; встановлення причин та умов їх вчинення; б) для оцінки та прогнозування шкоди, а також формування механізмів подолання загроз та ризиків в сфері економіки [174].

Як суттєвий недолік варто відмітити відсутність визначення аналітичної функції та притаманних їй особливостей в положеннях Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». Цей негативний фактор є

суттєвою прогалиною як в теоретичному плані, так і в рамках практичного механізму реалізації даного напрямку роботи цього правоохоронного органу.

1.4. Адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України

Аналітична функція, будучи одним із ключових і системо утворюючих напрямів адміністративної діяльності БЕБ, ініціює виникнення значної кількості адміністративно-правових відносин. Їх дослідження має принципове значення для досягнення цілей дисертаційного дослідження, оскільки дає змогу здійснити правове осмислення ролі аналітики в системі Бюро та створює підґрунтя для подальшого формування напрямів удосконалення правового регулювання цього напрямку діяльності. Слово «відносини» означає «стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь» [164]. Від даного терміну виходить більш складна категорія «суспільні відносини», що, на думку С.О. Погрібного, є деперсоніфікованими, узагальненими, типізованими фактичними відносинами (соціальні взаємозв'язки) між певними суб'єктами [102, с.31]. Згідно із думкою представленою в дисертаційній роботі В.Ю. Швачка суспільні відносини – це не абстрактні зв'язки між людьми, а «міжособове спілкування, постійний процес взаємовпливу людей один на одного, зіткнення їх потреб і інтересів, співставлення поглядів і переконань, обмін досвідом, а також результатами діяльності, предметно втіленими в матеріальній і духовній культурі, здійснення взаємної стимуляції, контролю і корекції діяльності. У спілкуванні здійснюється раціональний, емоційний і вольовий взаємний вплив і взаємодія людей, виявляється і формується спільність настроїв, поглядів, здійснюється передача і засвоєння звичок, стилю поведінки, способу життя, виникають згуртованість і солідарність, що характеризують

групову і колективну діяльність» [177, с.30-31]. За науковими висновками зробленими в працях Д.С. Азарова суспільні відносини – це відносини між людьми, що встановлюються в процесі їх сумісної діяльності. Вони є системою взаємовідносин, що виникають між соціальними групами та всередині них у процесі життєдіяльності людей [7, с.41].

Зміст суспільних відносин трансформується в системі юридичних координат де вони набувають форми суспільно-правових або правовідносин. Приділяючи увагу їх особливостям Є.О. Шевченко визначив останні, як врегульовані нормами права взаємовідносини (взаємозв'язок) суб'єктів права, які виражаються у реалізації їх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків або взаємовідносин (взаємозв'язки) суб'єктів права, які мають правову форму [178, с.1117]. На думку С.Л. Лисенкова правовідносини розглядаються, як стосунки, в яких суб'єкти права виступають контрагентами в процесі виконання ними вимог нормативних приписів і набуття певних прав і обов'язків [66, с. 291]. Згідно позиції О.О. Середи правові відносини – це свідомі вольові суспільні відносини, що виникають і здійснюються на підставі норм права або інших соціальних норм, що мають юридичне значення, учасники яких пов'язані закріпленими в нормах права взаємними правами та обов'язками, реалізація яких гарантується можливістю застосування державного примусу [147, с.7-8]. Як зазначає Е.Ф. Демський, правові відносини – це частина суспільних відносин, врегульованих нормами права, суб'єкти яких є носіями прав і юридичних обов'язків; це відомий суспільний зв'язок між особами – громадянами, організаціями, державними органами, транспортними підприємствами, підприємницькими структурами, державою в цілому, що визначає забезпечену законом міру можливої та необхідної поведінки [162, с.41].

Цікавою та оригінальною є позиція Г.В. Кикоть, який описав правові відносини, як спосіб стабілізації і універсалізації коштовних, значимих для людей, суспільства, держави моделей (типів) взаємодії, здатних на основі

правових норм привести до передбачуваних результатів. Ознакою правових як інших суспільних відносин вчений виділяє те, що вони встановлюються і реалізуються в ході взаємодії (чи протидії) сторін. У правових відносинах його сторони мають потребу один в одному, залежать один від одного і домагаються бажаного чи того, у чому вони зацікавлені. Вчений продовжує: «правові, як і будь-які інші суспільні відносини, самі в собі містять наявність контролю за поведінкою сторін. Взагалі кожна із сторін такого відношення контролює поведінку другої сторони і відповідно до цього коригує своє поведіння. У цьому їй допомагає норматив, що містить основний алгоритм поведіння в межах правових відносин, що веде до досягнення бажаної мети». Крім того, за поглядом Г.В. Кикоть, правові відносини є однією з форм соціальної активності, як мінімум, двох сторін (обличчя). Вони встановлюються живими суб'єктами в інтересах реалізації актуальних для них інтересів. Реалізація такого відношення заснована на взаємному сприянні і взаємному контролі сторін за порядком взаємодії; останній закріплюється юридичним нормативом [46, с.25-26].

Не менш комплексною є думка М.Є. Григор'єва, відповідно до якої правові відносини – це вид соціальних відносин в суспільстві, механізм виникнення і реалізації яких підкоряється загальним закономірностям встановлення і здійснення соціального відношення. Однією з ознак правовідношення є те, що сторонами його можуть бути тільки особи, які володіють якостями суб'єкта права, які наділені певними правами і обов'язками. Змістом даного відношення виступає взаємодія його сторін, а метою – досягнення сторонами переслідуваного законного результату. Тільки завдяки цьому різновиду суспільних відносин відбувається використання або захист суб'єктивних прав і свобод, виконання юридичних обов'язків. У сучасному суспільстві правовідношення – один з основних легітимних шляхів досягнення людиною мети, реалізації інтересів і намірів в рамках існуючого правопорядку і законності [25, с.99].

Виходячи з викладеного можна виділити наступні загальні особливості категорії правовідносини: 1) це суспільні відносини між не тільки фізичними, але й юридичними особами, з приводу реалізації ними своїх суб'єктивних прав, обов'язків та законних інтересів; 2) дані відносини, а також поведінка їх учасників, врегульовуються та упорядковуються правовими нормами; 3) вони забезпечуються державою за допомогою різноманітних інструментів юридичного впливу на учасників з метою забезпечення їх сумлінної поведінки, що включає в себе можливість застосування державного примусу; 4) встановлення, зміна, припинення правових відносин між сторонами зумовлює появу чи зникнення в них взаємних, кореспондуючих прав та обов'язків.

В залежності від сторін правових відносин, галузевої приналежності норм, якими вони та поведінка їх учасників регулюються, а також сфери, в якій сторони мають ціль реалізувати свої законні інтереси, виділяють різновиди категорії, одним з яких є адміністративні. На сьогоднішній день відсутня єдина позиція з приводу змісту останніх, що породило численні дискусії. Наприклад, В.Б. Авер'яновим запропоновано думку про те, що адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що мають публічно-владний характер, оскільки один з їх суб'єктів обов'язково має юридично-владні повноваження щодо інших учасників цих відносин [5]. За розумінням В.К. Колпакова адміністративно-правові відносини – це результат впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів сфери державного управління, внаслідок якого між ними виникають сталі правові зв'язки державно-владного характеру [54, с.7]. На думку І.П. Голосніченка, адміністративно-правові відносини – це система прав та обов'язків органів виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів, а також взаємозв'язок між ними в результаті здійснення державної виконавчої влади та відповідальності у сфері державного

управління [63, с.35; 3]. Спільними недоліком представлених наукових позицій є: по-перше, відсутність огляду всіх притаманних досліджуваним відносинам ознак, що має критичне значення для їх розуміння та диференціації від суспільно-правових зв'язків в інших галузях; по-друге, редукція до владного, вертикального характеру адміністративних відносин, що на сьогоднішній день не відповідає дійсності. Як ми знаємо, адміністративні відносини виникають, у тому числі, при укладенні адміністративних договорів та надання сервісних адміністративних послуг де розбіжність у статусі сторін розмита, а ієрархія умовна.

Більш структурований та глибокий підхід до визначення аналізованого типу відносин запропоновано в дисертації О.М. Хохленко: «Адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що складаються у сфері діяльності виконавчої влади. Адміністративно-правові відносини є різновидом правових відносин, що класифікуються: за характером взаємодії суб'єктів, метою, юридичним змістом, їх учасниками. Зазначеним відносинам властиві всі основні ознаки будь-яких правовідносин, зокрема: первинність правових норм, унаслідок чого правовідношення є результатом регулюючої дії на дане суспільне відношення даної правової норми, що надає йому юридичну форму; регламентація правовою нормою дій (поведінки) сторін цих відносин; кореспонденція взаємних обов'язків і прав сторін правовідносин тощо» [168, с.13]. Концепція вченого, хоча і вирішує деякі проблеми попередніх наукових підходів, фактично не виділяє зміст адміністративних відносин від класичних правових, створюючи уявлення про формальність даного різновиду, його суто теоретичний характер.

Цікавий та комплексний підхід пропонує Ю.В. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Зуй та інші автори підручника за адміністративного права, у рамках якого адміністративно-правові відносини описано, як суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких виступають носіями прав і

обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права. Адміністративно-правові відносини є різновидом правових відносин, у яких обов'язки і права сторін мають взаємний характер. Одна із сторін вправі вимагати від другої сторони поведінки, передбаченої адміністративно-правовими нормами. Крім того, автори відмічають наступні специфічні особливості категорії: 1) в адміністративно-правових відносинах права і обов'язки пов'язані із практичним здійсненням їх учасниками державного управління і потребують для свого задоволення відповідних дій виконавчо-розпорядчого характеру; 2) умовою виникнення адміністративно-правових відносин є участь у них обов'язкового, владного суб'єкта. Не може бути адміністративно-правових відносин між двома громадянами, між об'єднаннями громадян, бо вони не мають повноважень державно-владного характеру, не здійснюють виконавчу та розпорядчу діяльність від імені держави; 3) адміністративно-правові відносини можуть виникати з ініціативи кожної із сторін незалежно від волевиявлення другої сторони, на відміну від цивільно-правових відносин. Орган виконавчої влади виступає від імені держави і його приписи обов'язкові для інших учасників відносин незалежно від їх згоди [1, с.57-59].

Згідно із характеристикою наведеною в навчальному посібнику О.І. Остапенко, М.В. Ковалів, С.С. Єсімова, Л.С. Гулак, Г.Ю. Лук'янова, О.В. Нікановорой та інших, адміністративно-правові відносини є предметом регулювання адміністративної галузі права та являють собою суспільні зв'язки, що формуються в ході діяльності органів виконавчої влади щодо реалізації покладених на них завдань і функцій держави. В усіх цих відносинах однією із сторін завжди є орган публічної влади, або уповноважена ним посадова особа, який здійснює від імені держави покладені на нього відповідні функції і наділений з цією метою владними повноваженнями. Проте, здебільшого ці відносини виникають з приводу практичної реалізації функцій органами виконавчої влади. З огляду на це,

вчені формують класифікацію категорії та констатують, що предметом регулювання вказаної галузі є юридичні зв'язки, які формуються: 1) у ході державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; 2) у ході діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг (реєстрації, видачі дозволів, легалізації актів, визнання статусу, тощо); 3) у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ, організацій, що пов'язано: проходженням державної служби або служби в органах місцевого самоврядування; 4) у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права. Це так звані відносини відповідальності публічної адміністрації, що виникають внаслідок відкриття в адміністративному суді справи адміністративної юрисдикції, як публічноправового спору, у якому хоча б однією із сторін виступає суб'єкт владних повноважень; 5) у ході застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність фізичних і юридичних осіб (адміністративно-деліктні відносини) [2, с.37-38].

В розумінні М.М. Бурбики, А.В. Солонара, К.Д. Янішевської адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права, суб'єкти яких наділені, правами й обов'язками у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного і

самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадського порядку [16, с.15-16]. До особливостей категорії науковці відносять: 1) такі відносини виникають у сфері виконавчої, тобто владно-організаційної діяльності; 2) ці відносини виникають у зв'язку з діяльністю органів виконавчої влади; 3) для них характерною є наявність обов'язкового суб'єкта - органу виконавчої влади; 4) цей обов'язковий суб'єкт діє завжди владно, отже відносини є публічно-владними; 5) відносини можуть виникати з ініціативи будь-якої із сторін, при цьому згода іншої сторони не є обов'язковою; 6) відносини між учасниками відносин розглядаються, як правило, у позасудовому порядку; 7) у випадку порушення однією із сторін вимог адміністративно-правових норм, вона відповідає перед державою в особі її органів (як правило, органів виконавчої влади). Крім визначеного автори констатують, що адміністративно-правові відносини розрізняються за видами, а саме: 1) залежно від функцій, які виконуються: регулятивні і правоохоронні; 2) за адміністративно-правовим статусом суб'єктів, що беруть участь у правовідносинах: між вищестоящими і нижчестоящими суб'єктами (вертикальні); між непідпорядкованими суб'єктами управління (горизонтальні); між органами виконавчої влади і підпорядкованими підприємствами, установами, організаціями тощо; 3) залежно від галузевої залежності: матеріальні; процесуальні; 4) за змістом: у сфері загального управління; у сфері галузевого управління; у сфері міжгалузевого управління; 5) за галузевою діяльністю: у галузі економіки; у галузі адміністративно-політичній; у галузі соціально-культурній; 6) за направленістю: зовнішні; внутрішні; 7) за механізмом захисту: що захищаються у судовому порядку; що захищаються в адміністративному порядку; 8) за способом регулювання: функціональні; територіальні; 9) за майновою належністю: майнові; немайнові; 10) за характером взаємодії суб'єктів відносин: субординації; координації тощо [16, с.15-16].

При дослідженні змісту адміністративно-правових відносин було б помилкою залишити поза увагою трактування останніх орієнтовані на конкретні сфери їх виникнення. Наприклад, А.І. Кисько дійшов висновку: «Адміністративно-правові відносини, що стосуються формування та реалізації державної політики у сфері підтримання публічної безпеки та порядку, є важливою складовою правової системи держави, оскільки вони забезпечують організацію ефективного управління безпекою, захистом громадського порядку та прав громадян. Ці відносини формуються на основі правових норм, що регулюють діяльність органів виконавчої влади та правоохоронних органів у контексті забезпечення безпеки та правопорядку, а також визначають механізми їх взаємодії з громадянами та іншими суб'єктами права» [47, с.636-637]. Адміністративні правовідносини щодо забезпечення та реалізації державного оборонного замовлення в Україні визначено В.В. Повидишем, як систему юридичних відносин між суб'єктами, які виникають у процесі здійснення державної політики у сфері оборони та включають органи влади, підприємства оборонно-промислового комплексу, науково-дослідні установи, а також інші учасники, що забезпечують виготовлення та постачання військової техніки, зброї, та інших оборонних засобів. Ці правовідносини охоплюють такі аспекти, як закупівля та постачання військової техніки, розробка та впровадження нових технологій в галузі оборони, контроль за якістю та відповідністю виробленої продукції, а також забезпечення конфіденційності та захисту інформації відносно оборонно-промислового комплексу [101, с.214]. В свою чергу, І.В. Наконечна зробила висновок: адміністративно-правові відносини щодо забезпечення національної безпеки України в умовах євроінтеграції – це різновид правових зв'язків, породжених існуванням адміністративної норми, що дозволяє/зобов'язує до вчинення певної дії чи утримання від неї задля реалізації конкретного завдання у межах адміністративно-правового механізму реалізації цього процесу. Вчена виділяє наступні органи наведеної

категорії: а) є різновидом правових відносин, що формують адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України в умовах євроінтеграції, є його невід'ємною частиною, що репрезентує основи функціонування цієї системи як цілісної та взаємозалежної від кожного з її компонентів, а також сутність відповідних заходів та процес супроводжувальної діяльності задля виконання її завдань; б) такі відносини виникають та функціонують у межах двох парадигм їхнього розвитку (міжнародної та національної), різниця між якими полягає у наявності виключної рівноправності сторін взаємодіючих відносин та відсутності такого імперативу; в) мають конкретне об'єктне спрямування, зумовлене необхідністю активізації як організаційних дій (службові, кадрові, фінансові аспекти тощо), так і практико-реалізаційних (здійснення охоронних, захисних, підтримуючих заходів задля убезпечення та нейтралізації загроз об'єктам національної безпеки України) [84].

Отже, огляд різноманітних за обсягами та змістом наукових інтерпретацій дає можливість провести узагальнення і виділити наступні ознаки, якими характеризуються адміністративно-правові відносини:

- по-перше, їх врегульовано нормами адміністративного законодавства, яке включає в себе закони, підзаконні нормативно-правові акти з питань відомчої адміністративної діяльності органів публічного управління пов'язаної з виконанням владних повноважень;

- по-друге, однією зі сторін адміністративно-правових відносин обов'язково є суб'єкт владних повноважень. Згідно до положень Кодексу адміністративного судочинства України (далі-КАС) – це орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, орган військового управління, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг [52];

- по-третє, упорядкування поведінки учасників таких відносин здійснюється за допомогою імперативних методів державного впливу, у тому числі примусу, за рахунок чого досягається точне та неухильне виконання юридичних вимог;

- по-четверте, відправною точкою виникнення адміністративно-правових відносин є реалізація суб'єктом владних повноважень покладених на нього публічних завдань та функцій, що виражаються в здійсненні організаційно-розпорядчих, правозастосовних дій.

Таким чином, адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України слід визначити як врегульовані адміністративним законодавством суспільні відносини, що виникають в рамках адміністративної діяльності уповноважених підрозділів Бюро з питань організації та реалізації аналітичної функції та поставлених перед відомством цільових завдань. Дані відносини відрізняються чіткістю законодавчого визначення прав і обов'язків їх учасників, а також можливістю застосування до них заходів примусового характеру з метою упорядкування поведінки та забезпечення правильності, ефективності і законності діяльності [188].

Адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції БЕБ мають об'єктивне спрямування, що є підставою їх класифікації на декілька груп. Так, першими є відносини кадрового забезпечення аналітичної діяльності Бюро. Як пише М.В. Мельничук, кадрове забезпечення – це «з одного боку, наявність у керівника об'єктів його управлінської діяльності – виконавців, що є необхідним для підготовки до прийняття управлінського рішення та наступного його виконання. З іншого – кадрове забезпечення – це суто суб'єкти управлінської діяльності, які організують, аналізують, контролюють, координують та здійснюють інші дії у ході державно-управлінської діяльності для досягнення певного результату. Кадри є тим суб'єктивним чинником від якого залежить реальне

функціонування механізму управлінської діяльності. Адже життєздатність органу виконавчої влади не тільки у матеріальному забезпеченні, а і у спрямуванні вольових дій і переконань учасників процесу державного управління у заданому напрямку. Без високого рівня професіоналізму та належних особистих якостей кадрів не виникає того дієвого елемента, який зумовлює динаміку управлінської діяльності» [80, с.68].

С.Л. Яценко, із посиланням на роботи Н.П. Матюхіна, визначає кадрове забезпечення правоохоронних органів таким чином: специфічна, повторювана діяльність, здійснювана у процесі управління правоохоронними органами, змістом якої є забезпечення органів і підрозділів необхідним, що відповідає певним вимогам, контингентом людей, а також відповідною інформацією про нього, впровадження науково-обґрунтованих методів, відбору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання проходження служби та надання правового захисту особовому складу правоохоронних органів України [77; 183, с.127].

Аналізуючи особливості кадрового забезпечення в державі в цілому, а також в контексті роботи правоохоронних органів у тому числі, В.І. Фелик відмітив наступні ознаки категорії: 1) являє собою триваючий в часі динамічний процес, який має неоднорідну структуру; 2) здійснюється на постійній основі, починається з професійної підготовки (період до призначення) та закінчується звільненням із подальшим призначенням пенсії або переведенням до іншого місця роботи (період після звільнення); 3) основний період кадрового забезпечення починається після призначення; здійснюється кадровими службами відповідної управлінської структури; 4) його організація на конкретному підприємстві, установі, організації регламентується законодавством, підвідомчими нормативно-правовими актами, а також локальними актами; 5) метою кадрового забезпечення є укомплектування підприємства, установи або організації кваліфікованими кадрами, постійна робота з кадрами, що включає підвищення кваліфікації,

перепідготовку, забезпечення службової або трудової дисципліни тощо. З викладеного вчений робить висновок, що кадрове забезпечення виступає невід'ємною складовою управлінського процесу, оскільки воно включається в структуру управління, а його стан безпосередньо впливає на ефективність управління. Особливістю кадрового забезпечення в правоохоронних органах, є те, що поряд з проходженням загальноосвітнього навчання, кваліфікаційним відбором, важливими елементами в структурі кадрового забезпечення правоохоронців є профільне навчання та практика, перевірка психологічної та моральної стійкості та інше. До обов'язків кадрової служби відноситься не тільки підбір та розстановка кадрів, але і проведення постійної роботи з підтримання високого рівня компетентності та кваліфікації серед правоохоронців [167, с.248-249].

Виходячи з викладеного, відносини кадрового забезпечення аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України – це спеціальна діяльність уповноважених осіб Бюро, яка спрямована на формування персонального складу аналітичних підрозділів БЕБ, а також забезпечення проходження ними служби. В даному випадку виникають численні адміністративні відносини, пов'язані із організацією конкурсного відбору на посади в аналітичні підрозділи БЕБ, призначенням та звільненням з посад їх керівників, контролем процесу службової діяльності та забезпеченням службово-трудова прав персоналу, проведенням його професійного навчання і таке інше. Наприклад, відповідно до статті 28 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», персонал БЕБ проходить підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації. Для цього Бюро економічної безпеки України можуть укладатися відповідні угоди із закладами вищої освіти. Після проходження конкурсного відбору працівник БЕБ може бути направлений на спеціальну підготовку з метою отримання знань та навичок практичної діяльності [111]. Порядок професійного навчання уточнено Наказом БЕБ, яким затверджено Положення про

підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України. Згідно із нормативним документом метою професійного навчання осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, є формування і розвиток професійних компетентностей, необхідних для здійснення професійної діяльності за певною професією (спеціальністю) та успішного виконання службових обов'язків, удосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності шляхом поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок [122].

Наступну групу становлять адміністративно-правові відносини, які виникають в царині роботи аналітичних підрозділів. В даному випадку мова йде про безпосереднє виконання посадовими особами останніх своїх службових повноважень, реалізацію ними спеціальних адміністративних форм та методів визначених такими підзаконними адміністративними документами, як Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки», Наказ БЕБ «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України», Наказ БЕБ «Про затвердження Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України» тощо [128; 127, 118].

Третя група адміністративно-правових відносин щодо здійснення аналітичної функції БЕБ – це відносини внутрішнього контролю законності, ефективності та правильності виконання працівниками аналітичних підрозділів своїх повноважень в процесі проведення аналізу. Внутрішній контроль в роботі Бюро має інституційне обрамлення. Відповідно до статті 35-1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» з метою забезпечення доброчесності працівників Бюро економічної безпеки України, забезпечення дотримання законодавства та інших нормативно-правових актів у структурі правоохоронного органу діють підрозділи внутрішнього контролю, які мають такі обов'язки: 1) запобігання та виявлення вчинених

працівниками Бюро економічної безпеки України порушень вимог законодавства України в сфері запобігання корупції та проходження державної служби; 2) здійснення контролю за виконанням працівниками Бюро економічної безпеки України актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених антикорупційним законодавством; 3) проведення перевірок працівників Бюро економічної безпеки України на добросесність та моніторингу способу їх життя в порядку, визначеному Директором Бюро економічної безпеки України; 4) перевірка інформації, що міститься у зверненнях фізичних та юридичних осіб (у тому числі анонімних), медіа, інших джерелах, у тому числі отриманої через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Бюро економічної безпеки України, щодо причетності працівників Бюро економічної безпеки України до вчинення правопорушень. Анонімні звернення розглядаються за умови, що відповідна інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані та може бути перевірена; 5) проведення службового розслідування стосовно працівників Бюро економічної безпеки України; 6) здійснення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень у діяльності працівників Бюро економічної безпеки України; 7) проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в Бюро економічної безпеки України; 8) вжиття заходів щодо захисту працівників Бюро економічної безпеки України, які повідомляють про вчинення протиправних дій чи бездіяльність інших працівників Бюро економічної безпеки України тощо [111].

Четверту групу становлять адміністративно-правові відносини взаємодії БЕБ із органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями. Це відносини, що виникають із організації та проведення інформаційного співробітництва, яке надає БЕБ

можливість отримати необхідну інформацію, котру в подальшому буде використано в контексті аналітичної діяльності, а також виконання інших функцій Бюро. Обсяги взаємних прав та обов'язків сторін у контексті таких відносин прямо залежить від порядку, особливостей та цілей співробітництва, які установлюються не тільки відомчими документами Бюро, але й іншими нормативними актами, наприклад, Законами України «Про банки і банківську діяльність»; «Про депозитарну систему України» і таке інше [112; 110].

Крім того, часто специфіка відносин взаємодії залежить від предмету інформаційного обміну, наприклад, у випадках передачі інформації з обмеженим доступом. Прикладом є співробітництво БЕБ та банківських установ з питань розкриття банківської таємниці. Згідно до статті 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» остання розкривається банками: органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, органам Національної поліції України, Національному антикорупційному бюро України, Бюро економічної безпеки України, Національному агентству з питань запобігання корупції, Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - на їхні запити щодо банківських рахунків клієнтів та операцій, проведених на користь чи за дорученням клієнта, у тому числі операцій без відкриття рахунків, а саме відомості на конкретно визначену дату або за конкретний проміжок часу та стосовно конкретної юридичної або фізичної особи, фізичної особи - підприємця про: наявність рахунків, номери рахунків, інформацію про унікальні ідентифікатори та/або номери емісійних платіжних інструментів, залишок коштів на рахунках, операції списання з рахунків та/або зарахування на рахунки, призначення платежу, ідентифікаційні дані контрагента (для фізичних осіб - прізвище, ім'я та по батькові, ідентифікаційний номер платника податку; для юридичних осіб - повне найменування,

ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), номер рахунку контрагента, інформацію про унікальні ідентифікатори та/або номери емісійних платіжних інструментів контрагента, єдиний ідентифікатор Національного банку України (код ID НБУ) надавача платіжних послуг контрагента, найменування надавача платіжних послуг контрагента [110].

Останню групу становлять адміністративні відносини в сфері захисту службової інформації та державної таємниці під час проведення аналітичної діяльності. Відповідно до статті 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» службовою визнається така інформація: 1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці [116]. Відповідно до Закону України «Про державну таємницю», остання – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому законодавством, державною таємницею і підлягають охороні державою [114]. Збір та обробка таємної та службової інформації в рамках аналітичної діяльності БЕБ потребує організації механізмів її захисту від витоку або несанкціонованого доступу, що включає в себе: визначення механізмів використання та обробки службових або таємних відомостей; забезпечення роботи технічних рішень захисту; організацію роботи підрозділів, які контролюють обіг та використання такої інформації, а також

їх матеріально-технічне забезпечення тощо. Наприклад, статтею 21 Законом України «Про державну таємницю» передбачено, що в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею, з метою розроблення та здійснення заходів щодо забезпечення режиму секретності, постійного контролю за їх додержанням створюються на правах окремих структурних підрозділів режимно-секретні органи (далі – РСО), які підпорядковуються безпосередньо керівнику державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації. Створення, реорганізація чи ліквідація РСО здійснюються за погодженням із Службою безпеки України. До складу режимно-секретного органу входять підрозділи режиму, секретного діловодства та інші підрозділи, що безпосередньо забезпечують охорону державної таємниці, залежно від специфіки діяльності державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації [114].

Таким чином, проведений у роботі аналіз підкреслює особливо важливий характер аналітичної функції в діяльності Бюро економічної безпеки України, адже її реалізація зумовлює появу одразу декількох груп адміністративно-правових відносин, а саме: 1) відносин кадрового забезпечення аналітичних підрозділів БЕБ; 2) відносин, які виникають в рамках поточної, цільової адміністративної роботи аналітичних підрозділів; 3) відносин внутрішнього контролю за станом законності, ефективності та правильності виконання працівниками аналітичних підрозділів своїх повноважень; 4) відносин взаємодії БЕБ із органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями; 5) відносини у сфері захисту службової інформації та державної таємниці під час проведення аналітичної діяльності [188].

Висновки до розділу 1

Аргументовано, що загальними ознаками економічної безпеки є: по-перше, дана категорія виступає системною складовою національної безпеки держави та виражає фундаментальні національні інтереси у сфері сталого економічного розвитку країни, соціального добробуту, якості життя населення; по-друге, зміст економічної безпеки складає нормальний стан функціонування національної економіки, який передбачає: а) дотримання вимог законодавства та міжнародних актів всіма, без виключення, учасниками суспільно-економічних відносин; б) ефективно та орієнтоване на інтереси нації функціонування економічних ринків; в) стабільність та стійкість національної валюти; д) правильність та справедливість розподілу матеріальних та фінансових ресурсів в суспільстві згідно із принципами ринкової економіки та свободою підприємництва; по-третє, економічна безпека досягається за рахунок відсутності загроз детермінованих об'єктивними обставинами політичного, соціального, фінансового, військового чи безпекового характеру або мінімізації зумовлених такими загрозами ризиків; по-четверте, економічна безпека забезпечується органами державної влади, які володіють повноваженнями на застосування відповідних адміністративно-правових та інших інструментів, у тому числі державного примусу.

Встановлено, економічна безпека України – це нормальний, забезпечений державою стан функціонування національної економіки, який характеризується дотриманням всіма учасниками суспільно-економічних відносин вимог законодавства та міжнародних стандартів, ефективною та соціально орієнтованою роботою всіх економічних ринків, стабільністю та стійкістю національної валюти, правильністю та справедливістю розподілу матеріальних і фінансових ресурсів в суспільстві, що в сукупності сприяє сталому державно-економічному розвитку, добробуту та підвищенню якості

життя населення. Виходячи із запропонованого визначення, загрози економічній безпеці – це зумовлені політичною, фінансовою, соціальною, військовою чи безпековою ситуацією джерела реальної або потенційної шкоди нормальному стану функціонування національної економіки та її складових; а ризики – ймовірні наслідки реалізації загроз, які передбачають негативний, шкідливий чи руйнівний вплив на національну економіку та її складові.

Виділено дві ключові проблеми визначення загроз та ризиків в сфері економіки: 1) переважно на науковому рівні класифікації не враховують стан об'єктивної дійсності життя українського суспільства та виклики, які постали перед державою. Найчастіше загрози та ризики, виділені науковцями, носять загальний характер та фактично є переліком негативних факторів поточного існування нації, а деякі з яких мають лише опосередкований зв'язок саме із економікою; 2) на нормативно-правовому та доктринальному рівні не проведено належної диференціації між загрозами в сфері економіки та ризиками. Часто дані терміни використовуються неправильно, або взагалі замінюються поняттям «виклики».

Запропоновано наступний підхід до класифікації загроз в сфері економіки та відповідних їм ризиків:

1) військова агресія російської федерації та її затяжний характер – знищення об'єктів критично інфраструктури, зокрема нафто-, газотрубопроводів, що зупиняє роботу нафтогазового ринку; руйнування об'єктів нерухомості великих, бюджетоутворюючих підприємств, установ, організацій, зокрема, складів, продовольчих баз, майстерень обслуговування техніки, наприклад сільськогосподарської тощо; знищення територій родючих полів, що унеможлиблює посів та вирощування сільськогосподарських культур, які експортуються; блокада морських портів внаслідок чого неможливий імпорт та експорт продукції; великі втрати на полі бою живої сили Збройних Сил України, а також відтік молоді за кордон

приводить до кадрового дефіциту на підприємствах, в установах та організаціях всіх форм власності, ускладнення їх діяльності та, як наслідок, зменшення податкових надходжень;

2) корупція – тінізація економічних процесів, які не приносять доходів у державний бюджет; поява монополістів на економічних ринках, котрі впливають на інших учасників та створюють перепони у їх законній господарській діяльності, реалізації економічних інтересів; невідповідність діяльності окремих представників господарського сектору законодавчо встановленим вимогам і стандартам, у тому числі міжнародним, за рахунок необ'єктивного проведення щодо них заходів контролю; комерціювання отримання дозвільних документів на провадження певних видів господарської діяльності;

3) фінансова нестабільність та зтяжна залежність української економіки від зарубіжних інвестицій, дотацій – девальвація національної валюти та зміна покупної спроможності населення України; порушення доступу кінцевих споживачів до окремих товарів та послуг внаслідок штучного створення дефіциту окремими особами, групами; зменшення зарубіжних інвестицій у національний господарський сектор, або повна втрата бюджетоутворюючих підприємств, установ, організацій внаслідок їх знецінення та викупу іноземцями;

4) ріст кількості кримінальних правопорушень в сфері економіки – поява злочинних груп та організацій, які використовують економічну нестабільність для власного збагачення і порушення суб'єктивних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб; наповнення національного ринку контрабандними товарами, які не відповідають стандартам якості та не оподатковуються; порушення законної, економічно-ефективної діяльності банківських установ, доведення їх до банкрутства; порушення стабільності обігу національної валюти підробленими грошима, цінними паперами тощо; перешкоджання податковому наповненню Державного бюджету України.

З'ясовано, що суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави – це система інституцій державної влади, які відповідно до положень чинного законодавства України наділені повноваженнями на здійснення управління та регулювання суспільно-економічними відносинами та поведінкою їх учасників за допомогою адміністративних та інших інструментів з метою підтримки належного рівня роботи національної економіки взагалі та її окремих складових, зокрема.

Підкреслено, що Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України формують підвалини забезпечення економічної безпеки держави шляхом: 1) формування нормативно-правової основи функціонування національної економіки; 2) визначення напрямів та організації проведення державної економічної політики; 3) побудови та забезпечення роботи механізму державного регулювання та управління господарським, кредитно-фінансовим, виробничим та іншими секторами національної економіки; 4) формування стратегії протидії загрозам та ризикам в сфері економіки.

Виділено державні органи зі спеціальним статусом, на які покладається вирішення специфічних завдань у сфері забезпечення нормального функціонування національної економіки (Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Рахункова палата). Це спеціальні регуляторні та контролюючі органи, компетенцію та повноваження яких поширено на вузькі сфери соціально-економічних відносин в рамках яких вони: 1) забезпечують стабільність національної валюти та діяльності банківського сектору; 2) запобігають та протидіють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в сфері роботи банків та кредитно-фінансових установ; 3) сприяють технологізації роботи банківських та інших кредитно-фінансових установ, підвищення їх

кібербезпеки; 4) контролюють дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, попереджають монополізм на економічних ринках; 5) контролюють порядок використання бюджетних коштів та надходжень до Державного бюджету України.

Акцентовано увагу на тому, що Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Міністерство фінансів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба та Державна служба фінансового моніторингу України є центральними органами виконавчої влади, які в системі суб'єктів забезпечення економічної безпеки відповідають за: по-перше, формування та реалізацію державної інвестиційної, цінової, промислової, експортної, податкової, митної, бюджетної політики, державної політики в сферах зовнішньої торгівлі, економічного розвитку, боротьби із правопорушеннями в митній та податковій галузі, запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також стратегії діяльності держави у інших секторах національної економіки; по-друге, державне регулювання сферами бюджетних відносин, адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів, виготовлення цінних паперів, обігу дорогоцінних металів, здійснення господарської діяльності; по-третє, регулювання сферою управління, володіння, використання, приватизації, оренди державного майна; по-четверте, казначейське та бухгалтерське обслуговування бюджетних коштів.

Аргументовано, що система суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави складається з чотирьох груп органів державної влади: 1) вищі органи публічної влади – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України; 2) державні органи зі спеціальним статусом на які покладається вирішення специфічних завдань у сфері забезпечення економічної безпеки – Національний банк України, Антимонопольний

комітет України, Рахункова палата; 3) центральні органи виконавчої влади – Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Міністерство фінансів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба та Державна служба фінансового моніторингу України; 4) правоохоронні органи – Державна митна служба України, Державна податкова служба України та Бюро економічної безпеки. Варто наголосити, що в системі відповідних суб'єктів БЕБ займає самостійне та незалежне місце, оскільки відповідно до його адміністративно-правового статусу, - це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовано, у першу чергу, на забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, розкриття, припинення, профілактики кримінальних правопорушень вчинених окремими особами та групами в галузі суспільно-економічних відносин. Окрім того, важливо підкреслити, що саме БЕБ є єдиним незалежним правоохоронним органом, який виявляє та оцінює загрози і ризики у сфері національної економіки в цілому, а також визначає стратегічні і тактичні кроки подолання останніх.

Виділено наступні ознаки, які характерні аналітичній функції у сфері державного управління: 1) це внутрішній напрям діяльності, який передбачає роботу щодо обробки інформації, необхідної для виконання завдань та цілей органу державної влади. Аналізу піддаються два різновиди відомостей: а) про кількісні та якісні показники об'єкта, що є предметом регуляторної діяльності органу; б) про показники роботи органу державної влади, його працівників, а також матеріально-технічного, фінансового, кадрового, та іншого забезпечення; 2) результат аналітичної діяльності має формалізований вигляд та офіційне затвердження. Як правило, це нормативний документ, який містить чіткі реквізити, підписується уповноваженою особою державного органу та, в окремих випадках, може містити адміністративні вимоги щодо використання закладених в ньому відомостей; 3) аналітичні матеріали використовуються для прийняття

управлінських рішень, проведення організаційно-розпорядчих дій, а також оптимізації роботи відповідного органу влади шляхом планування заходів державного регулювання, прогнозування їх ефективності, визначення, зміни або оновлення пріоритетів поточної діяльності і таке інше.

Доведено, що аналітична функція Бюро економічної безпеки України – це самостійний напрям діяльності БЕБ, який реалізується спеціально уповноваженими аналітичними підрозділами цього правоохоронного органу з метою збору та обробки інформації про загрози і ризики у сфері економіки, причини, умови і факти вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, протидія яким входить до компетенції Бюро.

Зроблено висновок, що адміністративно-правове значення аналітичної функції БЕБ розкривається через наступні особливості: 1) вона є органічною складовою системи законодавчо закріплених повноважень Бюро; 2) реалізація досліджуваного напрямку діяльності виділяється в БЕБ інституційно, тобто покладається на спеціально уповноважені структурні підрозділи; 3) виступає правовою підставою для системної та скоординованої взаємодії Бюро з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки, органами державної влади, органами місцевого самоврядування та бізнесом з метою обміну інформацією, аналітичними матеріалами та результатами оцінювання загроз у сфері економіки; 4) результати аналітичної функції використовуються: а) для визначення стратегії діяльності БЕБ у частині попередження, протидії та припинення адміністративних та кримінальних правопорушень в сфері економіки; встановлення причин та умов їх вчинення; б) для оцінки та прогнозування шкоди, а також формування механізмів подолання загроз та ризиків в сфері економіки.

Виділено наступні загальні особливості категорії правовідносини: 1) це суспільні відносини між не тільки фізичними, але й юридичними особами, з приводу реалізації ними своїх суб'єктивних прав, обов'язків та законних інтересів; 2) дані відносини, а також поведінка їх учасників, врегульовуються

та упорядковуються правовими нормами; 3) вони забезпечуються державою за допомогою різноманітних інструментів юридичного впливу на учасників з метою забезпечення їх сумлінної поведінки, що включає в себе можливість застосування державного примусу; 4) встановлення, зміна, припинення правових відносин між сторонами зумовлює появу чи зникнення в них взаємних, кореспондуючих прав та обов'язків.

Зауважено, що до ознак, якими характеризуються адміністративно-правові відносини, слід віднести: по-перше, їх врегульовано нормами адміністративного законодавства, яке включає в себе закони, підзаконні нормативно-правові акти з питань відомчої адміністративної діяльності органів публічного управління пов'язаної з виконанням владних повноважень; по-друге, однією зі сторін адміністративно-правових відносин обов'язково є суб'єкт владних повноважень по-третє, упорядкування поведінки учасників таких відносин здійснюється за допомогою імперативних методів державного впливу, у тому числі примусу, за рахунок чого досягається точне та неухильне виконання юридичних вимог; по-четверте, відправною точкою виникнення адміністративно-правових відносин є реалізація суб'єктом владних повноважень покладених на нього публічних завдань та функцій, що виражаються в здійсненні організаційно-розпорядчих, правозастосовних дій.

З'ясовано, що адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України слід визначити як врегульовані адміністративним законодавством суспільні відносини, що виникають в рамках адміністративної діяльності уповноважених підрозділів Бюро з питань організації та реалізації аналітичної функції та поставлених перед відомством цільових завдань. Дані відносини відрізняються чіткістю законодавчого визначення прав і обов'язків їх учасників, а також можливістю застосування до них заходів примусового характеру з метою упорядкування

поведінки та забезпечення правильності, ефективності і законності діяльності.

Підкреслено, що відносини кадрового забезпечення аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України – це спеціальна діяльність уповноважених осіб Бюро, яка спрямована на формування персонального складу аналітичних підрозділів БЕБ, а також забезпечення проходження ними служби. В даному випадку виникають численні адміністративні відносини, пов'язані із організацією конкурсного відбору на посади в аналітичні підрозділи БЕБ, призначенням та звільненням з посад їх керівників, контролем процесу службової діяльності та забезпеченням службово-трудова прав персоналу, проведенням його професійного навчання і таке інше.

Узагальнено, що реалізація аналітичної функції Бюро економічної безпеки України зумовлює появу одразу декількох груп адміністративно-правових відносин, а саме: 1) відносин кадрового забезпечення аналітичних підрозділів БЕБ; 2) відносин, які виникають в рамках поточної, цільової адміністративної роботи аналітичних підрозділів; 3) відносин внутрішнього контролю за станом законності, ефективності та правильності виконання працівниками аналітичних підрозділів своїх повноважень; 4) відносин взаємодії БЕБ із органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями; 5) відносини у сфері захисту службової інформації та державної таємниці під час проведення аналітичної діяльності.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України та їх адміністративно-правовий статус

В попередніх підрозділах неодноразово зверталась увага на спеціалізовані аналітичні підрозділи Бюро економічної безпеки, які виступають головними суб'єктами здійснення аналітичної функції правоохоронного органу. Важливість цього елементу організаційної структури БЕБ визначена його особливим адміністративно-правовим статусом в цілому, а також посадових осіб зокрема. Розділом III Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» визначено, що БЕБ – це юридична особа публічного права, яка здійснює свої повноваження через центральний апарат і територіальні управління. Територіальні управління Бюро економічної безпеки України є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням. Гранична чисельність працівників центрального апарату і територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України становить не більше 4 тисяч осіб. Керує правоохоронним органом Директор БЕБ, який затверджує структуру, штатний розпис Бюро, положення про структурні підрозділи центрального апарату та територіальні управління, посадові інструкції працівників органу тощо [111].

Директор Бюро економічної безпеки України призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу. Директором може бути

громадянин України, не молодший 35 років, який має вищу юридичну та/або економічну освіту за ступенем не нижче спеціаліста (магістра), стаж роботи за спеціальністю не менше 10 років, досвід роботи на керівних посадах в органах державної влади, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності не менше п'яти років, вільно володіє державною мовою, є добросовісним і компетентним, здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки [111]. На посаду Директора Бюро економічної безпеки України не може бути призначена особа, зокрема яка: 1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена; 2) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку; 3) притягалася на підставі обвинувального вироку, що набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного кримінального правопорушення або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією; 4) позбавлена права відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади; 5) протягом останнього року притягалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією; 6) є членом політичної партії, організації, забороненої законом або судом тощо [111].

Згідно до свого керівного положення Директор БЕБ: 1) очолює Бюро економічної безпеки України та здійснює керівництво його діяльністю, забезпечує виконання покладених на нього завдань; 2) організовує роботу БЕБ, визначає кількість заступників Директора та їх обов'язки; 3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь БЕБ; 4) затверджує структуру і штатну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь; 5) здійснює повноваження керівника державної

служби в БЕБ; 6) призначає на посади та звільняє з посад першого заступника та заступників, інших працівників центрального апарату, керівників територіальних управлінь БЕБ та їх заступників; 7) застосовує дисциплінарні стягнення на осіб, які мають спеціальні звання центрального апарату Бюро економічної безпеки України, на підставі рішення дисциплінарної комісії; 8) визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ; 9) визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності переліки посад у центральному апараті та територіальних управліннях Бюро економічної безпеки України, що підлягають заміщенню особами, які мають спеціальні звання; 10) вносить на розгляд у визначеному законодавством порядку подання про відзначення державними нагородами України працівників Бюро економічної безпеки України; 11) встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої БЕБ інформації, вживає заходів для запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є БЕБ і таке інше [111].

Відповідно до згаданого раніше Закону структура Бюро економічної безпеки України може включати підрозділи детективів, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні та інші підрозділи [111]. Так, згідно із затвердженою Директором БЕБ системою центрального апарату, остання включає в себе: Департамент аналізу інформації та управління ризиками, а також Департамент організаційного забезпечення діяльності, Головний підрозділ детективів (на правах Департаменту) Департамент оперативно-технічних заходів Департамент детективів із стратегічного захисту економіки Департамент цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Департамент фінансів Управління матеріально-технічного забезпечення; юридичний департамент; Департамент персоналу; Департамент забезпечення

документообігу та контролю; Департамент режимно-секретної роботи Управління міжнародного співробітництва; Відділ комунікацій Управління оперативної підтримки та інші підрозділи [39].

В свою чергу, Постановою КМУ «Про утворення територіальних органів Бюро економічної безпеки» утворено територіальні органи БЕБ в усіх 25 областях нашої держави [138; 160]. Відповідно до Наказу БЕБ «Про затвердження Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України» від 21.01.2022 №14 територіальні управління правоохоронного органу забезпечують реалізацію повноважень БЕБ на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Основними завданнями територіального управління є: 1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) подання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до підслідності БЕБ; 7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів та органів місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [124]. Територіальне управління відповідно до покладених на нього завдань: 1) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове

розслідування у межах передбаченої законом підслідності; 2) здійснює інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ; 3) збирає, обробляє та аналізує інформацію щодо кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності БЕБ; 4) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності БЕБ; 5) бере участь у формуванні банків (баз) даних та у створенні на їх основі на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій єдиної інформаційної системи БЕБ; 6) для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування створює інформаційно-комунікаційні системи (мережі) та веде оперативний облік в обсязі та порядку, передбачених законодавством; 7) у межах повноважень, визначених законом, здійснює оброблення персональних даних; 8) здійснює інформаційну взаємодію з іншими територіальними управліннями, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями; і припинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ і таке інше [124]. Здійснення аналітичної функції у структурі територіальних органів БЕБ покладається на Управління аналізу інформації та управління ризиками [160].

Таким чином, аналітичні підрозділи Бюро економічної безпеки України – це структурні підрозділи центрального апарату та територіальних органів (управлінь) БЕБ в областях, на які покладаються завдання із організації та проведення аналітичної роботи. З викладеного можна зробити висновок, що аналітичні підрозділи – це окреме, централізоване утворення в структурі БЕБ із власною керівною ланкою, механізмом координації та управління, методологічною лінією діяльності.

Результатом роботи аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України є аналітичні продукти. Це результат аналітичного дослідження, складений у письмовій формі, з використанням інформації, що міститься в інформаційних системах Бюро економічної безпеки України та інших джерелах, у тому числі інформації, що міститься в заявах або повідомленнях про вчинення кримінального правопорушення. Аналітичний продукт містить опис проведених досліджень та зроблених за їх результатами висновків, відповідей на запитання, поставлені замовником аналізу, або на запитання, поставлені за власною ініціативою під час аналізу наявної інформації. Дані документи створюються планово або на запит підрозділу Бюро економічної безпеки України. Висновки, що містяться в аналітичних продуктах, повинні ґрунтуватися на всебічному, повному і неупередженому дослідженні всіх ризиків у сфері економіки, у тому числі на матеріалах кримінальних проваджень та оперативно-розшукової діяльності [111].

Відповідно до Наказу БЕБ «Про затвердження Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України» від 26.05.2023 №170 вказані документи поділяються на такі види: 1) аналітичний продукт, який містить відомості щодо ризику вчинення кримінального правопорушення конкретним суб'єктом (суб'єктами) у сфері економіки. Такий аналітичний продукт створюється у формі висновку аналітика; 2) аналітичний продукт, який містить інформацію про ризик (зони ризиків) у певних операціях, процесах, явищах, зокрема в окремих галузях (сферах) економіки та/або на окремих територіях держави, або відомості про кримінальні правопорушення, які готуються, що створюється з метою запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, усунення передумов створення схем протиправної діяльності та вжиття заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію та/або усунення ризиків. Такий аналітичний продукт створюється у формі аналітичної довідки. Планове створення аналітичних продуктів передбачає, що

інформаційно-аналітичні підрозділи БЕБ за власною ініціативою здійснюють діяльність із виявлення, оцінювання та визначення ризиків у сфері економіки, передбачену планами роботи БЕБ (перспективним, поточним, оперативним), та створення за її результатами аналітичних продуктів. Строк створення такого аналітичного продукту не може перевищувати одного місяця від дати прийняття відповідного рішення. У виняткових випадках, пов'язаних із складністю проваджуваної аналітичної діяльності, за рішенням керівника строк створення аналітичного продукту може бути продовжено до двох місяців. Запит на створення аналітичного продукту є обґрунтованим письмовим зверненням підрозділу БЕБ до інформаційно-аналітичного підрозділу щодо проведення аналітичного дослідження та створення за його результатами аналітичного продукту [118].

Суттєве коло особливостей також пов'язано із правовим статусом посадових осіб аналітичних підрозділів БЕБ. Відповідно до статті 21 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 №1150-ІХ аналітик – це особа, яка має спеціальне звання Бюро економічної безпеки України, основним завданням якої є здійснення кримінального аналізу з метою виконання завдань Бюро економічної безпеки України. Для виконання службових обов'язків аналітик має володіти спеціальними знаннями та навичками у сфері економіки та кримінального аналізу. Аналітик Бюро економічної безпеки України створює аналітичні продукти. Він не має права розголошувати відомості, що безпосередньо стосуються суті досліджуваної події чи явища або містяться в матеріалах кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. Аналітик Бюро економічної безпеки України несе відповідальність за об'єктивність, повноту та неупередженість створеного аналітичного продукту [111].

Відповідно до статті 29 Закону, аналітики, як і інші працівників Бюро під час виконання покладених на них повноважень є представниками влади,

діють від імені держави і перебувають під її захистом. У разі затримання або обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно працівника Бюро економічної безпеки України його тримають в установах для попереднього ув'язнення окремо від інших осіб. В свою чергу, фінансове та матеріально-технічне забезпечення Бюро економічної безпеки України в цілому, так аналітичних підрозділів зокрема здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, коштів, передбачених проектами міжнародної технічної допомоги [111].

Крім особливого адміністративно-правового статусу, існують суттєві відмінності у розрізі правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки. Слово «регулювання» (від латинського «regulo» – взірець, правило, упорядкування) визначається, як «створювати умови для нормальної діяльності, функціонування чогонебудь» [149, с.543]. Зміст правового регулювання досить повно та широкого розкрито в Юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка де категорія розкривається, як різновид соціального регулювання та один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Дію правового регулювання спрямовано на відповідні правовідносини, які виступають його предметом. Головними складовими механізму правового регулювання виступають: 1) норми права, закріплені в законах та інших правових актах, які визначають модель можливої та необхідної поведінки учасників суспільних відносин (норми права – основа механізму правового регулювання); 2) юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, що пов'язані із виникненням, зміною чи припиненням правових відносин; 3) правові відносини, тобто суспільні відносини, урегульовані нормами права; 4) акти реалізації прав та обов'язків учасників суспільних відносин, тобто їхні дії відповідно до приписів правових норм; 5) правові санкції щодо порушників норм права [182, с.40–41].

На думку І.П. Голосніченка, правове регулювання – це специфічна нормативна частина правового впливу, особливий його порядок, що відзначається підвищеною чіткістю нормативної регламентації [24, с.89]. Б.М. Ринажевський тлумачить категорію, як провідні напрями впливу права на людину і відносини в тій або іншій сфері суспільної діяльності [142, с.78]. Л.М. Величко обґрунтовує, що правове регулювання – це впорядкування суспільних відносин, їх охорона, закріплення та розвиток за допомогою права. Об'єктом правового регулювання є суспільні відносини, оскільки на них здійснюється вплив за допомогою права, а предметом правового регулювання виступає вже безпосередньо те, з приводу чого виникають дані суспільні відносини. Зміст правового регулювання, на думку вченого, складає складний процес, ефективність якого прямо залежить від обраного методу, способу, а також вагоме значення має об'єкт правового регулювання (яким в нашому випадку є трудові відносини) [20, с.9]. Натомість, за Л.О. Макаренко правове регулювання – це аспект дії права, що визначає спеціально-юридичний вплив права на поведінку адресатів. У результаті правового регулювання формується юридична основа та визначають орієнтири для організації діяльності суб'єктів. Дія права в процесі його регулятивного впливу охоплює спеціальну діяльність держави, пов'язану з виробленням правових приписів та визначенням механізму їх реалізації, а також з діяльністю учасників суспільних відносин, що реалізують правові приписи та узгоджують свою поведінку з правом. Дія правових приписів у процесі правового регулювання, продовжує вчений, характеризується певними етапами, що визначаються як стадії. Серед них: визначення правового статусу суб'єктів права шляхом встановлення конституційних прав та обов'язків, юридичного закріплення дієздатності, передбачення можливості захисту прав державою; виникнення правовідносин, що пов'язується з настанням певних життєвих обставин та конкретизацією правового припису до певного випадку або чітко визначених осіб [71, с.11].

Н.М. Оніщенко доводить, що правове регулювання – це впорядкування суспільних відносин засобами законообов’язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, які забезпечуються в необхідних випадках державним примусом. На його погляд категорія «правове регулювання» виражає динамічну сутність усієї юридичної надбудови, вона характеризує активно-творчу сторону права, відображає процес перетворення його з можливості на дійсність» [96, с. 3-5].

Таким чином, правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України – це здійснюваний за допомогою закріплених в законодавстві юридичних норм регулюючий та упорядковуючий вплив права на адміністративно-правові відносини, які виникають в процесі роботи аналітичних підрозділів БЕБ та їх посадових осіб. Основу правового регулювання аналітичної діяльності складає Конституція України. Дана нормативна засада прямо не регламентує вказаний напрям роботи БЕБ, проте, містить важливі положення про: 1) компетенцію та повноваження ВРУ, КМУ та Президента України, як суб’єктів вищого порядку в сфері забезпечення економічної безпеки держави; 2) права і свободи людини і громадянина, які мають забезпечуватись та неухильно дотримуватись всіма правоохоронними органами, у тому числі БЕБ; 3) правові засади кримінального судочинства, основоположні принципи роботи правоохоронних органів, основи нагляду за їх діяльністю тощо [55].

Наступну групу після Конституції складають законодавчі акти. При цьому, на відміну від підрозділів БЕБ, які провадять досудове розслідування та оперативну розшукову діяльність, серед юридичних документів аналітичної діяльності домінують норми саме адміністративного законодавства. Ключову роль відіграє основний відомчий Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», який визначає правові основи організації та діяльності БЕБ [111]. Додатковими документами, які уточнюють порядок взаємодії Бюро в процесі провадження аналітичної

діяльності, визначають специфіку обробки окремих інформаційних відомостей або регламентують інші особливі моменти реалізації досліджуваної функції є Закону України: 1) «Про депозитарну систему України», що визначає правові засади функціонування депозитарної системи України, встановлює порядок реєстрації та підтвердження прав на цінні папери та прав за ними у системі депозитарного обліку цінних паперів, порядок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів, а також встановлює основні засади, порядок діяльності, повноваження, права та обов'язки Центрального депозитарію з цінних паперів, а також порядок взаємодії Бюро із даною системою; 2) «Про банки і банківську діяльність», котрий визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. Зокрема, саме цим законом встановлено специфіку розкриття банківськими установами банківської таємниці БЕБ; 3) «Про центральні органи виконавчої влади» визначає організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України до переліку яких у тому числі відноситься БЕБ; 4) «Про державну таємницю» та «Про доступ до публічної інформації», – регламентують порядок захисту інформації з обмеженим доступом, яка може оброблятися в контексті аналітичної діяльності тощо [112; 110; 140; 116; 114].

Окремо варто виділити Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», який встановлює специфіку службової діяльності посадових осіб аналітичних підрозділів. Незважаючи на назву документу, його дія поширюється на осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України [111]. Законом визначається, що службова дисципліна – це дотримання працівниками БЕБ Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Бюро, нормативно-правових актів міністерств, наказів

керівників. Службова дисципліна ґрунтується на створенні необхідних організаційних та соціально-економічних умов для чесного, неупередженого і гідного виконання обов'язків працівників БЕБ, повазі до честі і гідності службовця правоохоронного органу, вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу [115].

На підзаконному рівні аналітична функція Бюро знаходить додаткової конкретизації. В документах Кабінету Міністрів України та наказах керівництва БЕБ затверджено форми і методологію аналітики. Наприклад, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки» від 27.12.2024 №1509 визначає організаційні засади проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, що проводиться БЕБ із залученням контролюючих органів та інших державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави, та суб'єктів господарювання [128]. Наказ БЕБ «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України» від 01.02.2023 №36 встановлює організаційні засади здійснення діяльності БЕБ з виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [127].

Особливості правового статусу та проходження служби працівниками аналітичних підрозділів урегульовано Постановами КМУ «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України» від 06.10.2021 №1068 та «Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України» [32; 123].

Крім того, Наказом БЕБ від 30.06.2022 №129 затверджено Правила професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України, які

встановлюють основні моральні та професійно-етичні принципи та вимоги до поведінки гласних та негласних штатних працівників, які мають спеціальні звання БЕБ, та осіб, які уклали трудовий договір з БЕБ та його територіальними управліннями, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх посадових (службових) обов'язків. Правила розроблено з метою запровадження етичних стандартів поведінки працівників, сумлінного, чесного та професійного виконання ними посадових (службових) обов'язків, формування бездоганної репутації БЕБ, недопущення вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, формування у працівників неприйняттого ставлення до корупції. Працівник, у тому числі аналітичного підрозділу, має дотримуватися встановлених Правилами основних моральних та професійно-етичних принципів, дбати про власну репутацію, поважати честь та гідність інших працівників, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, утримуватись від вчинення дій, заяв чи вчинків, що компрометують його самого, колег, інших осіб з якими взаємодіє працівник, а також компрометують БЕБ та державу в цілому. Керівники структурних підрозділів БЕБ та територіальних управлінь, їх заступники, у разі виявлення чи отримання повідомлення про порушення або недотримання Правил підлеглими працівниками, у межах компетенції відповідно до законодавства зобов'язані вжити заходів щодо невідкладного припинення виявленого порушення та усунення його наслідків [129].

Дані правила включають в себе наступні вимоги-принципи: не допускати впливу політичних та релігійних поглядів на дії та рішення; відмовитися від публічної демонстрації політичних поглядів; дотримуватися обмежень щодо політичної діяльності, встановлених законодавством України; не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків; чесно служити і бути вірним народу України; формувати позитивний імідж БЕБ та держави; поважати державні символи України; використовувати державну мову під час

виконання своїх посадових (службових) обов'язків; використовувати своє службове становище лише для виконання своїх посадових (службових) обов'язків і доручень керівників, наданих на підставі та на умовах повноважень, передбачених законами та іншими нормативно-правовими актами; не використовувати службове становище в особистих (приватних) інтересах чи в неправомірних особистих інтересах інших осіб, у тому числі не використовувати свій статус та інформацію про місце роботи з метою одержання неправомірної вигоди, пільг, переваг для себе чи інших осіб тощо [129].

Таким чином, правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили, в яких переважають норми адміністративного права. Незважаючи на всю розгалуженість нормативного матеріалу доцільно констатувати, що таке регулювання не позбавлено і певних недоліків, зокрема: відсутнє чітке розмежування аналітичних та правоохоронних повноважень; не повною мірою врегульовано процедури збирання, обробки та використання аналітичної інформації; завдання та функції таких підрозділів розкрито досить поверхнево; не визначено механізми їх взаємодії з іншими органами публічної влади [176].

На завершення слід узагальнити, що специфіка адміністративно-правового статусу аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України відображається у ряді особливостей, які характеризують їх місце у системі публічної адміністрації, зокрема: по-перше, вони виступають спеціалізованими суб'єктами публічного управління, діяльність яких спрямована не на безпосереднє застосування заходів примусу, а на інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських і правоохоронних рішень у сфері економічної безпеки; по-друге, їх статус характеризується похідним характером владних повноважень, оскільки результати аналітичної діяльності самі по собі не породжують юридичних наслідків для приватних

осіб, але слугують підставою для прийняття рішень іншими структурними підрозділами Бюро; по-третє, важливою особливістю є внутрішньоорганізаційна підпорядкованість аналітичних підрозділів керівництву Бюро за одночасної функціональної автономії, що проявляється у самостійності вибору методів аналізу, оцінки ризиків та формування аналітичних висновків. По-четверте, адміністративно-правовий статус цих підрозділів визначається спеціальним службово-правовим становищем їх працівників, які є публічними службовцями, але виконують переважно інтелектуально-аналітичні, а не процесуально-силові функції. По-п'яте, специфікою статусу є підвищені вимоги до законності, обґрунтованості та неупередженості аналітичної діяльності, що зумовлено використанням значних масивів інформації та потенційним впливом аналітичних матеріалів на права і законні інтереси суб'єктів господарювання [176].

2.2. Форми та методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України

Аналітична напрям діяльності Бюро економічної безпеки України передбачає послідовну та систематизовану роботу аналітичних підрозділів, яка в свою чергу виражається в спеціальних формах, а також інструментах і заходах, які називаються методами. Незважаючи на те, що категорії близькі за значенням та тісно взаємопов'язані між собою, їх внутрішній зміст різний. При цьому, враховуючи адміністративно-правовий характер аналітичної діяльності Бюро, відповідно, форми та методи її реалізації мають аналогічну галузеву приналежність.

Досліджуючи загально-етимологічну основу слова «форма» А.О. Мовчан відмітила його латинське походження, від «forma», що значить «зовнішнє окреслення», «вираження». Вчена констатувала, що в українській

мові терміну притаманні наступні визначення: зовнішній вид предмета; зовнішній вираз будь-якого змісту; встановлений обрис чогось; зовнішній вияв якого-небудь явища і таке інше [82 с.85]. У філософському словнику форма розкривається, як «зовнішній вираз змісту, зовнішня конфігурація речі, предмету, його зовнішні межі у просторі та часі», а у літературі з педагогіки – «засоби організації вихованого процесу, в яких реалізується взаємодія вихователя і вихованців в різних умовах», «зовнішній бік навчального процесу, пов'язаний з кількісним і якісним складом учнів (студентів), часом та місцем навчання, а також з порядком його здійснення» [74, с.161; 86, с.214; 50, с.135].

Таким чином, поняттям «форма» характеризується зовнішнє вираження змісту процесу, явища, або виду предмету, його фактичний обрис. Дана категорія набула широкого вжитку в управлінській науці. Як зауважує В.Я. Малиновський форми управлінської діяльності визначаються наступним чином: способи вираження змісту даної діяльності; способи здійснення, виявлення методів управління; зовнішнє практичне втілення функцій управління в конкретних діях; організаційно-правове вираження конкретних однорідних дій апарату державного управління; виділення у самостійні групи споріднених за характером однакових чи схожих у своєму зовнішньому вираженні дій; системи внутрішньо-поєднаних способів здійснення функцій державного управління; зовнішнє практичне виявлення управлінської діяльності в конкретних діях; дії суб'єктів управління, що мають відповідне зовнішнє виявлення; зовнішнє виявлення управлінської діяльності; зовнішнє виявлення управлінського впливу тощо. При визначенні форми управлінської діяльності, продовжує вчений, як правило, мова йде не про дії суб'єктів управління, а про їх зовнішнє вираження (зовнішній вияв), оскільки дії залежно від характеру і форми вираження становлять той чи інший зміст цієї діяльності [72, с.424].

В юридичній науці правова форма приймає різні тлумачення. Наприклад, О.М. Шульга визначає категорію, як організаційну форму діяльності органів держави, їх посадових осіб, яка передбачена правом і спричиняє юридично значущі наслідки для суб'єктів права [76, с.152]. Втім, запропоноване науковцем визначення несправедливо звужує поняття правової форми до сфери юридично значимої діяльності уповноважених осіб, що фактично ототожнює її із управлінською інтерпретацією.

На противагу представленій дефініції автори Великої української енциклопедії поняття «форма» визначають, як спосіб зовнішнього вираження правових норм (загальнообов'язкових правил) регулювання суспільних відносин [19, с.142]. Н.М. Пархоменко зауважує в своїй дисертації, що правова форма – це насамперед, наукова комплексна категорія, що відображає різні суспільні явища, які потребують регламентації, а також слугує каркасом усередині права, впорядковує і поєднує всі правові явища і право як таке. «Коли йдеться про правові форми, то мають на увазі право як певне соціальне явище, що відрізняється від інших явищ (політика, релігія, мораль), які разом із правом визначаються матеріальними й економічними умовами життя суспільства. Іншими словами, поняття «правова форма» є загальним, відображенням об'єктивного зв'язку права і явищ, на які воно впливає, визначення його місця серед інших форм», – пише вчена [99, с.55]. А.О. Мовчан обстоює думку, за якої правові форми складаються з норм, які мають вираження у конкретних юридичних утвореннях, режимах тощо. Вони (форми), продовжує свої висновки автор, завжди встановлюються законодавцем, а держава, використовуючи їх, стимулює поведінку населення країни. Правова форма сприяє організації та дисципліні у суспільних сферах, встановлює захисні санкції і визначає ступінь відповідальності за порушення правил добору кадрів, в зв'язку із чим призначення категорії – це стимулювання певної поведінки та уникнення небажаних дій [82, с.86].

З огляду на представлені тлумачення зміст форми у правові розкривається у двох значеннях. В першому, широкому, категорія характеризує законодавчо визначений порядок реалізації правових норм та регулюючого впливу права на суспільно-правові відносини в певній сфері. Згідно із другим, вузьким розумінням форма – це модель юридичної значимої діяльності суб'єкта права, слідуючи якій останній досягає своїх інтересів, виконує покладені на нього суб'єктивні обов'язки та реалізує надані йому права.

В рамках адміністративного права форми, як правило, визначаються з огляду на певний об'єкт та приймають друге, вузьке значення. Так, Т.М. Мельник, досліджуючи специфіку державного регулювання закладів вищої освіти дійшла висновку, що адміністративно-правова форма – це спосіб організації та функціонування державного управління, який ґрунтується на правових нормах і містить у собі використання адміністративних засобів і методів для досягнення встановлених цілей та завдань. Ця форма регулює відносини між державою та громадянами, а також між різними органами влади. Основними характеристиками адміністративно-правової форми є наявність чіткої ієрархії органів влади, правомірне застосування адміністративних процедур та санкцій, а також забезпечення законності та рівності перед законом. Така форма дозволяє забезпечити ефективну організацію публічного управління та вирішення різноманітних адміністративних питань, зокрема у сфері соціального захисту, економіки, освіти та інших сфер суспільного життя [79, с.97].

Згідно наукової позиції Є.В. Кобко форми забезпечення національної безпеки держави доцільно тлумачити як визначені нормами чинного законодавства зовнішні шляхи реалізації завдань та функцій уповноважених владних суб'єктів щодо забезпечення захищеності національних інтересів держави. Форми захисту національної безпеки держави мають визначення виключно на рівні законів України та залежать від змісту повноважень

суб'єктів їх застосування, а також входять до змісту адміністративно-правового статусу останніх. Вчений поділяє описані форми на: а) нормотворчі форми, які виражаються у реалізації повноважень суб'єктів щодо прийняття нормативно-правових актів різного рівня та змісту у сфері забезпечення національної безпеки держави. До нормотворчих форм забезпечення національної безпеки держави мають бути застосовані певні вимоги: по-перше, компетентність суб'єктів їх прийняття; по-друге, норми, які приймаються суб'єктами забезпечення національної безпеки держави, мають відповідати змісту Конституції та Законів України; б) нормозастосовчі форми, що проявляються у застосуванні контрольних, координаційних та інших дій уповноважених суб'єктів, спрямованих на реалізацію завдань в сфері забезпечення національної безпеки держави [49, с.163-164].

Натомість Я.М. Лісойван під адміністративно-правовою формою діяльності Державного бюро розслідувань (далі – ДБР) пропонує розуміти зовнішнє вираження адміністративних дій (процедур) органів ДБР (їх посадових осіб), які визначені адміністративно-правовими нормами, здійснюються в межах наданих законом компетенції і повноважень, спрямовані на досягнення певних цілей і виконання покладених на ДБР державою завдань, і які в процесі реалізації виконавчо-розпорядчої діяльності можуть як викликати юридичні наслідки, так і не спричиняти їх. Виходячи зі змісту вказаного визначення вчений зробив висновок про те, що адміністративно-правовим формам діяльності ДБР властиві такі основні ознаки: 1) вони є способами зовнішнього вираження діяльності органів ДБР та їх посадових осіб; 2) регламентовані нормативно-правовими актами; 3) застосовуються з метою виконання завдань та реалізації функцій, покладених на ДБР у правоохоронній сфері; 4) визначаються та застосовуються В рамках компетенції ДБР та залежать від обсягу повноважень його працівників; 5) обираються залежно від кінцевої мети, на досягнення якої спрямована

діяльність ДБР; 6) здебільшого спричиняють певні юридичні наслідки [67, с.91].

Звернути увагу також варто на роботу Т.А. Шумейко, яка пропонує визначати форми адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, як зовнішнє відображення змісту реалізації цього адміністративно-правового механізму, що окреслює комплекс взаємопов'язаних, ustalених (типових, однорідних) варіативних способів динамічного та практичного вияву цього адміністративно-правового механізму, завдяки яким виконують завдання та досягають мети зазначеного правового механізму. На її думку, представлена категорія відрізняється наступними особливостями: 1) форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї є цілеспрямованим поведінковим процесом правового й організаційного (неправового) спрямування, що ґрунтується на принципах цього правового механізму, є врегульованим нормами права та виконує завдання цього механізму; 2) вони (форми) виступають різними варіантами поведінки суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері, спрямованої на виконання своїх повноважень (прав, обов'язків); 3) форми реалізації адміністративно-правового механізму обумовлюють реалізацію норм права (реалізацію права), які містяться в нормативно-правовій основі відповідного адміністративно-правового механізму; 4) форми дозволяють належно об'єктивувати цей адміністративно-правовий механізм у практичній дійсності – виконати завдання правового механізму й досягти його мети; 5) категорія становить фактичну «площину», яка піддається вимірюванню, критично аналізуючи яку (зокрема в процесі контролю та нагляду), можна сформулювати комплексний висновок про реальний стан формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї у державі [181].

Проблемі визначення змісту та переліку адміністративно-правових форм діяльності Служби безпеки України (далі – СБУ) з протидії тероризму присвячено роботу А.В. Носача. Вчений визначив, що останні є зовнішнім вираженням діяльності СБУ з профілактики, попередження, виявлення, припинення будь-яких терористичних дій, забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності, встановлення та усунення причин і умов, які сприяли даним протиправним діям. Вони (форми) визначаються в національному та міжнародному законодавстві та спрямовані на забезпечення національної безпеки та правопорядку в державі. Відповідно до запропонованої науковцем класифікації, адміністративно-правові форми поділяються на: а) нормативні, серед яких виділено: видання правових актів Служби безпеки України та її територіальних підрозділів з організації їх діяльності з протидії тероризму; видання спільних правових актів Служби безпеки України з іншими правоохоронними органами, органами державної влади, іншими суб'єктами з питань забезпечення національної безпеки, у тому числі протидії тероризму; видання індивідуальних правових актів; б) функціональні: складання протоколів про адміністративні правопорушення; оформлення затримання, особистого огляду, огляду та вилучення речей і документів; ініціювання накладення арешту на активи та майно; впровадження стандартів, правил, технічних умов антитерористичної захищеності об'єктів можливих терористичних посягань; в) організаційні, які включають в себе: проведення нарад, перевірок, ведення обліків, планування, матеріально-технічні операції, діловодство та інші [90].

Вищевикладене дає підстави виділити наступні ознаки форм в адміністративній галузі: по-перше, категорія характеризує моделі або режими діяльності суб'єктів владних повноважень; по-друге, складовими форм виступають однорідні повноваження та інструментарій пов'язаний із виконанням конкретних публічних завдань та функцій, наприклад, аналітичної; по-третє, через форми відбувається правова реалізація положень

та вимог чинного законодавства України в певній сфері суспільно-правових відносин; по-четверте, різновиди та порядок реалізації форм визначено положеннями адміністративно-правових актів, переважно, відомчого характеру, які закріплюють статус суб'єктів їх реалізації.

Враховуючи представлені особливості, форми реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це визначені нормами чинного законодавства моделі зовнішньої, практичної адміністративної діяльності БЕБ щодо виконання покладених на цей правоохоронний орган завдань і повноважень, охоплених змістом аналітичної функції. Першою із таких форм варто виділити проведення кримінального аналізу.

Це складна форма аналітичної діяльності спільна для багатьох правоохоронних органів держави. Одне з найбільш широких досліджень кримінального аналізу свого часу провів І.А. Федчак, який слушно зазначив, що він є діяльністю співробітників правоохоронних органів з використання інтелектуального програмного забезпечення та системного підходу щодо збору відповідної інформації, аналітичного вивчення певних характеристик, тенденцій з метою встановлення взаємозв'язків між фактами, подіями, явищами, суб'єктами та об'єктами, оптимізації управління правоохоронними органами на державному, територіальному рівні та під час вирішення конкретних задач протидії злочинності. Кримінальний аналіз – специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, спрямований на встановлення та передбачення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання, інтерпретація та прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання під час досудового розслідування та здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також для розроблення тактичних і стратегічних заходів із протидії злочинності. Мета кримінального аналізу, зауважу автор, включає в себе: 1) напрацювання нових напрямів у досудовому розслідуванні кримінального провадження; 2) якісне планування окремих слідчих

(розшукових) дій; 3) аналітичне супроводження оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування; 4) аналіз стану ефективності досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності та превентивної діяльності у протидії злочинності; 5) оброблення великого обсягу інформації, з відстежуванням та пов'язуванням фактів за допомогою спеціальних аналітичних методів; 6) аналіз складної і розгалуженої структури зв'язків об'єктів оперативно-розшукової справи або кримінального провадження; 7) виявлення ризиків, тенденцій майбутнього розвитку злочинності та в подальшому запобігання їй; 8) розв'язання більш масштабних довгострокових проблем і досягнення цілей для виявлення ключових фігур злочинного світу або синдикатів, прогнозування зростання видів злочинної діяльності та встановлення пріоритетів діяльності правоохоронних органів; 9) аналіз інформації, спрямованої на виявлення тенденцій, закономірностей, прогнозування розвитку за великий період часу [166, с.20].

Р.П. Олійничук та О.М. Карапетян виділяють зміст і значення кримінального аналізу безпосередньо в діяльності БЕБ звертаючись при цьому до напрацювань Р.В. Білоуса, В.І. Василичука та О.В. Тарана. За загальною характеристикою, дана форма охарактеризована вченими, як специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, яка полягає в ідентифікації та якомога точнішому визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією (відомостями, даними), що стосуються злочину, і будь-якими іншими даними, отриманими з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, аналітичної підтримки. У процесі кримінального аналізу проводять цілеспрямований пошук, виявлення, фіксацію, вилучення, упорядкування, аналіз й оцінку кримінальної інформації, її представлення (візуалізацію), передання та реалізацію. В розрізі роботи БЕБ кримінальний аналіз: 1) є основою для прийняття рішень у сфері правоохоронної діяльності, які можуть мати

наслідки у перспективі як на національному, так і на міжнародному рівні;

2) має практичній зв'язок із процесом планування та здійснення оперативних заходів, адже він є підґрунтям для планування детективної діяльності та надає підтримку співробітникам БЕБ України для вдосконалення методів боротьби із злочинними проявами у сфері економіки [14, с.132; 95, с.423].

Згідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», кримінальний аналіз – це інформаційно-аналітична діяльність, спрямована на встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання та інтерпретацію, прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання для виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [111]. Таким чином, кримінальний аналіз як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України є системною інтелектуальною діяльністю, спрямованою на виявлення, пояснення та прогнозування закономірностей економічної злочинності з метою підвищення ефективності державного реагування на загрози фінансовій безпеці. Його зміст полягає у глибокому опрацюванні великих масивів різномірної інформації, що надходить з кримінальних проваджень, фінансово-господарських операцій, відкритих джерел та міжвідомчого обміну, з подальшим перетворенням цих даних на аналітичні продукти, здатні підтримувати управлінські й процесуальні рішення. Окрім того, кримінальний аналіз орієнтований на випередження загроз і превенцію, а не виключно на реакцію постфактум, що наближає діяльність Бюро до сучасних стандартів у сфері економіки. Його застосування забезпечує концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках, підвищує доказову якість розслідувань, сприяє міжвідомчій координації та формує основу для вироблення пропозицій щодо вдосконалення державної політики у сфері протидії економічним правопорушенням [172].

Наступною формою реалізації аналітичної функції виступає оцінка ризиків у сфері економіки, порядок застосування якої регламентовано Постановою КМУ «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки» від 27.12.2024 №1509. Оцінювання ризиків у сфері економіки визначається, як ідентифікація ризиків, установлення їх рівня, визначення причин та умов, які на них впливають, потенційних або наявних наслідків для економіки держави, прогнозування їх розвитку, а також визначення можливих способів їх мінімізації та/або усунення. Метою проведення комплексу заходів з оцінки ризиків є визначення ризиків у сфері економіки, вплив яких призводить до її тінізації та послаблення економічної безпеки держави, а також розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків таких ризиків. Досягнення мети оцінювання забезпечується шляхом виконання таких завдань: збирання та обробки інформації, що може бути використана з метою проведення комплексу заходів; визначення ризиків у сфері економіки, проведення їх аналізу та оцінювання; оцінювання ефективності функціонування механізму проведення комплексу заходів та заходів, вжитих для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки; розроблення та затвердження заходів для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки. Джерелами інформації, необхідної для проведення комплексу заходів, є звітність із протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави, аналітичні огляди та довідки учасників комплексу заходів, відповіді учасників комплексу заходів на запитальники, результати вибіркового аналізу судових рішень у кримінальних провадженнях, результати наукових досліджень, результати моніторингу громадської думки [128].

Проведення комплексу заходів оцінювання ризиків передбачає організаційно-підготовчий, основний та заключний етапи. На першому,

організаційно-підготовчому етапі здійснюється: розроблення запитальників з метою отримання інформації від учасників комплексу заходів, необхідної для його проведення; збирання інформації щодо результатів діяльності учасників комплексу заходів у вигляді звітності з протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави; отримання аналітичних оглядів, довідок та відповідей на запитальники від учасників комплексу заходів; здійснення моніторингу наукових досліджень та судових рішень у кримінальних провадженнях тощо. Виконання основного етапу передбачає аналіз, узагальнення та уніфікація відомостей, отриманих від учасників комплексу заходів та з інших джерел інформації; ідентифікацію ризиків у сфері економіки, встановлення їх рівня та інших характеристик; визначення причин та умов, які впливають на ризики у сфері економіки, прогнозування їх розвитку; визначення потенційних або наявних наслідків для економіки держави; аналіз результатів заходів, вжитих для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки за результатами проведення попереднього комплексу заходів; визначення можливих способів мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки [128].

На заключному етапі комплексу заходів БЕБ складає звіт про результати оцінювання ризиків у сфері економіки, який після погодження з контролюючими органами та іншими державними органами, залученими до проведення комплексу заходів, розміщується на офіційному веб-сайті БЕБ. Контролюючі органи та інші державні органи, залучені до проведення комплексу заходів, опрацьовують звіт, який надійшов до них на погодження, у частині, що стосується їх компетенції, і подають БЕБ у разі наявності зауваження та пропозиції до нього з обґрунтуванням. На основі звіту БЕБ складає з урахуванням пропозицій контролюючих органів та інших державних органів, залучених до проведення комплексу заходів, перелік заходів, спрямованих на мінімізацію та усунення ризиків у сфері економіки,

який в установленому порядку подається для затвердження Кабінету Міністрів України [128].

Третя форма реалізації аналітичної функції БЕБ є застосування ризик-орієнтованого підходу. Юридичне значення та статус форми врегульовано Наказом БЕБ «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України». За положеннями документу мета застосування форми – це ідентифікація ризиків вчинення кримінальних правопорушень у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній та інвестиційній сферах економіки та розроблення й здійснення за результатами їх оцінювання заходів щодо мінімізації та усунення таких ризиків. Ризик-орієнтований підхід має бути пропорційним до характеру та масштабу діяльності БЕБ у відповідній сфері та застосовується на постійній основі, а також передбачає: виявлення, оцінювання (повторне оцінювання) та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки; вжиття заходів щодо управління ризиками; періодичну фіксацію результатів застосування ризик-орієнтованого підходу; підтримання в актуальному стані інформації щодо оцінки ризиків. Крім того, застосування ризик-орієнтованого підходу здійснюється шляхом аналізу та зіставлення даних, що містяться в банках (базах) даних БЕБ, та інформації, отриманої з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів, місцевого самоврядування, доступ до яких надано з урахуванням положень відомчого законодавства [127].

Зазначено, що ризик-орієнтований підхід застосовується за рівнями, які включають в себе: а) стратегічний – передбачає виявлення зон ризиків, вплив яких призводить до тінізації економіки на національному рівні та послаблення економічної безпеки держави, оцінювання ризиків, а також визначення пріоритетних напрямів розроблення та вжиття заходів з управління ризиками з метою їх мінімізації або усунення; б) оперативний – передбачає виявлення ризиків у певній галузі (певних галузях) економіки

та/або за територіальними ознаками, розроблення та вжиття заходів з управління такими ризиками з метою їх мінімізації або усунення; в) тактичний – передбачає виявлення ризиків вчинення кримінальних правопорушень за результатами аналізу діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання або окремих осіб, розроблення та вжиття заходів з управління такими ризиками з метою їх мінімізації або усунення [127]. За результатами виявлення, оцінювання та визначення ризиків вживаються заходи з управління ризиками, що полягають у своєчасному реагуванні на них шляхом мінімізації або усунення чинників ризику, які призвели або можуть призвести до їх виникнення, а також наслідків прояву таких ризиків. Процес управління ризиками передбачає такі послідовні етапи: вибір заходів реагування за результатами оцінювання ризику; вжиття визначених заходів; контроль за вжиттям заходів; аналіз ефективності вжитих заходів; вжиття в разі потреби додаткових або повторних заходів [127].

Останньою моделлю реалізації аналітичної функції варто виділити участь БЕБ у формуванні інформаційних систем. Відповідно до статті 10 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 №1150-IX інформаційні системи і засоби їх забезпечення, розроблені, виготовлені або придбані Бюро економічної безпеки України, є державною власністю. Система захисту інформації, що зберігається в базах даних інформаційних систем, встановлюється БЕБ. Бюро: 1) для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування створює інформаційно-телекомунікаційні системи (мережі) та веде оперативний облік в обсязі та порядку, передбачених законодавством; 2) здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій; 3) забезпечує надання державним органам інформації з банків (баз) даних згідно із законом [111].

Практична реалізація визначених форм реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України відбувається за використанням відповідних методів. Термін прийшов з іншої мови, а саме з грецької де відповідне йому «methodos» значить прийом, спосіб, засіб, інструмент тощо. В українській мові метод описується, як засіб досягнення якоїсь мети; знаряддя реалізації діяльності, процесу; засіб розкриття проблеми, вивчення чогось і таке інше. І.М, Стигар, досліджуючи визначення категорії в філософії констатував, що метод – це спосіб побудови та обґрунтування системи філософських знань; спосіб пізнання дійсності та її відтворення у мисленні [89, с.177; 159, с.88]. Спираючись на викладене можна наголосити, що поняття «метод» узагальнює значення інструменту, засобу, прийому чи способу здійснення якоїсь активної, комплексної дії або операції. Так, в управлінні методи розкриваються, як сукупність прийомів, операцій і процедур підготовки та прийняття, організації та контролю виконання управлінських рішень, які приймаються учасниками управлінського процесу. Складовою частиною методу управління є операція (процедура), під якою розуміють конкретну, елементарну дію виконання згідно з управлінським завданням [17, с.124].

Досить детально зміст методу у правових координатах виділено І.Г. Бабич, яка сформулювала наступне тлумачення: «сукупність юридичних засобів, прийомів впливу, які застосовує держава при правовому регулюванні суспільних відносин». Вчена відмітила та описала два ключові різновиди правового методу. Перший, диспозитивний, надає суб'єктам правовідносин свободу вибору в рамках закону, надає їм можливість домовитися самим, самостійно визначити порядок регулювання відносин, які вони встановлюють. Імперативний метод, як зазначається в загальній теорії права, застосовується для впливу на відносини, які будуються на засадах влади та підкоренні її суб'єктів, він характерний для публічних галузей. «Життя примушує у багатьох випадках вдаватися до відомого комбінування двох

зазначених засобів, і якщо поділяємо галузі публічного і приватного права одна від одної, то необхідно керуватись при цьому лише тим основним принципом, на якому кожна з них побудовано», – зауважила автор [8, с.38].

В адміністративній галузі зміст методу зводиться до діяльності органів публічного управління. Так, В.В. Галуцько, В.І. Курило та С.О. Короед відзначили, що адміністративно-правовий метод – це сукупність способів, прийомів, засобів впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти публічного управління, за допомогою яких установлюється юридично владне та юридично підвладне становище сторін у правовідносинах. Відносини, які виникають під впливом адміністративно-правового методу регулювання, характеризуються нерівністю сторін і мають назву відносин «влади-підпорядкування» [4, с.12–13]. Відповідно із визначенням Ю.Р. Лозинського адміністративно-правовий метод – це надана суб'єктам державно-управлінської діяльності нормами адміністративного права можливість результативно вирішувати завдання, що стоять перед ними, в межах визначеної нормативно-правовими актами компетенції [68, с.134-135]. Р.В. Біла, С.Л. Дембіцька та С.В. Ківалов описали адміністративно-правові методи, як способи та прийоми безпосереднього цілеспрямованого впливу органів державного управління (посадових осіб) на підпорядковані їм об'єкти управління [48, с. 54; 28, с.31]. У тлумаченні Л.В. Ковалю, С.М. Алфьорова, С.В. Ващенко, М.М. Долгополова та А.П. Купіна адміністративно-правовий метод – це сукупність правових засобів і способів (приймів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини [51, с.6; 6, с.9].

Отже, методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це сукупність регламентованих національним законодавством адміністративних заходів, засобів та способів, які реалізуються спеціально уповноваженими підрозділами БЕБ, за рахунок чого вони формують умови та

організують безпосереднє здійснення аналітичної діяльності. На нашу думку, до системи визначених методів відноситься:

- метод систематизації. Як зауважено в дисертаційній роботі І.А. Гетьман-П'ятковської, слово «система» у перекладі з грецької означає «ціле», «складене з частин». Під системою розуміють цілісність, яка складена з елементів, що знаходяться у відношеннях (зв'язках) між собою [23, с.126-127]. В свою чергу, похідне від нього «систематизація», означає діяльність по приведенню розрізнених елементів до системного зв'язку; встановлення ієрархії взаємозв'язків між класифікаційними групами і типами явищ; виявити зв'язок явищ, об'єктів тощо [44, с.56].

В розрізі аналітичної діяльності БЕБ систематизація – це метод обробки аналізованої інформації, який надає можливість виділяти найбільш важливі відомості згідно до цілей аналізу, групувати та класифікувати їх, а також встановлювати зв'язки між фактами об'єктивної дійсності. Використовуючи даний метод уповноважені суб'єкти компонують факти, які доводять або спростовують вчинення правопорушень в сфері економіки, показують реальні перспективи розвитку загроз та ризиків економічній безпеці, а також негативні тенденції діяльності окремих осіб та груп, які вчиняють або є потенційними правопорушниками;

- метод планування. План – це: 1) завчасно намічений порядок, послідовність здійснення певної програми, виконання роботи, проведення заходів; 2) задум, проект, завдання, здійснення яких вимагає попередньо обдуманих дій, заходів, об'єднаних однією метою; 3) задум, проект, що передбачають хід роботи; 4) заздалегідь накреслена програма заходів, що передбачає порядок і термін їх здійснення; 5) текст, документ з викладом такої програми і таке інше [152, с.560; 59, с.315]. Планування активно застосовується в рамках різних форм аналітичної діяльності для визначення послідовності їх реалізації. Наприклад, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері

економіки» передбачає формування плану проведення комплексу заходів оцінки, який розробляється та затверджується уповноваженим керівництвом БЕБ. У плані проведення комплексу заходів визначаються перелік завдань для досягнення мети комплексу заходів, відповідальні виконавці таких завдань, а також строки їх виконання. Планування також застосовується при створення відповідних різновидів аналітичних продуктів [128; 118];

- метод обліку. Як влучно зауважує А.Г. Каткова, «облік означає реєстрацію тих чи інших фактів та подій. Він дозволяє мати підсумкову інформацію, використовувати її в подальшій роботі» [45, с.89]. За допомогою методу обліку забезпечується збереження результатів аналітичної роботи, що дозволяє в подальшому використовувати їх необмежено. Зокрема, за Положенням про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України облік аналітичних досліджень, які проводять інформаційно-аналітичні підрозділи БЕБ, а також створених за їх результатами аналітичних продуктів веде відповідний структурний інформаційно-аналітичний підрозділ БЕБ або визначена з цією метою особа [118];

- метод контролю. Загалом контроль – це полігалузевий метод притаманний як класичному, так і державному управлінню. Він передбачає заходи і засоби застосування яких спрямовано на вивчення і оцінку стану справ на підконтрольному об'єкті, а також на попередження та усунення можливих порушень [61, с.77]. В розрізі аналітичної діяльності контроль є методом коригування роботи аналітичних підрозділів, за допомогою якого забезпечується правильність, законність, своєчасність аналізу. Контроль проводиться як з позиції Директора БЕБ за всіма органами, підрозділами Бюро та посадовими особами, так і на рівнях керівників відповідних аналітичних підрозділів;

- метод організації. Це метод оптимізації роботи аналітичних підрозділів, спрямований відносно їх персоналу з метою підвищення ефективності, дієвості і результативності його роботи. Він має комплексний

зміст та передбачає проведення таких організаційних заходів, як наради, заслуховування, створення робочих груп і таке інше. Наприклад, Наказ БЕБ «Про затвердження Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України» від 26.05.2023 №170 передбачає, що з метою визначення ризиків (зон ризиків) у межах дослідження системних негативних тенденцій / явищ у сфері економіки, зокрема в окремих галузях (сферах) та/або на окремих територіях держави, за рішенням керівника аналітичний продукт може створювати група аналітиків, серед яких визначається аналітик, що здійснює координацію дій учасників групи під час проведення аналітичного дослідження. До проведення аналітичних досліджень БЕБ може залучати кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців [118];

- метод технічної підтримки. Здійснення аналітичної діяльності в Бюро економічної безпеки пов'язано із використання інформаційно-телекомунікаційних та інших технологій, які забезпечують автоматизований обмін інформацією як в структурі БЕБ, так і з іншими суб'єктами державної влади і забезпечення економічної безпеки. Працездатність та безпеку даних технологій потрібно систематично підтримувати, що відбувається за допомогою спеціальних заходів та засобів. Так, спільним Наказом БЕБ та Міністерства внутрішніх справ України затверджено Порядок електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України від 22.11.2022 №342/760. Згідно до розділу III Наказу при автоматизованому обміні інформацією відповідно до Порядку суб'єкти інформаційних відносин упроваджують організаційно-технічні заходи, які забезпечують захист інформації, що передається, з урахуванням ступеня обмеження доступу до неї та відповідно до законодавства у сфері захисту інформації. Для захисту інформації використовуються засоби захисту інформації, які мають сертифікат

відповідності або позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері технічного та/або криптографічного захисту інформації [126].

Таким чином, проведений аналіз дав можливість зробити висновок стосовно того, що форми аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України відображають моделі адміністративної діяльності правоохоронного органу із реалізації аналітичного напрямку діяльності, а методи – інструментарій, який для цього використовується. Разом із цим, необхідно відзначити відсутність на сьогоднішній день належного, систематизованого нормативного регулювання визначених форм та методів. Вони лише частково освітлені в нормах чинного законодавства, що потребує виправлення.

2.3. Адміністративно-правова взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці

Ефективність діяльності БЕБ значною мірою залежить не лише від внутрішньої організації його роботи, а й від рівня налагодженості адміністративно-правової взаємодії з іншими суб'єктами публічної влади, контрольними та правоохоронними органами, а також іншими учасниками публічних правовідносин. Саме у процесі такої взаємодії відбувається обмін інформацією, формування аналітичних висновків, узгодження управлінських рішень і реалізація превентивних заходів, спрямованих на запобігання системним економічним ризикам. Водночас відсутність належної координації або чітких адміністративно-правових механізмів співпраці може призводити до фрагментарності державної політики, дублювання повноважень і зниження результативності заходів з протидії загрозам економіці.

Л.Г. Шморгун, досліджуючи поняття взаємодія з точки зору теорії управління зазначив, що взаємодія — це процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємні зумовленість і зв'язок. У взаємодії, продовжує науковець, реалізується відношення людини до іншої людини як до суб'єкта, в якого є власний світ. Під взаємодією в соціальній філософії та психології, а також теорії менеджменту, крім того, розуміється не лише вплив людей один на одного, а й безпосередня організація їх спільних дій, що дає змогу групі реалізувати спільну для її членів діяльність. Взаємодія, вказує автор, є систематичним і постійним учиненням дій, спрямованих на те, щоб викликати відповідну реакцію з боку інших людей. Спільне життя і діяльність людей як у суспільстві, так і в організації на відміну від індивідуального має більш жорсткі обмеження будь-яких виявів активності чи пасивності. В процесі реальної взаємодії формуються також адекватні уявлення працівника про себе та інших людей. Взаємодія людей — провідний фактор у регуляції їх самооцінок і поведінки в суспільстві [180].

А. М. Подоляка визначає поняття «взаємодія» як узгоджену діяльність різних суб'єктів, спрямовану на виконання завдань і досягнення спільних цілей у сфері правоохоронної діяльності. Науковець підкреслює, що така взаємодія може здійснюватися на двох рівнях: на рівні організації та планування співпраці керівниками взаємодіючих структур і на рівні практичної реалізації — безпосередньо виконавцями. Підтверджуючи цю позицію, він виділяє кілька ключових ознак взаємодії. Першою є погодженість дій, що виступає необхідною умовою спільної діяльності елементів системи, об'єднуючи їх у єдине ціле. Вона передбачає взаємне узгодження кроків і застосування спільних або взаємодоповнюючих форм і методів роботи. Другою ознакою є наявність декількох суб'єктів, адже взаємодія можлива лише між двома або більше сторонами, кожна з яких може представляти група учасників. Третьою ознакою виступає поєднання

зусиль, що виражає сутність партнерських відносин і спільності цілей та інтересів сторін. Спираючись на теорію й практику, Подоляка виокремлює дві концепції взаємодії. Перша розглядає її як узгоджену діяльність, однак такий підхід може створювати уявлення про владно-підпорядкований характер відносин. Друга концепція трактує взаємодію як процес взаємного доповнення можливостей на основі спільної користі всіх учасників, що забезпечує більш об'єктивний і партнерський характер зв'язків між суб'єктами. Учений зазначає, що взаємодія неможлива без ініціативи принаймні однієї зі сторін і відповідної зустрічної реакції іншої. Важливою ознакою також є партнерська природа відносин, що ґрунтується на рівності та незалежності сторін, а також законність, яка визначає межі, форми, методи, сили та засоби реалізації спільних дій [103, с. 338–339].

І.М. Коропатнік робить низку висновків щодо характеристик та особливостей терміну «взаємодія». По-перше, взаємодія — це дія, що здійснюється двома або більше суб'єктами, при цьому можливе, що один із них буде пасивним спостерігачем, а не активним учасником. По-друге, взаємодія може бути як орієнтованою на досягнення спільної мети, так і не передбачати її, однак в результаті взаємодії завжди виникає певний результат, який може відрізнятися в залежності від цілей кожного з учасників чи загальної мети. По-третє, взаємодія може відбуватися між інституціями, де суб'єкти виступають рівноправними учасниками, а сама взаємодія має двосторонній характер. Взаємодія в межах одного інституту може бути односторонньою, заснованою на принципі єдиноначальності або владних повноваженнях (в такому випадку взаємодія здійснюється через координацію вищого керівництва). При інституціональній взаємодії обов'язково відбуваються зміни всередині суб'єкта взаємодії. По-четверте, взаємодія є дією двох суб'єктів, і вона може виникнути навіть при односторонньому впливі одного суб'єкта на інший [56, с.192].

Таким чином, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, що адміністративно-правова взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці представляє собою врегульовану нормами адміністративного права, спільну, цілеспрямовану та скоординовану діяльність БЕБ та уповноважених суб'єктів публічної влади, а також інших учасників публічних відносин, в тому числі й суб'єктів господарювання, що здійснюється у встановлених законом формах і методах з метою обміну інформацією, аналітичної обробки даних, узгодження управлінських рішень й реалізації превентивних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, оцінку та мінімізацію ризиків і загроз економічній безпеці української держави.

Значення такої взаємодії полягає у наступному:

- вона забезпечує інтеграцію інформаційних, аналітичних і контрольних ресурсів різних органів, що дає змогу формувати цілісну картину економічних ризиків;
- створює умови для оперативного реагування, адже спільна аналітична діяльність скорочує часові провали між виявленням загрози та прийняттям управлінських рішень;
- запобігає дублюванню повноважень, а також мінімізує ризики виникнення конфліктів юрисдикцій;
- обмін даними з контролюючими, правоохоронними та регуляторними органами підсилює ризик-орієнтований підхід у діяльності Бюро.
- узгоджені дії сприяють ранньому виявленню системних загроз (тіньові схеми, ухилення від оподаткування, фінансові зловживання) та їх нейтралізації;
- в результаті така спільна діяльність підвищує стійкість економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів [175].

Статтею 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» закріплено, що БЕБ у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами відповідно до закону. Порядок обміну інформацією, у тому числі оперативною, проведення спільних заходів Бюро економічної безпеки України та інших державних органів, що відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, встановлюється спільними наказами Бюро економічної безпеки України та відповідних державних органів. Бюро економічної безпеки України в порядку, визначеному законом, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Порядок такого доступу визначається відповідними міжвідомчими угодами (договорами), спільними наказами (розпорядженнями) та протоколами до них або в порядку електронної інформаційної взаємодії, якщо інше не передбачено законом [111]. Отримання Бюро економічної безпеки України від державних органів, органів місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах та банках (базах) даних для проведення аналітичної діяльності, визначеної цим Законом, здійснюється на підставі письмового запиту. Запит повинен містити: 1) підстави направлення запиту, тобто на виконання якого завдання, передбаченого цим Законом, підготовлено запит; 2) перелік інформації, що запитується; 3) конкретний перелік документів, які пропонується надати; 4) підпис уповноваженої особи Бюро економічної безпеки України [111]. Уповноваженою особою Бюро економічної безпеки України, яка має право

підпису запиту, є Директор Бюро економічної безпеки України, його перший заступник та заступник, керівник територіального управління Бюро економічної безпеки України, його заступник [111].

Підтвердженням відповідної взаємодії є правозастосовна практика, підтвердження якої є публічному доступі. Так, у березні 2025 року ДПС, Держфінмоніторинг та БЕБ активізують боротьбу з фінансовими злочинами, ухиленням від сплати податків, відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Співпраця відбуватиметься за такими напрямками: обмін інформацією між ДПС, Держфінмоніторингом та БЕБ; створення в разі потреби робочих груп для підготовки та проведення спільних заходів; обмін досвідом та надання роз'яснень, що стосуються сфер діяльності. Така співпраця важлива для фінансової безпеки держави особливо в умовах війни. Бо це кошти на оборону країни, нашу національну безпеку та реалізацію соціальних програм. Державні органи мають об'єднувати зусилля у боротьбі з ухиленням від сплати податків та економічними злочинами. Разом працюємо над тим, щоб ніхто не обходив закон [33].

Наприкінці травня 2025 року Державна служба фінансового моніторингу України звітувала: «Маємо хороші результати міжвідомчої співпраці з БЕБ та ДПС». Під час спільної роботи вдалося викрити та заблокувати масштабну схему протиправної діяльності, яка стосувалася ухилення від сплати податків, виведення коштів у тіньовий сектор економіки та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Протягом 2024-2025 років група осіб організувала діяльність понад 100 підконтрольних підприємств, через які надавались фіктивні послуги підприємствам реального сектору економіки для ухилення від сплати податків, виведення коштів підприємств в тіньовий сектор економіки. За допомогою банківських реквізитів цих суб'єктів, а також понад 2000 підконтрольних фізичних осіб-підприємців, здійснювались перекази безготівкових коштів на загальну суму понад 10 млрд грн. Вказані операції проводились за удаваними договорами

на надання IT-послуг та купівлю-продаж товарів без фактичного їх постачання. Держфінмоніторинг зупинив видаткові операції за рахунками низки суб'єктів господарювання, на яких залишки коштів перевищували десятки мільйонів гривень. Крім того, встановлено, що протягом 2024–2025 років ці підприємства ухилялись від сплати податку на додану вартість у розмірі понад 800 млн грн. Нині цим питанням займаються правоохоронці, відкрито кримінальне провадження, рішенням суду накладено арешт на майно, зокрема на грошові кошти на банківських рахунках [70].

БЕБ активно взаємодіє з правоохоронним сектором держави, наприклад: СБУ, Національна поліція, тощо. До прикладу, детективи Бюро економічної безпеки разом зі Службою безпеки України викрили масштабні схеми привласнення 40 млрд гривень колишнім менеджментом двох найбільших нафтових підприємств країни – «Укрнафта» та «Укртатнафта». По одному з епізодів злочинної діяльності уже оголошено про підозру екс-директору АТ Укртатнафта та обрано запобіжний захід у вигляді застави майже 200 млн грн. У рамках слідчих дій проведено низку обшуків. У тому числі, за місцем проживання фактичних власників підприємств і топ-менеджменту фінансово-промислової групи, яка контролювала згадані підприємства. Загалом, у рамках кримінальних проваджень документуються 10 епізодів злочинної діяльності. Зокрема це виведення великих партій нафтопродуктів на афілійовані компанії, ухилення ними від сплати податків, створення безнадійної заборгованості нафтопереробних заводів, що призвело до знецінення та зниження вартості їхніх активів. Детективи БЕБ здійснюють досудове розслідування махінацій на нафтових підприємствах за процесуального керівництва Офісу Генерального прокурора [10].

За процесуального керівництва Офісу Генерального прокурора, у співпраці з Головним управлінням протидії системним загрозам державному управлінню Служби безпеки України, викрито діяльність групи осіб на чолі з чинним заступником директора Департаменту міжнародного співробітництва

Державної митної служби України. Він залучив групу посадовців ГО «Міжнародна дипломатична місія «Організація з безпеки та співробітництва в Європі»», які під виглядом спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні налагодили механізм отримання «винагороди» за видачу громадянам України псевдо-довідок ОБСЄ. Ці «сертифікати» дозволяли окремим особам уникати мобілізації. Посадовця затримано відповідно до статті 208 Кримінально-процесуального кодексу України під час отримання 6800 доларів США за виготовлення чергової партії довідок. Готується повідомлення про підозру за частиною 1 статті 114-1 та частиною 3 статті 369-2 Кримінального кодексу України. Крім того, під час низки слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, проведених правоохоронними органами, було викрито кілька інших злочинних схем на митницях у різних регіонах України [156].

Не можна також не відзначити міжнародну взаємодію БЕБ. Так, У 2023 році делегація БЕБ перебувала у відрядженні в США з метою здійснення навчального візиту до Підрозділу кримінальних розслідувань Служби внутрішніх доходів США, а також проведення зустрічей із компетентними органами. Зустрічі відбулися з представниками Світового банку, Конгресу США, Державного департаменту США, керівництвом Підрозділу кримінальних розслідувань Служби внутрішніх доходів США, а також представниками Посольства України в США. Це відрядження сприяло активізації співробітництва між БЕБ і компетентними органами США, а також залученню представників БЕБ до таких міжнародних заходів: конференція на тему: «Прикордонна координація: боротьба зі злочинами проти інтелектуальної власності». Конференція організована Управлінням розвитку, допомоги та навчання прокуратури за кордоном Міністерства юстиції США спільно з Бюро з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності Державного департаменту США; тренінг щодо проведення розслідування правопорушень стосовно криптовалюти,

ознайомлення з технологією блокчейн, інструментами розслідування, аналітикою даних і дослідженнями використання криптовалюти. Тренінг організований підрозділом Кримінальних розслідувань Служби внутрішніх доходів США (Internal Revenue Service, Criminal Investigation, IRS-CI) [40]. У 2024 році фахівці Бюро економічної безпеки України в рамках проєкту «Підтримка та зміцнення потенціалу Бюро економічної безпеки України у сфері захисту фінансових інтересів Європейського Союзу» зустрілись з представниками AFCOS. Мета проєкту – створення та впровадження системи захисту фінансових інтересів Європейського Союзу й зміцнення потенціалу БЕБ шляхом вдосконалення нормативно-правової бази. Під час зустрічі експерти Служби координації боротьби з шахрайством (Anti-fraud coordination service, AFCOS) та фахівці БЕБ проаналізували нормативно-правову базу боротьби з шахрайством в Україні та розробили пропозиції щодо потрібних змін до законодавства. Крім того, учасники обговорили типові порушення в проєктах, які фінансуються Європейським Союзом [9].

Окремої уваги заслуговує взаємодія БЕБ із медіа. У 2023 році БЕБ оприлюднило на офіційному вебсайті, сторінках у соціальних мережах та месенджерах 650 повідомлень і 196 відеоматеріалів про завдання, напрями, результати роботи Бюро та його територіальних управлінь. Діяльність БЕБ висвітлювали загальноукраїнські та регіональні медіа: інформаційні агентства, загальнополітичні та спеціалізовані інтернет-видання, телеканали, радіостанції та телеграм-канали. Налагоджено постійну комунікацію з представниками медіа: надсилаються повідомлення для публікацій, надаються відповіді на запити журналістів та коментарі. Протягом 2023 року представники БЕБ надавали коментарі в прямому етері та під час виступів на телебаченні в загальнонаціональному телемарафоні «Єдині новини», а також для низки телеканалів. До того ж організовано вихід тематичних програм про діяльність БЕБ на телеканалі «Ми Україна». Проведено інтерв'ю керівництва БЕБ з журналістами онлайн-медіа [40].

3 грудня 2025 року у Торонто — Світовий конгрес українців (СКУ) та Бюро економічної безпеки України (БЕБУ) підписали меморандум про стратегічне партнерство, що встановлює співпрацю в кількох ключових сферах. Меморандум спрямований на створення офіційного партнерства між ESBU та UWC для спільного зміцнення економічної безпеки України, налагодження зв'язків з міжнародними партнерами, сприяння торгівлі та інвестиціям, просування прозорості та етичних стандартів ведення бізнесу, а також сприяння обміну знаннями та досвідом у сферах, що становлять взаємний інтерес. Згідно з угодою, UWC та ESBU обмінюватимуться досвідом у боротьбі з фінансовими злочинами та відмиванням грошей, працюватимуть над покращенням інвестиційного клімату в Україні та підвищенням довіри міжнародних інвесторів. Меморандум також передбачає проведення спільних семінарів, майстер-класів та форумів з питань бізнесу та торгівлі, а також розширення міжнародних контактів ESBU та залучення світових експертів до реформ економічної безпеки України [191].

Таким чином, взаємодія Бюро економічної безпеки України на міжнародному рівні є критично важливою для забезпечення економічної безпеки, оскільки сучасні фінансові злочини, ухилення від оподаткування, відмивання коштів і санкційні порушення мають транснаціональний характер. Обмін інформацією з іноземними партнерами, участь у спільних розслідуваннях та імплементація міжнародних стандартів дозволяють державі ефективніше захищати свої фінансові інтереси, запобігати виведенню капіталу за кордон і підвищувати довіру міжнародних інвесторів до української економіки.

Особливе значення має взаємодія Бюро економічної безпеки з бізнесом. Найбільш поширеним інструментом, який використовує БЕБ в аналітичній діяльності, є інформаційно-рекомендаційний лист до контролюючих органів / регуляторів, у випадку якщо виявлено певний ризик, якому можна запобігти. Якщо ж певні наслідки вже настали, то Бюро переходить до використання

інструментів у кримінально-процесуальній площині. На думку керівництва БЕБ підвищення ефективності діяльності БЕБ наразі стримує нестача персоналу, недофінансованість та відсутність широких регіональних представництв. Часом для роботи над складними кейсами БЕБ залучає до співпраці оперативні підрозділи СБУ. Бізнес мав можливість висловити свої зауваження до непродуктивної роботи БЕБ у сфері боротьби з нелегальним ринком підакцизної продукції, озвучити проблемні кейси у взаємодії з БЕБ, а також озвучив деякі пропозиції у контексті неконтрольованого відкриття розслідувань економічних злочинів та умисного затягування часу на закриття хибних підозр. Зокрема, компанії зазначають, що під час розслідування компанія може зіштовхнутись з арештом рахунків та вилученням оргтехніки що може привести до блокування діяльності підприємства в цей час. У зв'язку з цим бізнес пропонує не блокувати рахунки, які стосують оплати податків, заробітних плат, комунальних платежів тощо. До того ж, бізнес звернув увагу, що часто сума застави назначається неспівмірною до гіпотетичного порушення. Враховуючи, що економічні розслідування можуть тривати досить довго, бізнес наполягає на тому, щоб компанії мали можливість продовжувати працювати на той час, поки триває ця процедура [13]. Тож, взаємодія БЕБ із медіа формує суспільну довіру до інституції та забезпечує прозорість її діяльності. Відкрита й зрозуміла комунікація з журналістами допомагає пояснювати логіку рішень, знижувати рівень спекуляцій і маніпуляцій у чутливих економічних питаннях, а також створює превентивний ефект, коли публічність стає чинником стримування економічних правопорушень.

Так слід вказати, що Бюро економічної безпеки спільно з Державним податковим університетом України та Навчально-науковим інститутом економічної безпеки та митної справи провели круглий стіл “Контроль без тиску: як побудувати довіру між бізнесом та державою під час війни”. До заходу долучилися представники Державної податкової служби України,

Державної служби фінансового моніторингу України, Державної аудиторської служби, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Офісу Генерального прокурора, Кіберполіції, Ради бізнес-омбудсмена, а також правозахисники й експерти провідних бізнес-асоціацій та науковці. Учасники обговорили заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, особливості та перспективи правового регулювання операцій з криптовалютою, модель контролю за використанням коштів Європейського Союзу, аналітичну роботу БЕБ, специфіку розслідування ухилення від сплати податків та діалог між бізнесом та Бюро економічної безпеки України. Під час свого виступу в.о. Директора Бюро економічної безпеки України Сергій Перхун зазначив, що БЕБ завжди готове до діалогу з тими, хто прагне фахової дискусії та реальних спільних кроків для боротьби з тіньовою економікою [105]. 21 жовтня 2025 року Бюро економічної безпеки (БЕБ) оголосило про запуск нового проекту "Економічний щит", спрямованого на посилення економічної стабільності та партнерства між державою і бізнесом. Директор Бюро наголосив, що одним з важливих елементів нової філософії БЕБ стане визначення індексу економічної безпеки для кожної області. Саме задля цього запроваджується проєкт «Економічний щит». Він передбачає аналітичну оцінку ситуації в регіонах, визначення загроз економічній безпеці, оперативне вирішення проблематики тощо [18].

Проведений у роботі аналіз дає змогу констатувати, що специфіка адміністративно-правової взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці полягає у наступному:

- 1) носить публічно-правовий характер, оскільки пов'язана з реалізацією владних управлінських повноважень держави у сфері економічної безпеки, а відтак такі відносини врегульовані нормами адміністративного права;

2) учасниками відповідних правовідносин є різні суб'єкти державного та приватного сектору, інтереси яких перетинається у сфері фінансів, оподаткування, митної справи, контролю й правоохорони;

3) така спільна діяльність орієнтована, насамперед, на раннє виявлення ризиків і загроз, їх прогнозування та запобігання негативним наслідкам, а не лише на реагування постфактум;

4) ключовим інструментом реалізації взаємодії є обмін інформацією, використання інформаційних систем, аналітична обробка даних і формування ризик-орієнтованих висновків;

5) підпорядковується загальним завданням забезпечення економічної безпеки держави та ефективної державної політики у цій сфері.;

6) у більшості випадків взаємодія носить не ієрархічний характер, оскільки ґрунтується на розмежуванні компетенцій та партнерських відносинах.

Висновки до розділу 2

Встановлено, що аналітичні підрозділи Бюро економічної безпеки України – це структурні підрозділи центрального апарату та територіальних органів (управлінь) БЕБ в областях, на які покладаються завдання із організації та проведення аналітичної роботи. А відтак, аналітичні підрозділи – це окреме, централізоване утворення в структурі БЕБ із власною керівною ланкою, механізмом координації та управління, методологічною лінією діяльності.

Аргументовано, що правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України – це здійснюваний за допомогою закріплених в законодавстві юридичних норм регулюючий та упорядковуючий вплив права на адміністративно-правові відносини, які

виникають в процесі роботи аналітичних підрозділів БЕБ та їх посадових осіб.

З'ясовано, що правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили, в яких переважають норми адміністративного права. Незважаючи на всю розгалуженість нормативного матеріалу констатовано, що таке регулювання не позбавлено і певних недоліків, зокрема: відсутнє чітке розмежування аналітичних та правоохоронних повноважень; не повною мірою врегульовано процедури збирання, обробки та використання аналітичної інформації; завдання та функції таких підрозділів розкрито досить поверхнево; не визначено механізми їх взаємодії з іншими органами публічної влади.

Узагальнено, що специфіка адміністративно-правового статусу аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України відображається у ряді особливостей, які характеризують їх місце у системі публічної адміністрації, зокрема: по-перше, вони виступають спеціалізованими суб'єктами публічного управління, діяльність яких спрямована не на безпосереднє застосування заходів примусу, а на інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських і правоохоронних рішень у сфері економічної безпеки; по-друге, їх статус характеризується похідним характером владних повноважень, оскільки результати аналітичної діяльності самі по собі не породжують юридичних наслідків для приватних осіб, але слугують підставою для прийняття рішень іншими структурними підрозділами Бюро; по-третє, важливою особливістю є внутрішньо організаційна підпорядкованість аналітичних підрозділів керівництву Бюро за одночасної функціональної автономії, що проявляється у самостійності вибору методів аналізу, оцінки ризиків та формування аналітичних висновків; по-четверте, адміністративно-правовий статус цих підрозділів визначається спеціальним службово-правовим становищем їх працівників, які є публічними

службовцями, але виконують переважно інтелектуально-аналітичні, а не процесуально-силові функції; по-п'яте, специфікою статусу є підвищені вимоги до дотримання законності, обґрунтованості та неупередженості аналітичної діяльності.

Доведено, що форми реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це визначені нормами чинного законодавства моделі зовнішньої, практичної адміністративної діяльності БЕБ щодо виконання покладених на цей правоохоронний орган завдань і повноважень, охоплених змістом аналітичної функції. Аргументовано, що такими формами є наступні: кримінальний аналіз; оцінка ризиків у сфері економіки; застосування ризик-орієнтованого підходу; участь БЕБ у формуванні інформаційних систем.

Зауважено, що кримінальний аналіз як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України є системною інтелектуальною діяльністю, спрямованою на виявлення, пояснення та прогнозування закономірностей економічної злочинності з метою підвищення ефективності державного реагування на загрози фінансовій безпеці. Його зміст полягає у глибокому опрацюванні великих масивів різномірної інформації, що надходить з кримінальних проваджень, фінансово-господарських операцій, відкритих джерел та міжвідомчого обміну, з подальшим перетворенням цих даних на аналітичні продукти, здатні підтримувати управлінські й процесуальні рішення. Окрім того, кримінальний аналіз орієнтований на випередження загроз і превенцію, а не виключно на реакцію постфактум, що наближає діяльність Бюро до сучасних стандартів у сфері економіки. Його застосування забезпечує концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках, підвищує доказову якість розслідувань, сприяє міжвідомчій координації та формує основу для вироблення пропозицій щодо вдосконалення державної політики у сфері протидії економічним правопорушенням.

Констатовано, що методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це сукупність регламентованих національним

законодавством адміністративних заходів, засобів та способів, які реалізуються спеціально уповноваженими підрозділами БЕБ, за рахунок чого вони формують умови та організують безпосереднє здійснення аналітичної діяльності. До системи визначених методів віднесено: метод систематизації; метод планування; метод обліку; метод контролю; метод організації; метод технічної підтримки.

Зроблено висновок, що адміністративно-правова взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці представляє собою врегульовану нормами адміністративного права, спільну, цілеспрямовану та скоординовану діяльність БЕБ та уповноважених суб'єктів публічної влади, а також інших учасників публічних відносин, в тому числі й суб'єктів господарювання, що здійснюється у встановлених законом формах і методах з метою обміну інформацією, аналітичної обробки даних, узгодження управлінських рішень й реалізації превентивних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, оцінку та мінімізацію ризиків і загроз економічній безпеці української держави. Значення такої взаємодії полягає у наступному: вона забезпечує інтеграцію інформаційних, аналітичних і контрольних ресурсів різних органів, що дає змогу формувати цілісну картину економічних ризиків; створює умови для оперативного реагування, адже спільна аналітична діяльність скорочує часові провали між виявленням загрози та прийняттям управлінських рішень; запобігає дублюванню повноважень, а також мінімізує ризики виникнення конфліктів юрисдикцій; обмін даними з контролюючими, правоохоронними та регуляторними органами підсилює ризик-орієнтований підхід у діяльності Бюро; узгоджені дії сприяють ранньому виявленню системних загроз (тіньові схеми, ухилення від оподаткування, фінансові зловживання) та їх нейтралізації; в результаті така спільна діяльність підвищує стійкість економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів.

Зазначено, що взаємодія Бюро економічної безпеки України на міжнародному рівні є критично важливою для забезпечення економічної безпеки, оскільки сучасні фінансові злочини, ухилення від оподаткування, відмивання коштів і санкційні порушення мають транснаціональний характер. Обмін інформацією з іноземними партнерами, участь у спільних розслідуваннях та імплементація міжнародних стандартів дозволяють державі ефективніше захищати свої фінансові інтереси, запобігати виведенню капіталу за кордон і підвищувати довіру міжнародних інвесторів до української економіки.

Обґрунтовано, що специфіка адміністративно-правової взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці полягає у наступному: 1) носить публічно-правовий характер, оскільки пов'язана з реалізацією владних управлінських повноважень держави у сфері економічної безпеки, а відтак такі відносини врегульовані нормами адміністративного права; 2) учасниками відповідних правовідносин є різні суб'єкти державного та приватного сектору, інтереси яких перетинається у сфері фінансів, оподаткування, митної справи, контролю й правоохорони; 3) така спільна діяльність орієнтована, насамперед, на раннє виявлення ризиків і загроз, їх прогнозування та запобігання негативним наслідкам, а не лише на реагування постфактум; 4) ключовим інструментом реалізації взаємодії є обмін інформацією, використання інформаційних систем, аналітична обробка даних і формування ризик-орієнтованих висновків; 5) підпорядковується загальним завданням забезпечення економічної безпеки держави та ефективної державної політики у цій сфері; 6) у більшості випадків взаємодія має не ієрархічний характер, оскільки ґрунтується на розмежуванні компетенцій та партнерських відносинах.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки та його адаптація в національну правову систему

У сучасних умовах глобалізації економічних процесів, зростання транснаціональних фінансових потоків та ускладнення форм економічної злочинності питання забезпечення економічної безпеки держави набуває особливої актуальності. Ефективна протидія загрозам у цій сфері неможлива без належного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів публічної влади, що зумовлює ключову роль аналітичних підрозділів у системі економічної безпеки. Саме вони забезпечують збір, обробку та інтерпретацію даних, необхідних для своєчасного виявлення ризиків, прогнозування негативних тенденцій та обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на захист національних економічних інтересів. Зарубіжні держави накопичили значний і різноманітний досвід організації та функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки, що проявляється у відмінностях їх інституційного статусу, повноважень, методів аналітичної роботи та правового регулювання. У багатьох країнах такі підрозділи інтегровані в структуру правоохоронних, фінансових або спеціальних органів і діють на основі чітко визначених правових механізмів міжвідомчої взаємодії, використання сучасних інформаційних технологій та аналітичних інструментів. Дослідження цього досвіду дозволяє виявити як універсальні підходи до аналітичного забезпечення економічної безпеки, так і національно-специфічні моделі, обумовлені особливостями правових систем, рівнем економічного розвитку та характером загроз.

Почати, як вбачається, найбільш доцільно з аналізу досвіду країн Європейського Союзу. ЄС опинився в небезпечному й непередбачуваному світі. Вже кілька років поспіль Союз стикається з низкою зовнішніх викликів, зокрема з війною в Україні, яка розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році. У поєднанні з іншими масштабними міжнародними кризами це ще більше загостило дискусії щодо демонтажу глобального порядку, заснованого на правилах, а нещодавно також спричинило дебати про зростання розбіжностей у трансатлантичному альянсі, водночас поставивши під сумнів те, чи Сполучені Штати й надалі повною мірою готові забезпечувати безпеку європейського континенту. Окрім цих екзистенційних загроз, торговельна політика також стала жертвою таких змін, унаслідок чого міркування безпеки почали домінувати над комерційними питаннями. Це, зокрема, стосується збоїв у ланцюгах постачання, спричинених посиленням геоекономічної конкуренції та використанням торговельних відносин як інструменту тиску. На відміну від попередніх десятиліть, коли панувало переконання, що взаємна економічна залежність зменшуватиме ймовірність прямих конфліктів між державами, сьогодні ми спостерігаємо зростання значення самодостатності та повернення до більш наполегливого, менш залежного й більш автономного формування політики. На рівні ЄС проявом цього нового підходу часто вважають стратегічну автономію, яку нині інтегрують майже в усі політики Союзу, включно з торговельною політикою. Посилення автономії справді є необхідним з огляду на невизначеність щодо надійності ланцюгів постачання, яка підриває взаємовигідні торговельні відносини, а особливо в ситуаціях, коли одна держава домінує на всіх етапах ланцюгів постачання у стратегічних секторах (наприклад, Китай у виробництві батарей). Більша наполегливість також потрібна у випадках, коли треті країни дедалі частіше вдаються до різноманітних економічних інструментів для здійснення політичного тиску на ЄС та його держави-члени [193].

Варто відзначити, ЄС є одним із найпривабливіших напрямків для глобальних компаній та інвестицій. Економіки ЄС процвітають завдяки відкритій та заснованій на правилах торгівлі та інвестиціях, безпечному транскордонному зв'язку та співпраці в галузі досліджень та інновацій. Однак, зі зростанням геополітичної напруженості та глибшою, ніж будь-коли раніше, глобальною економічною інтеграцією, певні економічні потоки та види діяльності можуть становити загрозу нашій безпеці. Європейська стратегія економічної безпеки встановлює рамки для надійної оцінки та управління ризиками для економічної безпеки на рівні ЄС, на національному рівні та на рівні бізнесу, зберігаючи та підвищуючи динаміку економічного розвитку [189]. Досягнення економічної безпеки потребує довгострокових зусиль, спрямованих на зміну політики та рівня співпраці з ЄС. У документі пропонується низка кроків, які можна реалізувати найближчим часом. Зокрема, йдеться про спільне визначення поняття економічної безпеки та довгострокових цілей Європи у цій сфері з їх подальшим закріпленням у стратегії економічної безпеки; розроблення плану дій для наступного складу Комісії та окреслення коротко-, середньо- і довгострокових змін у політиці, необхідних для посилення економічної безпеки; оцінку всіх відповідних політик з огляду на їхній вплив на економічну безпеку; розбудову політичних і економічних засад економічної безпеки, зокрема шляхом залучення громадян до обговорення необхідних жертв і компромісів; визначення критичної економічної інфраструктури та систем і розроблення планів дій на випадок надзвичайних ситуацій або конфлікту; напрацювання шляхів посилення виконавчої влади та процесів ухвалення рішень на рівні ЄС у сферах, пов'язаних з економічною безпекою, включно зі змінами процедур ухвалення рішень; розроблення плану співпраці у сфері глобальної економічної безпеки між країнами-однорумцями, зокрема щодо санкцій; поглиблення взаємодії з сусідніми з ЄС країнами з метою сприяння співпраці з питань економічної безпеки та визначення випадків, у яких Союз може

виступати гарантом; а також інвестування в аналітичні спроможності для кращого прогнозування та завчасного коригування політики й рішень, а не лише реагування після виникнення загроз безпеці [184].

Далі приділимо увагу досвіду Німеччини. Безпека та злочинність є центральними темами політичних дискусій і медіапростору, а також важливими питаннями для багатьох людей у Німеччині. Страх перед тероризмом, поширене використання відеоспостереження в громадських місцях і зберігання даних є не менш значущими, ніж особисте відчуття безпеки у власному районі, негативний досвід зіткнення зі злочинністю або кіберзлочинністю. З наукової точки зору постає важливе й досі остаточно не вирішене питання: яким чином можна вимірювати рівень безпеки. Проєкт WISIND спрямований на розв'язання цієї проблеми шляхом розроблення комплексного індикатора, який щорічно оцінює рівень загроз у Німеччині. У межах широкої оцінки загроз враховуються різні форми злочинності, що безпосередньо впливають на окремих осіб. Показник ґрунтується на поєднанні різноманітних джерел даних, зокрема аналізі матеріалів ЗМІ, поліцейській статистиці злочинності, репрезентативних опитуваннях населення та експертних інтерв'ю. Метою проєкту WISIND є надання аналітичного й описового огляду загроз, їх суб'єктивного сприйняття, а також заходів захисту від них. Це досягається шляхом фіксації рівня загроз і їх сприйняття в динаміці часу та з урахуванням просторової диференціації. Крім того, WISIND уперше здійснює системне дослідження широкого спектра індустрії безпеки з метою визначення того, які послуги безпеки надаються приватними компаніями в Німеччині та які потреби у сфері безпеки мають громадяни, підприємства й державні установи. Проєкт свідомо уникає причинно-наслідкових висновків або встановлення каузальних зв'язків. Натомість обробка та узагальнення даних надають дослідникам і особам, що ухвалюють рішення в політиці, державному управлінні та бізнесі, відправні точки й емпіричну основу для подальших

досліджень і поглибленого аналізу. Зацікавлені користувачі матимуть доступ до результатів проекту за різні звітні роки через інтерактивну платформу з відкритим доступом [185].

Завдяки Європейській доктрині економічної безпеки стратегічні рамки в Німеччині були систематично переглянуті в грудні 2025 року. Вони ґрунтуються на здатності Європи зміцнювати економічну відкритість і конкурентоспроможність, зменшувати структурні вразливості та розширювати стратегічну співпрацю з партнерами. Паралельно в Берліні нині триває робота над національною стратегією економічної безпеки, публікація якої очікується цього року. Сам факт того, що ці дебати відбуваються сьогодні, є прямим наслідком низки нещодавніх криз: збоїв у глобальних ланцюгах постачання, спричинених пандемією, загострення геополітичного суперництва між великими державами, енергетичних потрясінь у результаті агресивної війни Росії, а також інструменталізації економічних залежностей з боку третіх країн. Усе це суттєво змінює розуміння економічної взаємозалежності. Те, що протягом десятиліть вважалося основою процвітання, дедалі більше сприймається як джерело економічної та політичної вразливості. Економічні залежності все частіше використовуються як інструмент політичного тиску. У зв'язку з цим економічна безпека набуває статусу ключової стратегічної мети. Йдеться про формування національної економіки таким чином, щоб вона могла залишатися відкритою та ефективною в умовах стратегічного суперництва, водночас забезпечуючи політичну й економічну гнучкість. У цьому процесі держава відіграє формувальну роль: вона координує та регулює відповідні політики, створює стимули, інвестує в критичну інфраструктуру та визначає стратегічні інтереси [195].

Окрім даних Статистики поліцейської злочинності (PKS), проводяться опитування щодо об'єктивних (віктимізація) та суб'єктивних (страх перед злочинністю) загроз, зокрема у сферах, де PKS має обмежену аналітичну

цінність через значний і мінливий рівень латентної злочинності (наприклад, у сфері кіберзлочинності). Також залучаються джерела Федерального відомства із захисту Конституції, результати аналізу медіаспоживання, а також дані опитувань Соціально-економічної панелі (SOEP) та Європейського соціального опитування (ESS). З огляду на поставлені дослідницькі завдання, чіткий акцент робиться на опитуваннях населення, оскільки саме вони дають змогу компенсувати недостатньо репрезентовані сфери в PKS та моделювати такі категорії злочинності, як кіберзлочинність. Індустрія безпеки оцінюється передусім на основі комплексних опитувань компаній, що працюють на ринку цивільної безпеки. З цією метою на першому етапі було проведено телефонне опитування понад 700 компаній — від традиційних охоронних підприємств до постачальників послуг у сфері IT-безпеки. Додаткові дані про компанії також збираються за допомогою онлайн-опитувань. [185].

Створення індикатора загроз вимагає зважування окремих категорій злочинності між собою. Таке зважування неминуче пов'язане з ухваленням критично важливих рішень. Саме тому воно здійснюється за інноваційною та прозорою чотириетапною процедурою, що спирається на усталені підходи з наукової літератури щодо монетизації злочинності, експертні оцінки, результати опитувань громадської думки та економетричні методи оцінювання. Окремі категорії злочинності не подаються як ізольовані, незалежні індикатори, оскільки чітке розмежування між ними не завжди можливе, а сам індикатор розкриває свій повний аналітичний потенціал лише за умови їх інтегрованого розгляду в межах ширших категорій. Окрім наявних баз даних і власних опитувань щодо злочинності та загроз у Німеччині, важливою складовою проєкту WISIND є аналіз медіа. Оцінюючи регіональне висвітлення в засобах масової інформації, можна виявити тематичні відмінності у трактуванні питань злочинності та внутрішньої безпеки. Це також дає змогу проаналізувати взаємозв'язок між медійним

висвітленням, статистично зареєстрованою злочинністю, суб'єктивним сприйняттям загроз і політичними рішеннями [185].

Таким чином, німецька модель виходить з розуміння економічної безпеки як системного явища, що охоплює макроекономічну стабільність, фінансову стійкість, захист критичних галузей, конкуренцію, експортний контроль і протидію зовнішнім економічним ризикам, а отже аналітичні підрозділи працюють не ізольовано, а в тісній взаємодії між міністерствами, регуляторами та науковими інституціями. Важливою рисою є глибока спеціалізація аналітики: наприклад, у Федеральне міністерство економіки та захисту клімату економічний аналіз поєднується з оцінкою структурних ризиків, технологічної залежності та ланцюгів постачання, що дозволяє заздалегідь ідентифікувати загрози, а не реагувати на них постфактум. Окрім того, німецький досвід демонструє, що ефективні аналітичні підрозділи в сфері економічної безпеки працюють найкраще тоді, коли вони мають інституційну автономію, доступ до якісних даних, міжвідомчу координацію та чіткий мандат на довгостроковий аналіз ризиків, а не лише на короткострокову підтримку політичних рішень.

Наступна країна, якій ми приділимо увагу, - Польська Республіка. Сьогодні стан економічної безпеки Польща можна оцінити як загалом відносно стійкий і позитивний, але з певними серйозними викликами, які все ще потребують уваги. Економіка Польщі демонструє відносно високі темпи зростання у регіональному вимірі: у 2025 році реальний ВВП країни зріс близько 3,2 – 3,7 %, що є одним із найкращих показників серед країн Європейського Союзу, і прогноз на 2026 рік також залишається сильним із зростанням понад 3 %, хоча у подальшому темпи можуть помірно знизитися. Основні макроекономічні показники виглядають стабільними. Польща продовжує генерувати великий обсяг ВВП — понад 1 трильйон доларів США за рік, що дозволило країні увійти до двадцятки найбільших економік світу, а

рівень безробіття залишається низьким, близько 3 %, що сприяє економічній і соціальній стабільності [64].

Ключовим суб'єктом, відповідальним за здійснення аналітичної діяльності у сфері економічної безпеки, є Агентство внутрішньої безпеки (АВБ). Це спеціальна служба, покликана захищати конституційний лад Республіки Польща, а також внутрішню безпеку держави та її громадян. Агентство внутрішньої безпеки перебуває під цивільним наглядом, що означає здійснення контролю за його діяльністю з боку Прем'єр-міністра та Сейму. Обсяг його завдань і повноважень визначається насамперед Законом від 24 травня 2002 року «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство зовнішньої розвідки». Крім того, діяльність Агентства внутрішньої безпеки регулюється низкою інших нормативно-правових актів, зокрема Законом від 24 травня 2013 року «Про засоби прямого примусу та вогнепальну зброю», Законом від 10 червня 2016 року «Про антитерористичну діяльність», а також Законом від 16 вересня 2011 року «Про обмін інформацією з правоохоронними органами держав-членів Європейського Союзу» [190]. До основних обов'язків Агентства внутрішньої безпеки належить запобігання та протидія загрозам незалежності й конституційному ладу Польщі, які можуть становити небезпеку як для держави в цілому, так і для її громадян. Місія Агентства полягає також у захисті суспільства від спланованої та організованої діяльності, здатної порушити функціонування державних інституцій і завдати шкоди національним інтересам країни. Агентство внутрішньої безпеки здійснює свою діяльність, зокрема, шляхом отримання, аналізу та обробки інформації про потенційні й реальні загрози. До його ключових завдань належать виявлення та запобігання злочинам у таких сферах, як тероризм і кібертероризм у контексті кібербезпеки, порушення режиму державної таємниці, шпигунство та контррозвідувальна діяльність, боротьба з організованою злочинністю, податкове шахрайство, корупція осіб, які обіймають державні посади, а також незаконне виробництво, зберігання й

обіг боєприпасів, зброї та вибухових речовин, включно зі зброєю масового знищення, у міжнародній торгівлі. Крім того, Агентство протидіє незаконному виробництву та обігу товарів і послуг, що мають стратегічне значення для безпеки Польської держави [190].

У 2025 році поліцейські підрозділи з протидії економічним злочинам провели 57 770 підготовчих проваджень, у межах яких було виявлено 167 353 кримінальні правопорушення. Що стосується злочинів, спрямованих проти підприємств, зафіксовано високий рівень їх розкриття, який становив 91,32%. Водночас у 2025 році було змінено систему збору статистичних даних. Частину правопорушень, які раніше класифікувалися як економічні злочини, віднесено до інших категорій, зокрема загальнокримінальних та кіберзлочинів, що унеможлиблює пряме порівняння наведених показників із даними за 2024 рік. Завдяки наполегливій роботі та ефективним оперативним заходам співробітники підрозділів з протидії економічним злочинам затримали 19 232 підозрюваних, що безпосередньо сприяло підвищенню рівня безпеки та зменшенню подальшої злочинності у цій сфері. Підтримання такого високого показника розкриття є свідченням високого рівня професіоналізму працівників, які займаються боротьбою з економічною злочинністю. 2025 рік став також визначальним з огляду на вартість майна, вилученого у підозрюваних. З метою забезпечення майбутніх штрафів і пені, а також відшкодування шкоди потерпілим, співробітники підрозділів з протидії економічним злочинам вилучили активи, зокрема транспортні засоби, готівкові кошти, акції компаній, цінні папери та нерухомість, загальною вартістю 2 181 585 714 злотих. Зазначена сума перевищила більш ніж на 150% прогнозовані показники на 2025 рік. Виявлення злочинних активів є одним із ключових завдань поліцейських підрозділів, що здійснюють боротьбу з економічними злочинами. Представник Головного управління поліції Національного штабу поліції (BZPE KGP) брав участь у заходах Європолу в межах двох проєктів ASSET — Робочої групи з розшуку

та арешту активів. У результаті реалізації цих проєктів поліцейські з Польщі та інших країн виявили злочинні активи, зокрема 55 об'єктів нерухомості загальною вартістю майже 41,5 мільйона євро, 294 банківські рахунки на суму 5,6 мільйона євро, 332 криптовалютні гаманці з активами на суму 12,1 мільйона євро, 55 компаній, а також понад 20 розкішних яхт і транспортних засобів. У 2025 році польська поліція взяла участь у пілотному запуску інструментів Silver Notice та Diffusion, запроваджених Інтерполом. Ці механізми дозволяють швидко й ефективно ідентифікувати активи злочинців у глобальному масштабі. Польща мала у своєму розпорядженні дев'ять таких повідомлень, усі з яких були передані до Інтерполу для публікації. Завдяки використанню нового інструментарію було виявлено компанії, банківські рахунки та інші активи осіб, причетних до вчинення найтяжчих злочинів [194].

Аналіз економічної безпеки Польщі проводиться як безперервний, багатовимірний процес дослідження та прийняття рішень, спрямований на оцінку здатності країни підтримувати стабільні економічні показники, зберігати економічний суверенітет та реагувати на внутрішні та зовнішні загрози. Це не одноразова справа, а скоріше систематичне спостереження та інтерпретація економічних, фінансових, соціальних та геополітичних явищ, що проводяться на національному рівні та в міжнародному контексті. Відправною точкою аналізу є оцінка макроекономічного стану країни. Аналіз оцінює темпи економічного зростання, інфляцію, державний борг, дефіцит бюджету, стабільність банківської системи та торговельний баланс. Ці дані в основному отримуються від таких установ, як Національний банк Польщі та Головне статистичне управління (GUS), і дозволяють визначити, чи стійка економіка до потрясінь, таких як фінансові кризи, раптовий відтік капіталу або стрибки цін на сировинні товари. Окрему і важливу роль у цьому питанні відіграє Національна поліція Польщі.

Окрім Європейських держав, окрему і особливу увагу слід приділити досвіду Сполучених Штатів Америки. Економічна міць уже давно є важливою основою національної безпеки та чинником, що сприяє розвитку військової й дипломатичної могутності США. Однак в останні роки низка глобальних потрясінь ще більше висунула економічну міць на передній план політики національної безпеки. Пандемія COVID-19 порушила глобальні ланцюги постачання та виявила вразливість, спричинену надмірною концентрацією економічної взаємозалежності. Вторгнення Росії в Україну дестабілізувало світові енергетичні та продовольчі ринки й оголило небезпечну залежність Європи від російських енергоносіїв. Дії Китаю — зокрема масштабні субсидії, спрямовані на домінування у ключових технологічних галузях, а також спроби встановити контроль над критично важливими ланцюгами постачання — безпосередньо загрожують економічному зростанню та технологічному лідерству США, а також інтересам їхніх партнерів і союзників. Економіка та національна безпека дедалі тісніше переплітаються, а подекуди й вступають у пряме протистояння. У всьому світі політики дедалі частіше реагують на ризики для національної безпеки, вдаючись до промислової політики, обмежень на інвестиції та експорт, а також інших економічних інструментів. Застосовуючи підходи, які часто об'єднують під поняттям «економічна безпека», уряди дедалі гостріше стикаються з витратами та компромісами між забезпеченням економічного зростання й конкурентоспроможності, з одного боку, та підвищенням стійкості й зміцненням національної безпеки — з іншого [191]. Сьогодні найбільш небезпечними для національної безпеки США ринковими збоями є дефіцит приватного капіталу у стратегічно важливих секторах, а також надмірна концентрація критично важливих ланцюгів постачання в недружніх країнах. Уряд США також відіграє ключову роль у стримуванні ненавмисного поширення технологій подвійного призначення та зменшенні ризику їх використання

супротивниками. У випадках, коли державне втручання є необхідним, чітке формулювання загроз національній безпеці та цілей такого втручання може допомогти ринкам належним чином адаптуватися. Звісно, ці виклики не є принципово новими й не означають розриву з традиційними підходами економічної політики. Економісти давно застерігають, що ринкові механізми не завжди здатні ефективно розв'язувати проблеми колективних дій і забезпечення суспільних благ, зокрема національної безпеки. Коли пріоритетом стає безпека держави, виникнення витрат є неминучим. У такому разі постає питання вибору в часі: чи мають Сполучені Штати понести витрати на зниження ризиків уже сьогодні, чи ж бути готовими заплатити значно вищу ціну в майбутньому — у разі загострення напруженості та зменшення простору для маневру? Рішучі й цілеспрямовані дії в кількох ключових сферах, рекомендовані в цьому звіті, здатні посилити національну безпеку та зрештою зменшити загальні витрати [191].

В рамках представленої в роботі проблематики варто вказати, що в США функціонує FinCEN (Financial Crimes Enforcement Network) – бюро Міністерства фінансів США, яке займається боротьбою з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та фінансовими злочинами. FinCEN здійснює регуляторні функції переважно відповідно до Закону про звітність щодо валютних та фінансових операцій 1970 року зі змінами, внесеними Розділом III Патріотичного акту США 2001 року, а також іншими законодавчими актами. Сукупність цієї законодавчої бази зазвичай називають «Законом про банківську таємницю» (Bank Secrecy Act, BSA). BSA є першим і найповнішим федеральним законом США у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AML/CFT). У загальному вигляді BSA уповноважує Міністра фінансів видавати нормативно-правові акти, які зобов'язують банки та інші фінансові установи впроваджувати комплекс запобіжних заходів проти фінансових злочинів. До таких заходів належать, зокрема, створення програм з протидії відмиванню коштів та

подання звітності, яка визнається такою, що має високий рівень корисності для кримінальних, податкових і регуляторних розслідувань та проваджень, а також для окремих розвідувальних і контртерористичних завдань. Міністр фінансів делегував Директору FinCEN повноваження щодо впровадження, адміністрування та забезпечення дотримання вимог BSA і пов'язаних із ним нормативно-правових актів. Конгрес поклав на FinCEN обов'язки та відповідальність за централізований збір, аналіз і поширення даних, що подаються відповідно до правил FinCEN, а також інших пов'язаних даних, з метою підтримки органів державної влади та партнерів фінансового сектору на федеральному, штатному, місцевому та міжнародному рівнях. Для виконання своїх завдань з виявлення та стримування фінансових злочинів FinCEN: видає та тлумачить нормативно-правові акти, передбачені законодавством; забезпечує дотримання та контроль за виконанням цих актів; підтримує, координує та аналізує дані щодо функцій перевірки відповідності, делегованих іншим федеральним регуляторам; здійснює управління збором, обробкою, зберіганням, поширенням і захистом даних, поданих відповідно до вимог звітності FinCEN; підтримує загальнодержавну систему доступу до даних FinCEN та об'єднує користувачів зі спільними інтересами; сприяє розслідуванням і кримінальному переслідуванню з боку правоохоронних органів; здійснює синтез даних для формування рекомендацій щодо внутрішнього та зовнішнього розподілу ресурсів у сферах із найбільшими ризиками фінансових злочинів; обмінюється інформацією та координує діяльність з іноземними підрозділами фінансової розвідки у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму; проводить аналітичну роботу для підтримки діяльності органів формування державної політики, правоохоронних, регуляторних і розвідувальних органів, підрозділів фінансової розвідки та представників фінансового сектору [186].

Аналітична діяльність Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) є ключовою складовою системи забезпечення економічної безпеки

Сполучених Штатів Америки та відіграє центральну роль у виявленні, оцінюванні й стримуванні фінансових загроз, що підривають стабільність фінансової системи та інтереси держави. FinCEN виконує функції національного підрозділу фінансової розвідки, зосереджуючи свою діяльність на зборі, обробці та глибокому аналізі фінансової інформації, що надходить від банків, небанківських фінансових установ та інших суб'єктів фінансового моніторингу відповідно до вимог законодавства США. У межах своєї аналітичної діяльності FinCEN систематизує великі масиви даних фінансової звітності, зокрема повідомлення про підозрілу діяльність і значні фінансові операції, та застосовує ризик-орієнтовані й аналітичні методи для виявлення прихованих схем відмивання коштів, фінансування тероризму, податкових правопорушень, корупції та транснаціональних фінансових злочинів. Отримані результати аналізу використовуються для формування фінансової розвідки оперативного й стратегічного характеру, яка дозволяє державним органам своєчасно реагувати на нові та еволюціонуючі загрози економічній безпеці. Важливою складовою аналітичної роботи FinCEN є підтримка правоохоронних, регуляторних і розвідувальних органів шляхом надання їм аналітичних продуктів, узагальнених висновків і доступу до спеціалізованих інформаційних ресурсів. Така діяльність підвищує ефективність кримінальних розслідувань, сприяє поверненню незаконно отриманих активів і зміцнює фінансову дисципліну у приватному секторі. Поряд із цим FinCEN здійснює стратегічний аналіз тенденцій і вразливостей фінансової системи США, що дає змогу формувати рекомендації для органів державної влади щодо вдосконалення регуляторної політики та розподілу ресурсів у сферах із підвищеним рівнем ризику.

Таким чином, проведений у роботі аналіз дає змогу говорити про те, що на сьогоднішній день у світі не сформовано якоїсь конкретної та яскраво вираженої моделі функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки. Адже в кожній країні дані підрозділи функціонують в

рамках певних органів державної влади та володіють своїм адміністративно-правовим статусом та мають різне функціональне призначення. Разом із тим, зазначене не виключає можливості використання наступних позитивних моментів: по-перше, на прикладі Польщі забезпечити поетапну адаптацію європейських стандартів економічної безпеки, а також посилення аналітичної діяльності; по-друге, покращити якість та ефективність ризик-орієнтованого підходу до аналітичної діяльності за зразком США та ЄС, який передбачає системний аналіз, оцінку та прогнозування економічних ризиків на основі об'єктивних даних; по-третє, посилити міжвідомчу координацію та обмін інформацією між органами, залученими до забезпечення економічної безпеки, з використанням єдиних аналітичних платформ і баз даних; по-четверте, імплементувати кращі практики країн ЄС і Німеччини щодо професійної підготовки та спеціалізації працівників аналітичних підрозділів, включаючи навчання з використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій; по-п'яте, підвищити рівень правових гарантій незалежності аналітичної діяльності, що характерно для моделей США та провідних країн ЄС, з метою мінімізації політичного впливу на результати аналізу.

3.2. Проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України та шляхи їх вирішення в адміністративній практиці

Попри значний потенціал аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України, практика засвідчує наявність суттєвих проблем, пов'язаних із реалізацією аналітичних висновків у системі адміністративного управління та правозастосування. Відповідно до «Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України» у резолютивній (заключній) частині аналітичного продукту викладаються висновки – відповіді на запитання,

наведені у вступній частині аналітичного продукту. Відповіді на поставлені запитання повинні бути лаконічними, повністю відображати сутність виявленого ризику та виключати можливість їх неоднозначного трактування. Якщо за результатами проведення аналітичного дослідження аналітик не може дати відповіді на окремі запитання, поставлені в Запиті, наводиться обґрунтування причин, з яких відповіді на такі запитання не надано. Висновки, що містяться в аналітичних продуктах, повинні ґрунтуватися на всебічному, повному і неупередженому дослідженні всіх ризиків у сфері економіки, у тому числі на матеріалах кримінальних проваджень та оперативнорозшукової діяльності. У разі створення аналітичного продукту у формі аналітичної довідки його резолютивна (заклучна) частина може містити пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки та/або рекомендації для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [118]. У разі встановлення в ході здійснення досудового розслідування, оперативно-розшукової або аналітичної діяльності додаткової інформації, яка стосується висновків попередньо створеного аналітичного продукту, за рішенням керівника проводиться повторне аналітичне дослідження, за результатами якого складається новий аналітичний продукт із уточненими висновками [118]. Відповідно до Звіту Результати роботи Бюро економічної безпеки України за 2023 рік аналітики Бюро за рік створили 1005 аналітичних продуктів (у формі висновків аналітиків) щодо правопорушень, які впливають на економічну безпеку держави у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сферах на загальну суму 155,9 млрд грн, у 2022 році – 282. До державних органів та органів місцевого самоврядування впродовж року було направлено 650 рекомендацій для недопущення втрат бюджету, у 2022 році – 252. Також було подано 20 пропозицій щодо внесення змін до нормативно-

правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки, у 2022 році – 13. Загалом у 2023 році БЕБ не допустило розкрадання 8,8 млрд грн державних коштів, у 2022 році ця сума становила 1,99 млрд грн. З них: 2,1 млрд грн — зупинено незаконне відшкодування податку на додану вартість (ПДВ), у 2022 році – 1,7 млрд грн; 5,2 млрд грн — упереджено розповсюдження ризикового податкового кредиту з ПДВ, у 2022 році – 763 млн грн; 1,5 млрд грн — не допущено розкрадання під час проведення тендерних процедур в бюджетній сфері, у 2022 році – 270,8 млн грн [141].

Доцільно зауважити, що наведені у Звіті дані про результати роботи Бюро економічної безпеки України за 2023 рік свідчать про суттєве кількісне та функціональне посилення аналітичної складової діяльності цього органу, а також про зростання його ролі у системі забезпечення економічної безпеки держави. Передусім позитивним моментом є різке збільшення обсягу аналітичних продуктів: з 282 у 2022 році до 1005 у 2023 році, що вказує на інституційне становлення аналітичної функції БЕБ, розширення її практичного застосування та підвищення спроможності органу працювати з великими масивами економічної інформації. Важливим є й те, що аналітичні висновки охоплюють ключові сфери економіки — бюджетну, податкову, митну, грошово-кредитну та інвестиційну, тобто ті сегменти, які формують основу фінансової стабільності держави і водночас є найбільш вразливими до системних зловживань.

Отже, аналітичні висновки Бюро економічної безпеки України покликані виконувати превентивну, координаційну та управлінську функції у сфері протидії економічним правопорушенням. Вони мають слугувати інформаційною основою для: прийняття адміністративних рішень органами виконавчої влади; формування державної економічної та фінансової політики; оцінки ризиків у сфері публічних фінансів та економічної безпеки.

Позитивно характеризує діяльність БЕБ і значне зростання кількості рекомендацій, направлених до державних органів та органів місцевого самоврядування, що свідчить про поступовий перехід від суто реактивної моделі протидії правопорушенням до превентивної, орієнтованої на недопущення бюджетних втрат. Збільшення кількості пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів також вказує на прагнення БЕБ впливати не лише на окремі правопорушення, а й на усунення системних передумов виникнення протиправних схем, що є ознакою зрілої аналітичної та управлінської функції. Особливо показовим є зростання обсягів недопущених втрат державних коштів — з 1,99 млрд грн у 2022 році до 8,8 млрд грн у 2023 році, що демонструє реальну матеріалізацію аналітичних висновків у практичних результатах, зокрема у сфері протидії незаконному відшкодуванню ПДВ, поширенню ризикового податкового кредиту та зловживанням у публічних закупівлях.

Разом із тим, справедливим буде зауважити на той факт, що існуючі показники дозволяють виявити низку проблемних, негативних аспектів. Значне зростання кількості аналітичних продуктів і рекомендацій може свідчити не лише про підвищення ефективності аналітичної роботи, а й про масштабність та стійкість самих ризиків і загроз у сфері економіки, що ставить під сумнів достатність існуючих регуляторних і управлінських механізмів для їх нейтралізації. Крім того, звіт не дає чіткого уявлення про подальшу долю значної частини аналітичних висновків і рекомендацій, зокрема про рівень їх фактичного врахування іншими органами публічної влади та вплив на довгострокові управлінські рішення. Це вказує на наявність розриву між виробленням аналітичних продуктів і стабільною, належно врегульованою процедурою їх імплементації в адміністративній практиці. Окрему проблему становить і те, що навіть значні суми недопущених втрат не супроводжуються у звіті системним аналізом причин виникнення відповідних схем, що обмежує можливості для глибокого

превентивного впливу та стратегічного планування у сфері економічної безпеки.

Незважаючи на всю важливість аналітичних висновків, проведений у попередніх підрозділах дисертаційного дослідження аналіз, а також розгляд правозастосовної практики дає змогу виділити перший недолік реалізації таких висновків, - це невизначеність їх правового статусу. Вказана проблема полягає у тому, що такі висновки фактично відіграють істотну роль у механізмі публічного управління та впливають на подальші рішення органів публічного адміністрування, в тому числі й правоохоронних, однак при цьому не мають чітко закріпленого місця у системі правових засад, які регулюють діяльність БЕБ зокрема, а також визначають основи економічної безпеки України, взагалі. В даному контексті важливо відмітити, що аналітичні висновки БЕБ використовуються як підстава для ініціювання перевірок, направлення рекомендацій іншим органам влади або прийняття управлінських рішень, але законодавство не визначає, чи є вони адміністративними актами, службовими документами внутрішнього користування чи особливим видом інформаційно-аналітичних матеріалів. У результаті виникає ситуація, коли документ фактично має правове значення, але формально позбавлений чітко визначених юридичних властивостей. К.А. Возняковська слушно зазначає, що в українському кримінальному процесі аналітична інформація, зібрана БЕБ, не має окремого статусу процесуального джерела доказів, проте фактично часто використовується як підстава для внесення відомостей до ЄРДР. Така практика не має однозначного нормативного закріплення, що викликає суперечки серед правників. Відсутність чіткого переліку допустимих джерел такого припущення дає змогу зловживати інструментами аналітики. Адже аналітична довідка або «аналітичний продукт» БЕБ – це внутрішній документ, який може слугувати лише орієнтиром для слідства або підставою для внесення відомостей до ЄРДР [21].

Тож, все зазначене вище дає можливість говорити про те, що невизначеність правового статусу аналітичних висновків породжує кілька взаємопов'язаних проблем адміністративно-правового характеру: по-перше, ускладнює чітке встановлення стандартів обґрунтованості відповідних висновків, їх повноти та достовірності, що створює ризик надмірних зловживань з боку аналітиків Бюро економічної безпеки України; по-друге, суб'єкти господарювання, щодо яких формуються аналітичні висновки, фактично не мають зрозумілих процесуальних гарантій захисту своїх прав, оскільки такі документи формально не породжують правових наслідків, але на практиці можуть істотно впливати на їх економічну діяльність через подальші дії інших органів публічної влади; по-третє, невизначений статус аналітичних висновків ускладнює питання їх оскарження та судового контролю, оскільки вони не визнаються адміністративними актами, їх неможливо безпосередньо оскаржити в адміністративному суді, водночас вони часто слугують фактичною підставою для прийняття рішень, які вже мають обов'язковий характер.

Із вказаною вище проблемою тісно пов'язана наступна – наявність розриву між аналітичною діяльністю та управлінськими рішеннями. Управлінське рішення у науковій літературі визначається як початковий і основний момент в організації діяльності кожного керівника. У зв'язку з цим управлінське рішення може розглядатися як основний зміст процесу управління і важливий інструмент системного підходу до управляемого об'єкту. При прийнятті управлінського рішення, підкреслюють автори, необхідно враховувати не тільки економічну сторону діяльності, а сукупність соціальних, ідеологічних, моральних та інших відносин. В.А. Рудьєв та інші автори слушно підкреслюють, що прийняття рішення є основою управління. Своєчасно прийняте науково-обґрунтоване рішення стимулює виробництво, а слабе, або несвоєчасно прийняте - знижує результативність праці. Відповідальність керівника за прийняття рішень дуже висока, особливо

службовців державного рівня. Керівник не має права приймати непередуманих і необґрунтованих рішень [146]. О.М. Олійниченко управління рішення розглядає з трьох аспектів: 1) селективний аспект (від лат. *selectio* – вибір) – управління рішення інтерпретується як вибір альтернативного варіанту серед множини можливих; 2) результуючий аспект – управління рішення визначається як результат управлінської діяльності, який виражений через її кінцеві результати; 3) процесний аспект (від лат. *processus* – просування) – поняття управлінського рішення розглядається як процес впливу керуючої системи на керовану. Реалізується процесний аспект УР за допомогою взаємозв'язаних функцій, послідовне виконання яких формує процес його вироблення, прийняття і реалізації, що характеризується універсальним набором процедур, взаємозв'язаних послідовністю стадій [94].

Процес прийняття управлінського рішення, вказує Г. І. Бондаренко, посилаючись на працю М. М. Білинської та Ю. В. Ковбасюка, передбачає наявність таких складових: 1) суб'єкт прийняття управлінського рішення – людина або група людей, наділені необхідними повноваженнями для прийняття рішення і які несуть за це відповідальність; 2) керовані змінні – сукупність чинників та умов, що викликають появу тієї або іншої проблеми, якими може управляти суб'єкт прийняття управлінського рішення; 3) некеровані змінні – ситуації, якими не може управляти суб'єкт прийняття управлінського рішення, але якими можуть управляти інші особи. У сукупності з керованими змінними некеровані змінні можуть впливати на результат вибору, утворюючи фон проблеми або її навколишнє середовище; 4) обмеження (внутрішні й зовнішні) на значення керованих і некерованих змінних, які в сукупності визначають область допустимих значень рішення; 5) критерій (або критерії) для оцінки альтернативних варіантів рішення. Критерій може бути заданий кількісною моделлю або якісно (в термінах індивідуальних переваг або в термінах нечіткої логіки); 6) вирішальне правило (або система вирішальних правил) – принципи і методи вибору

рішення, в результаті застосування яких отримують рекомендації або рекомендоване рішення (хоча остаточний вибір залишається за особою, яка приймає рішення); 7) альтернативи (можливі результати), залежні як від значень якісних або кількісних керованих і некерованих змінних, так і від самого вибору; 8) рішення, що припускає існування принаймні двох альтернатив поведінки (інакше проблеми прийняття управлінського рішення не виникає, зважаючи на відсутність вибору); 9) можливості реалізації прийнятого рішення [107, с.58-59; 97].

Таким чином, наведені вище наукові позиції дають змогу дійти до висновку, що в рамках представленої у роботі проблематики управлінські рішення мають ключове значення як механізм трансформації аналітичних висновків у реальні дії та результати діяльності Бюро економічної безпеки України. Саме на рівні управлінського рішення визначається, чи буде аналітика використана як основа для вибору пріоритетів, інструментів і напрямів реагування, або ж залишиться «інформаційним фоном» без практичного впливу. Якісні управлінські рішення забезпечують зв'язок між даними, аналізом і практичною реалізацією, узгоджуючи стратегічні цілі Бюро з конкретними оперативними діями та дозволяючи перетворювати аналітичні оцінки ризиків і прогнозів на послідовну та цілеспрямовану управлінську практику. Будь-яке управлінське рішення має відповідати таким загальним вимогам: наукова обґрунтованість (формування управлінського рішення з урахуванням умов перебігу відповідних процесів і явищ); кількісна та якісна визначеність (відображення результатів рішення залежно від його змісту в кількісних і якісних показниках); правомірність (відповідність рішення чинним правовим нормам); оптимальність (відповідність рішення критерію ефективності: досягнення максимального результату за найменших витрат ресурсів); своєчасність (вибір належного часу для прийняття рішення); комплексність (урахування економічного, психологічного, інформаційного й інших аспектів розробки та прийняття

рішення); стислість і чіткість формулювання рішення; гнучкість (можливість коригування рішення) [106, с.10].

На нашу думку, проблему розриву між аналітикою та управлінським рішенням у контексті підвищення ефективності реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України доцільно вирішувати шляхом системного включення аналітики безпосередньо в процес ухвалення рішень, а не сприйняття її як другорядного або суто дорадчого елемента. Аналітична функція має бути інтегрована в управлінський цикл на всіх етапах: від формулювання проблеми та визначення стратегічних цілей до вибору конкретних інструментів реагування, що потребує тісної та постійної взаємодії між аналітичними підрозділами й керівництвом. За таких умов аналітика не лише відповідає на вже сформульовані запити, а й допомагає їх коректно поставити, пропонуючи альтернативні сценарії, оцінюючи ризики та прогножуючи наслідки можливих рішень. Водночас аналітичні продукти мають бути орієнтовані на управлінське використання, тобто викладені зрозумілою мовою, у стислому й прикладному форматі та в межах часових рамок, релевантних для прийняття рішень. Не менш важливим є закріплення управлінської відповідальності за врахування аналітичних висновків, коли їх ігнорування або відхилення потребує чіткої аргументації, що поступово формує довіру до аналітики як ключового інструменту зменшення невизначеності.

Окремою проблемою є слабка міжвідомча імплементація аналітичних висновків ДБР, яку слід вирішувати шляхом інституційного узгодження аналітичної діяльності з механізмами міжвідомчої взаємодії, за якого аналітика буде сприйматися не як внутрішній документ окремого органу, а як спільна основа для координації дій. Ключовим у даному контексті є забезпечення зрозумілості та прикладного характеру аналітичних висновків для інших органів, щоб вони були безпосередньо орієнтовані на спільні завдання, зони відповідальності та можливі формати реагування. Водночас

необхідно закріпити сталі процедурні канали обміну аналітичною інформацією, які дозволяють інтегрувати висновки ДБР у процеси планування та прийняття рішень інших відомств, а не обмежуватися формальним інформуванням.

Ще одним проблемним питанням, яке безпосередньо впливає на якість аналітичних висновків ДБР та їх практичне втілення у життя, - недостатня прозорість аналітичної діяльності ДБР. Зазначене, як вбачається негативно впливає на довіру до її висновків, оскільки ускладнює розуміння того, на яких даних, підходах і логіці вони ґрунтуються. За відсутності чітких пояснень щодо джерел інформації, методів аналізу та меж застосовності результатів аналітичні продукти сприймаються як закриті або формальні, що знижує їхню переконливість для інших органів. У такій ситуації навіть обґрунтовані висновки можуть викликати скепсис або ігноруватися, оскільки рівень довіри визначається не лише змістом аналітики, а й зрозумілістю та відкритістю процесу її формування. М.І. Мельник вказує, що прозорість – це та характеристика, яка значною мірою впливає на визначення сутності влади, характер та результати її діяльності. Рівень прозорості влади – це показник рівня її демократичності, ступеню довіри громадян до обраної ними влади, потужний загальносоціальний антикорупційний фактор. Автор доводить, що практика неповного і дозованого інформування суспільства з питань діяльності влади не відповідає стандартам демократичної держави. Вона унеможлиблює повноцінне функціонування основних демократичних інституцій, оскільки позбавляє можливості громадян належним чином реалізувати свої конституційні свободи та права, правильно оцінити діяльність державних органів, певних посадових осіб та політичних сил, які користуються владою у державі, а зрештою істотно вплинути на формування і функціонування основних владних структур. Така практика призводить до активізації корупційних процесів у владних структурах різних рівнів, оскільки закритість влади створює надзвичайно сприятливе середовище для

її корумпування [78, с.45]. Н. Гудима під принципом прозорості розуміє обов'язок системи державної влади гарантувати громадянам можливість одержувати реальну інформацію про змістове навантаження державного управління та вплив управлінської діяльності на суспільство, а під принципом відкритості – здійснення громадянами управління державними справами шляхом прийняття або впливу на прийняття управлінських рішень [26, с. 79–80]. В. М. Любарський вказує, що у сучасних умовах функціонування правоохоронних органів, а саме СБУ, БЕБ, прокуратури, НАЗК і митних органів, виявляється важлива проблема забезпечення балансу між традиційними функціями цих організацій і необхідністю дотримання принципів відкритості та прозорості в їхній діяльності. На основі аналізу законопроектів і чинного законодавства у сфері правоохоронних органів, зазначає згаданий вище автор, можна визначити, що прозорість і відкритість є важливими факторами для підвищення довіри громадськості та ефективності роботи цих органів. Проте низка факторів, таких як систематичні корупційні прояви та випадки недостатньої прозорості в діяльності митних органів, свідчать про необхідність подальших реформ та удосконалення механізмів контролю за їхньою діяльністю. Наявність суперечності в законодавстві щодо обмеження доступу до інформації та необхідності збереження конфіденційності потребує вироблення ефективних рішень для забезпечення балансу між зазначеними принципами [69].

Таким чином, прозорість аналітичної діяльності БЕБ - це системна характеристика функціонування аналітичного напрямку Бюро економічної безпеки України, яка відображає відкритість і зрозумілість не змісту чутливої інформації (яка наприклад становить державну таємницю), а логіки та правил її аналітичного опрацювання. Вона передбачає чітке окреслення джерел і якості даних, методологічних підходів, критеріїв відбору та інтерпретації інформації, а також пояснення того, яким чином аналітичні висновки трансформуються у практичні рекомендації. Прозорість забезпечує

можливість усвідомленого сприйняття, перевірки та коректного використання аналітичних продуктів різними користувачами, знижує ризик довільних або формальних рішень і формує довіру до аналітики як до інструменту обґрунтованого, послідовного та прогнозованого управління у сфері економічної безпеки.

Аналізуючи зарубіжну літературу та правозастосовну практику К.А. Возняковська акцентує увагу на тому, що одним із прикладів ефективного поєднання аналітичної діяльності з принципами публічної підзвітності є практика Krajowa Administracja Skarbowa (KAS) у Республіці Польща. Цей орган виконує функції фінансового нагляду, зокрема у сфері податкової та митної політики, і водночас зобов'язаний дотримуватись принципів відкритості в роботі з аналітичними продуктами. Відповідно до офіційних матеріалів Міністерства фінансів Польщі KAS систематично публікує результати своєї діяльності, зокрема річні звіти, аналітичні довідки, статистику щодо трансфертного ціноутворення (АРА), а також результати аудитів державних витрат. Наприклад, KAS провела 144 аудити бюджетних коштів на суму понад 112,5 млрд злотих, результати яких були відображені у відкритих джерелах та частково передані до органів прокуратури [187; 21]. Аналітична діяльність у сфері трансфертного ціноутворення є предметом регулярного звітування перед суспільством. Зокрема, статистичні огляди щодо попередніх цінових угод (АРА) надають інформацію про кількість заявок, типи транзакцій і результати аналізу, що дає змогу бізнесу краще розуміти критерії та обґрунтованість адміністративних рішень [157; 21]. Досвід KAS демонструє важливість регулярного оприлюднення аналітичних продуктів і аудиторських результатів для підвищення довіри з боку бізнес-спільноти, а також для мінімізації потенційного зловживання з боку контролюючих органів [21].

Тож, підвищення прозорості аналітичної діяльності Державне бюро розслідувань доцільно забезпечувати через чітке й послідовне пояснення

логіки аналітичної роботи, зокрема того, на яких даних і методологічних підходах ґрунтуються висновки та як вони можуть бути використані в практичній діяльності. Коли аналітика супроводжується зрозумілим обґрунтуванням, вона перестає сприйматися як закритий внутрішній продукт і набуває характеру інструменту спільного розуміння проблем і шляхів їх вирішення. Це безпосередньо впливає на якість аналітичних висновків, оскільки підвищує рівень довіри до них, полегшує їх інтерпретацію іншими суб'єктами та сприяє більш послідовному й обґрунтованому використанню результатів аналізу в управлінських і міжвідомчих рішеннях. А відтак, все це сприяє більш якісній реалізації таких висновків у життя.

Покращення якості аналітичних висновків є неможливим без вдосконалення ризик-орієнтованого підходу в процесі аналітичної діяльності. Відповідно до Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року, БЕБ у своїй діяльності застосовує ризик-орієнтований підхід, який є невід'ємним елементом системи протидії фінансовим злочинам, що зачіпають інтереси України та ЄС, а також впровадження механізму моніторингу фінансових операцій, у тому числі з коштами ЄС та інших міжнародних партнерів України. Цілями реалізації напряду є: удосконалення організаційної структури інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ із урахуванням викликів сучасності та досвіду правоохоронних органів зарубіжних країн; створення та вдосконалення нормативно-правового та методологічного забезпечення аналітичної діяльності БЕБ із урахуванням найкращих світових практик кримінального аналізу, а також виявлення та управління ризиками у сфері економіки; розроблення та впровадження програми підготовки та підвищення кваліфікації працівників інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ; забезпечення доступу до структурованих і неструктурованих даних державних органів та органів місцевого самоврядування в межах, необхідних для ефективного виконання завдань БЕБ; побудова та впровадження в

діяльність БЕБ єдиної інформаційної системи з модулем автоматизації ризик-орієнтованого підходу з метою підвищення ефективності виявлення ризиків економічної безпеки держави; налагодження взаємодії та обміну інформацією з компетентними органами інших держав із метою посилення інституційної спроможності БЕБ у частині аналітичної складової; налагодження дієвого механізму взаємодії БЕБ із державними органами та органами місцевого самоврядуванняв межах реалізації заходів із мінімізації та усунення виявлених ризиків у сфері економіки [130, с.11].

Отже, вдосконалення ризик-орієнтованого підходу може стати ефективним способом вирішення проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України, оскільки воно дозволяє безпосередньо пов'язати аналітику з практичними управлінськими та оперативними діями. Коли аналітичні висновки формуються не абстрактно, а навколо чітко визначених ризиків для економічної безпеки, вони автоматично набувають прикладного характеру та орієнтують діяльність Бюро на пріоритетні напрями впливу. Такий підхід забезпечує концентрацію ресурсів на найбільш значущих загрозах, спрощує трансформацію аналітичних оцінок у конкретні рішення та зменшує розрив між виявленням проблеми й реагуванням на неї. У результаті аналітика перестає бути загальним описом тенденцій і стає інструментом цілеспрямованого управління ризиками, що підвищує як її практичну цінність, так і рівень фактичної імплементації аналітичних висновків у діяльності Бюро.

У підсумку представленого наукового дослідження слід узагальнити, що подолання окреслених вище проблем можливе за умови інституційного закріплення ролі аналітики в адміністративній практиці, її орієнтації на ризики та пріоритети економічної безпеки, а також формування процедур, що забезпечують послідовне та обґрунтоване використання аналітичних висновків.

Висновки до розділу 3

Відмічено, що німецька модель виходить з розуміння економічної безпеки як системного явища, що охоплює макроекономічну стабільність, фінансову стійкість, захист критичних галузей, конкуренцію, експортний контроль і протидію зовнішнім економічним ризикам, а отже аналітичні підрозділи працюють не ізольовано, а в тісній взаємодії між міністерствами, регуляторами та науковими інституціями. Важливою рисою є глибока спеціалізація аналітики: наприклад, у Федеральне міністерство економіки та захисту клімату економічний аналіз поєднується з оцінкою структурних ризиків, технологічної залежності та ланцюгів постачання, що дозволяє заздалегідь ідентифікувати загрози, а не реагувати на них постфактум. Окрім того, німецький досвід демонструє, що ефективні аналітичні підрозділи в сфері економічної безпеки працюють найкраще тоді, коли вони мають інституційну автономію, доступ до якісних даних, міжвідомчу координацію та чіткий мандат на довгостроковий аналіз ризиків, а не лише на короткострокову підтримку політичних рішень.

Зауважено, що аналіз економічної безпеки Польщі проводиться як безперервний, багатовимірний процес дослідження та прийняття рішень, спрямований на оцінку здатності країни підтримувати стабільні економічні показники, зберігати економічний суверенітет та реагувати на внутрішні та зовнішні загрози. Це не одноразова справа, а скоріше систематичне спостереження та інтерпретація економічних, фінансових, соціальних та геополітичних явищ, що проводяться на національному рівні та в міжнародному контексті. Відправною точкою аналізу є оцінка макроекономічного стану країни. Аналіз оцінює темпи економічного зростання, інфляцію, державний борг, дефіцит бюджету, стабільність банківської системи та торговельний баланс.

Наголошено, що аналітична діяльність Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) є ключовою складовою системи забезпечення економічної безпеки Сполучених Штатів Америки та відіграє центральну роль у виявленні, оцінюванні й стримуванні фінансових загроз, що підривають стабільність фінансової системи та інтереси держави. FinCEN виконує функції національного підрозділу фінансової розвідки, зосереджуючи свою діяльність на зборі, обробці та глибокому аналізі фінансової інформації, що надходить від банків, небанківських фінансових установ та інших суб'єктів фінансового моніторингу відповідно до вимог законодавства США. У межах своєї аналітичної діяльності FinCEN систематизує великі масиви даних фінансової звітності, зокрема повідомлення про підозрілу діяльність і значні фінансові операції, та застосовує ризик-орієнтовані й аналітичні методи для виявлення прихованих схем відмивання коштів, фінансування тероризму, податкових правопорушень, корупції та транснаціональних фінансових злочинів. Отримані результати аналізу використовуються для формування фінансової розвідки оперативного й стратегічного характеру, яка дозволяє державним органам своєчасно реагувати на нові та еволюціонуючі загрози економічній безпеці.

Узагальнено, що на сьогоднішній день у світі не сформовано якоїсь конкретної та яскраво вираженої моделі функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки. Адже в кожній країні дані підрозділи функціонують в рамках певних органів державної влади та володіють своїм адміністративно-правовим статусом та мають різне функціональне призначення. Разом із тим, зазначене не виключає можливості використання наступних позитивних моментів: по-перше, на прикладі Польщі забезпечити поетапну адаптацію європейських стандартів економічної безпеки, а також посилення аналітичної діяльності; по-друге, покращити якість та ефективність ризик-орієнтованого підходу до аналітичної діяльності за зразком США та ЄС, який передбачає системний

аналіз, оцінку та прогнозування економічних ризиків на основі об'єктивних даних; по-третє, посилити міжвідомчу координацію та обмін інформацією між органами, залученими до забезпечення економічної безпеки, з використанням єдиних аналітичних платформ і баз даних; по-четверте, імплементувати кращі практики країн ЄС і Німеччини щодо професійної підготовки та спеціалізації працівників аналітичних підрозділів, включаючи навчання з використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій; по-п'яте, підвищити рівень правових гарантій незалежності аналітичної діяльності, що характерно для моделей США та провідних країн ЄС, з метою мінімізації політичного впливу на результати аналізу.

Аргументовано, що першим недоліком реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України є невизначеність їх правового статусу. Вказана проблема полягає у тому, що такі висновки фактично відіграють істотну роль у механізмі публічного управління та впливають на подальші рішення органів публічного адміністрування, в тому числі й правоохоронних, однак при цьому не мають чітко закріпленого місця у системі правових засад, які регулюють діяльність БЕБ зокрема, а також визначають основи економічної безпеки України, взагалі. В даному контексті важливо відмітити, що аналітичні висновки БЕБ використовуються як підстава для ініціювання перевірок, направлення рекомендацій іншим органам влади або прийняття управлінських рішень, але законодавство не визначає, чи є вони адміністративними актами, службовими документами внутрішнього користування чи особливим видом інформаційно-аналітичних матеріалів. У результаті виникає ситуація, коли документ фактично має правове значення, але формально позбавлений чітко визначених юридичних властивостей.

Підкреслено, що невизначеність правового статусу аналітичних висновків породжує кілька взаємопов'язаних проблем адміністративно-правового характеру: по-перше, ускладнює чітке встановлення стандартів

обґрунтованості відповідних висновків, їх повноти та достовірності, що створює ризик надмірних зловживань з боку аналітиків Бюро економічної безпеки України; по-друге, суб'єкти господарювання, щодо яких формуються аналітичні висновки, фактично не мають зрозумілих процесуальних гарантій захисту своїх прав, оскільки такі документи формально не породжують правових наслідків, але на практиці можуть істотно впливати на їх економічну діяльність через подальші дії інших органів публічної влади; по-третє, невизначений статус аналітичних висновків ускладнює питання їх оскарження та судового контролю, оскільки вони не визнаються адміністративними актами, їх неможливо безпосередньо оскаржити в адміністративному суді, водночас вони часто слугують фактичною підставою для прийняття рішень, які вже мають обов'язковий характер.

Відмічена наявність розриву між аналітичною діяльністю та управлінськими рішеннями. Наголошено, що цю проблему доцільно вирішувати шляхом системного включення аналітики безпосередньо в процес ухвалення рішень, а не сприйняття її як другорядного або суто дорадчого елемента. Аналітична функція має бути інтегрована в управлінський цикл на всіх етапах: від формулювання проблеми та визначення стратегічних цілей до вибору конкретних інструментів реагування, що потребує тісної та постійної взаємодії між аналітичними підрозділами й керівництвом. За таких умов аналітика не лише відповідає на вже сформульовані запити, а й допомагає їх коректно поставити, пропонуючи альтернативні сценарії, оцінюючи ризики та прогнозуючи наслідки можливих рішень. Водночас аналітичні продукти мають бути орієнтовані на управлінське використання, тобто викладені зрозумілою мовою, у стислому й прикладному форматі та в межах часових рамок, релевантних для прийняття рішень. Не менш важливим є закріплення управлінської відповідальності за врахування аналітичних висновків, коли їх ігнорування або відхилення потребує чіткої аргументації, що поступово

формує довіру до аналітики як ключового інструменту зменшення невизначеності.

Зроблено висновок, що в рамках представленої у роботі проблематики управлінські рішення мають ключове значення як механізм трансформації аналітичних висновків у реальні дії та результати діяльності Бюро економічної безпеки України. Саме на рівні управлінського рішення визначається, чи буде аналітика використана як основа для вибору пріоритетів, інструментів і напрямів реагування, або ж залишиться «інформаційним фоном» без практичного впливу. Якісні управлінські рішення забезпечують зв'язок між даними, аналізом і практичною реалізацією, узгоджуючи стратегічні цілі Бюро з конкретними оперативними діями та дозволяючи перетворювати аналітичні оцінки ризиків і прогнозів на послідовну та цілеспрямовану управлінську практику.

Доведено, що окремою проблемою є слабка міжвідомча імплементація аналітичних висновків ДБР, яку слід вирішувати шляхом інституційного узгодження аналітичної діяльності з механізмами міжвідомчої взаємодії, за якого аналітика буде сприйматися не як внутрішній документ окремого органу, а як спільна основа для координації дій. Ключовим у даному контексті є забезпечення зрозумілості та прикладного характеру аналітичних висновків для інших органів, щоб вони були безпосередньо орієнтовані на спільні завдання, зони відповідальності та можливі формати реагування. Водночас необхідно закріпити сталі процедурні канали обміну аналітичною інформацією, які дозволяють інтегрувати висновки ДБР у процеси планування та прийняття рішень інших відомств, а не обмежуватися формальним інформуванням.

Акцентовано увагу на тому, що ще одним проблемним питанням, яке безпосередньо впливає на якість аналітичних висновків ДБР та їх практичне втілення у життя, - недостатня прозорість аналітичної діяльності ДБР. Зазначене, як вбачається негативно впливає на довіру до її висновків,

оскільки ускладнює розуміння того, на яких даних, підходах і логіці вони ґрунтуються. За відсутності чітких пояснень щодо джерел інформації, методів аналізу та меж застосовності результатів аналітичні продукти сприймаються як закриті або формальні, що знижує їхню переконливість для інших органів. У такій ситуації навіть обґрунтовані висновки можуть викликати скепсис або ігноруватися, оскільки рівень довіри визначається не лише змістом аналітики, а й зрозумілістю та відкритістю процесу її формування.

З'ясовано, що прозорість аналітичної діяльності БЕБ - це системна характеристика функціонування аналітичного напрямку Бюро економічної безпеки України, яка відображає відкритість і зрозумілість не змісту чутливої інформації (яка наприклад становить державну таємницю), а логіки та правил її аналітичного опрацювання. Вона передбачає чітке окреслення джерел і якості даних, методологічних підходів, критеріїв відбору та інтерпретації інформації, а також пояснення того, яким чином аналітичні висновки трансформуються у практичні рекомендації. Прозорість забезпечує можливість усвідомленого сприйняття, перевірки та коректного використання аналітичних продуктів різними користувачами, знижує ризик довільних або формальних рішень і формує довіру до аналітики як до інструменту обґрунтованого, послідовного та прогнозованого управління у сфері економічної безпеки.

Констатовано, що вдосконалення ризик-орієнтованого підходу може стати ефективним способом вирішення проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України, оскільки воно дозволяє безпосередньо пов'язати аналітику з практичними управлінськими та оперативними діями. Коли аналітичні висновки формуються не абстрактно, а навколо чітко визначених ризиків для економічної безпеки, вони автоматично набувають прикладного характеру та орієнтують діяльність Бюро на пріоритетні напрями впливу. Такий підхід забезпечує концентрацію

ресурсів на найбільш значущих загрозах, спрощує трансформацію аналітичних оцінок у конкретні рішення та зменшує розрив між виявленням проблеми й реагуванням на неї. У результаті аналітика перестає бути загальним описом тенденцій і стає інструментом цілеспрямованого управління ризиками, що підвищує як її практичну цінність, так і рівень фактичної імплементації аналітичних висновків у діяльності Бюро.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у тому, щоб з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення правових та організаційних засад реалізації аналітичної функції БЕБ. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. З'ясовано, що загрози економічній безпеці – це зумовлені політичною, фінансовою, соціальною, військовою чи безпековою ситуацією джерела реальної або потенційної шкоди нормальному стану функціонування національної економіки та її складових; а ризики – ймовірні наслідки реалізації загроз, які передбачають негативний, шкідливий чи руйнівний вплив на національну економіку та її складові.

Запропоновано наступний підхід до класифікації загроз в сфері економіки та відповідних їм ризиків: 1) військова агресія російської федерації та її затяжний характер – знищення об'єктів критично інфраструктури, зокрема нафто-, газотрубопроводів, що зупиняє роботу нафтогазового ринку; руйнування об'єктів нерухомості великих, бюджетоутворюючих підприємств, установ, організацій, зокрема, складів, продовольчих баз, майстерень обслуговування техніки, наприклад, сільськогосподарської тощо; знищення територій родючих полів, що унеможлиблює посів та вирощування сільськогосподарських культур, які експортуються; блокада морських портів внаслідок чого неможливий імпорт та експорт продукції; великі втрати на полі бою живої сили Збройних Сил України, а також відтік молоді за кордон приводить до кадрового дефіциту

на підприємствах, в установах та організаціях всіх форм власності, ускладнення їх діяльності та, як наслідок, зменшення податкових надходжень; 2) корупція – тінізація економічних процесів, які не приносять доходів у державний бюджет; поява монополістів на економічних ринках, котрі впливають на інших учасників та створюють перепони у їх законній господарській діяльності, реалізації економічних інтересів; невідповідність діяльності окремих представників господарського сектору законодавчо встановленим вимогам і стандартам, у тому числі міжнародним, за рахунок необ'єктивного проведення щодо них заходів контролю; комерціювання отримання дозвільних документів на провадження певних видів господарської діяльності; 3) фінансова нестабільність та зтяжна залежність української економіки від зарубіжних інвестицій, дотацій – девальвація національної валюти та зміна покупної спроможності населення України; порушення доступу кінцевих споживачів до окремих товарів та послуг внаслідок штучного створення дефіциту окремими особами, групами; зменшення зарубіжних інвестицій у національний господарський сектор, або повна втрата бюджетоутворюючих підприємств, установ, організацій внаслідок їх знецінення та викупу іноземцями; 4) ріст кількості кримінальних правопорушень в сфері економіки – поява злочинних груп та організацій, які використовують економічну нестабільність для власного збагачення і порушення суб'єктивних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб; наповнення національного ринку контрабандними товарами, які не відповідають стандартам якості та не оподатковуються; порушення законної, економічно-ефективної діяльності банківських установ, доведення їх до банкрутства; порушення стабільності обігу національної валюти підробленими грошима, цінними паперами тощо; перешкоджання податковому наповненню Державного бюджету України.

2. Аргументовано, що система суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави складається з чотирьох груп органів державної влади:

1) вищі органи публічної влади – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України та підпорядкована йому Рада національної безпеки і оборони України; 2) державні органи зі спеціальним статусом на які покладається вирішення специфічних завдань у сфері забезпечення економічної безпеки – Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Рахункова палата; 3) центральні органи виконавчої влади – Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Міністерство фінансів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба та Державна служба фінансового моніторингу України; 4) правоохоронні органи – Державна митна служба України, Державна податкова служба України та Бюро економічної безпеки. Наголошено, що в системі відповідних суб'єктів БЕБ займає самостійне та незалежне місце, оскільки відповідно до його адміністративно-правового статусу, - це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовано, у першу чергу, на забезпечення економічної безпеки держави шляхом виявлення, розкриття, припинення, профілактики кримінальних правопорушень вчинених окремими особами та групами в галузі суспільно-економічних відносин. Окрім того, підкреслено, що саме БЕБ є єдиним незалежним правоохоронним органом, який виявляє та оцінює загрози і ризики у сфері національної економіки в цілому, а також визначає стратегічні і тактичні кроки подолання останніх.

3. Доведено, що аналітична функція Бюро економічної безпеки України – це самостійний напрям діяльності БЕБ, який реалізується спеціально уповноваженими аналітичними підрозділами цього правоохоронного органу з метою збору та обробки інформації про загрози і ризики у сфері економіки, причини, умови і факти вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, протидія яким входить до компетенції Бюро.

Зроблено висновок, що адміністративно-правове значення аналітичної функції БЕБ розкривається через наступні особливості: 1) вона є органічною складовою системи законодавчо закріплених повноважень Бюро; 2) реалізація досліджуваного напряму діяльності виділяється в БЕБ інституційно, тобто покладається на спеціально уповноважені структурні підрозділи; 3) виступає правовою підставою для системної та скоординованої взаємодії Бюро з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки, органами державної влади, органами місцевого самоврядування та бізнесом з метою обміну інформацією, аналітичними матеріалами та результатами оцінювання загроз у сфері економіки; 4) результати аналітичної функції використовуються: а) для визначення стратегії діяльності БЕБ у частині попередження, протидії та припинення адміністративних та кримінальних правопорушень в сфері економіки, встановлення причин та умов їх вчинення; б) для оцінки та прогнозування шкоди, а також формування механізмів подолання загроз та ризиків в сфері економіки.

4. Під поняттям «адміністративно-правові відносини щодо реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України» запропоновано розуміти врегульовані адміністративним законодавством суспільні відносини, що виникають в рамках адміністративної діяльності уповноважених підрозділів Бюро з питань організації та реалізації аналітичної функції та поставлених перед відомством цільових завдань. Дані відносини відрізняються чіткістю законодавчого визначення прав і обов'язків їх учасників, а також можливістю застосування до них заходів примусового характеру з метою впорядкування поведінки та забезпечення правильності, ефективності і законності діяльності. Узагальнено, що реалізація аналітичної функції Бюро економічної безпеки України зумовлює появу одразу декількох груп адміністративно-правових відносин, а саме: 1) відносини кадрового забезпечення аналітичних підрозділів БЕБ; 2) відносини, які виникають в рамках поточної, цільової адміністративної роботи аналітичних підрозділів;

3) відносини внутрішнього контролю за станом законності, ефективності та правильності виконання працівниками аналітичних підрозділів своїх повноважень; 4) відносини взаємодії БЕБ із органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями; 5) відносини у сфері захисту службової інформації та державної таємниці під час проведення аналітичної діяльності.

5. Акцентовано увагу на тому, що специфіка адміністративно-правового статусу аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України відображається у ряді особливостей, які характеризують їх місце у системі публічної адміністрації, зокрема: по-перше, вони виступають спеціалізованими суб'єктами публічного управління, діяльність яких спрямована не на безпосереднє застосування заходів примусу, а на інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських і правоохоронних рішень у сфері економічної безпеки; по-друге, їх статус характеризується похідним характером владних повноважень, оскільки результати аналітичної діяльності самі по собі не породжують юридичних наслідків для приватних осіб, але слугують підставою для прийняття рішень іншими структурними підрозділами Бюро; по-третє, важливою особливістю є внутрішньо організаційна підпорядкованість аналітичних підрозділів керівництву Бюро за одночасної функціональної автономії, що проявляється у самостійності вибору методів аналізу, оцінки ризиків та формування аналітичних висновків; по-четверте, адміністративно-правовий статус цих підрозділів визначається спеціальним службово-правовим становищем їх працівників, які є публічними службовцями, але виконують переважно інтелектуально-аналітичні, а не процесуально-силові функції; по-п'яте, специфікою статусу є підвищені вимоги до дотримання законності, обґрунтованості та неупередженості аналітичної діяльності.

6. Доведено, що форми реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це визначені нормами чинного законодавства

моделі зовнішньої, практичної адміністративної діяльності БЕБ щодо виконання покладених на цей правоохоронний орган завдань і повноважень, охоплених змістом аналітичної функції. Аргументовано, що такими формами є наступні: кримінальний аналіз; оцінка ризиків у сфері економіки; застосування ризик-орієнтованого підходу; участь БЕБ у формуванні інформаційних систем.

Констатовано, що методи реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України – це сукупність регламентованих національним законодавством адміністративних заходів, засобів та способів діяльності, які реалізуються спеціально уповноваженими підрозділами БЕБ, за рахунок чого вони формують умови та організують безпосереднє здійснення аналітичної діяльності. До системи визначених методів віднесено: метод систематизації; метод планування; метод обліку; метод контролю; метод організації; метод технічної підтримки.

7. Обґрунтовано, що специфіка адміністративно-правової взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці полягає у наступному: 1) носить публічно-правовий характер, оскільки пов'язана з реалізацією владних управлінських повноважень держави у сфері економічної безпеки, а відтак такі відносини врегульовані нормами адміністративного права; 2) учасниками відповідних правовідносин є різні суб'єкти державного та приватного сектору, інтереси яких перетинається у сфері фінансів, оподаткування, митної справи, контролю й правоохорони; 3) така спільна діяльність орієнтована, насамперед, на раннє виявлення ризиків і загроз, їх прогнозування та запобігання негативним наслідкам, а не лише на реагування постфактум; 4) ключовим інструментом реалізації взаємодії є обмін інформацією, використання інформаційних систем, аналітична обробка даних і формування ризик-орієнтованих висновків; 5) підпорядковується загальним завданням забезпечення економічної безпеки держави та ефективної державної політики

у цій сфері; б) у більшості випадків взаємодія має не ієрархічний характер, оскільки ґрунтується на розмежуванні компетенцій та партнерських відносинах.

8. Узагальнено, що на сьогоднішній день у світі не сформовано якоїсь конкретної та яскраво вираженої моделі функціонування аналітичних підрозділів у сфері економічної безпеки, адже в кожній країні дані підрозділи функціонують в рамках певних органів державної влади та володіють своїм адміністративно-правовим статусом та мають різне функціональне призначення. Разом із тим, зазначене не виключає можливості використання наступних позитивних моментів: по-перше, на прикладі Польщі слід забезпечити поетапну адаптацію європейських стандартів економічної безпеки, а також посилення аналітичної діяльності; по-друге, покращити якість та ефективність ризик-орієнтованого підходу до аналітичної діяльності за зразком США та ЄС, який передбачає системний аналіз, оцінку та прогнозування економічних ризиків на основі об'єктивних даних; по-третє, посилити міжвідомчу координацію та обмін інформацією між органами, залученими до забезпечення економічної безпеки, з використанням єдиних аналітичних платформ і баз даних; по-четверте, імплементувати кращі практики країн ЄС і Німеччини щодо професійної підготовки та спеціалізації працівників аналітичних підрозділів, включаючи навчання з використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій; по-п'яте, підвищити рівень правових гарантій незалежності аналітичної діяльності, що характерно для моделей США та провідних країн ЄС, з метою мінімізації політичного впливу на результати аналізу.

9. Виділено наступні проблеми реалізації аналітичних висновків Бюро економічної безпеки України:

1) невизначеність правового статусу аналітичних висновків. Вказана проблема полягає у тому, що такі висновки фактично відіграють істотну роль у механізмі публічного управління та впливають на подальші рішення

органів публічного адміністрування, в тому числі й правоохоронних, однак при цьому не мають чітко закріпленого місця у системі правових засад, які регулюють діяльність БЕБ зокрема, а також визначають основи економічної безпеки України, взагалі;

2) наявність розриву між аналітичною діяльністю та врахуванням її результатів під час прийняття управлінських рішень. Наголошено, що цю проблему доцільно вирішувати шляхом системного включення аналітики безпосередньо в процес ухвалення рішень. Аналітична функція має бути інтегрована в управлінський цикл на всіх етапах: від формулювання проблеми та визначення стратегічних цілей до вибору конкретних інструментів реагування, що потребує тісної та постійної взаємодії між аналітичними підрозділами й керівництвом;

3) слабка міжвідомча імплементація аналітичних висновків ДБР, яку слід вирішувати шляхом інституційного узгодження аналітичної діяльності з механізмами міжвідомчої взаємодії, за якого аналітика буде сприйматися не як внутрішній документ окремого органу, а як спільна основа для координації дій;

4) недостатня прозорість аналітичної діяльності ДБР, що, як вбачається, негативно впливає на довіру до її висновків, оскільки ускладнює розуміння того, на яких даних, підходах і логіці вони ґрунтуються;

5) наявність недоліків застосування ризик-орієнтованого підходу в процесі аналітичної діяльності БЕБ, що дозволить пов'язати аналітику з практичними управлінськими та оперативними діями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. А 31 код.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Бнтяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. 656 с.
2. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. 2-е вид., допов. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
3. Адміністративне право України : основні поняття : навч. посіб. / за заг. ред. І. П. Голосніченко. Київ : ГАН, 2005. 232 с.
4. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / В. В. Галуцько, В. І. Курило, С. О. Короєд, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Єщук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І. М. Ямкова ; за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 272 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.
6. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
7. Азаров Д. С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 246 с.
8. Бабич І. Г. Принцип справедливості в римському праві і у сучасному зобов'язальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2006. 183 с.

9. БЕБ спільно з міжнародними партнерами посилюють співпрацю у сфері захисту фінансових інтересів Європейського Союзу. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-spilno-z-mizhnarodnymu-partneramy-posyliuiut-spivpratsiu-u-sferi-zakhystu-finansovykh-interesiv-ievropeiskoho-soiuzu>.

10. БЕБ та СБУ викрили схеми привласнення 40 млрд гривень колишнім менеджментом «Укрнафти» та «Укртатнафти». *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-ta-sbu-vykryly-skhemu-pryvlasnennia-40-mlrd-hryven-kolyshnim-menedzhmentom-ukrnafty-ta-ukrtatnafty>.

11. Безверхня Ю. В. Управлінський аналіз як складова управлінського обліку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2011. № 2, т. 3. С. 21–27.

12. Безкровний Є. А. Організаційно-правові засади діяльності органів прокуратури України з розгляду звернень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2015. 263 с.

13. Бізнес обговорив актуальні питання взаємодії з Бюро економічної безпеки України. *ЕВА*. URL: <https://eba.com.ua/biznes-obgovoryv-aktualni-rytannya-vzayemodiyi-z-byuro-ekonomichnoyi-bezpeky-ukrayiny/>.

14. Білоус Р. В., Василичук В. І., Таран О. В. Використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 131–137.

15. Білоусов Ю. Суб'єкти військової управлінської діяльності, рішення, дії чи бездіяльність яких можуть бути оскаржені до суду. *Право України*. 1999. №3. С. 65–67.

16. Бурбика М. М., Солонар А. В., Янішевська К. Д. Адміністративне право України : навч. посіб. Суми : Мрія, 2015. 358 с.

17. Буткевич С. А. Адміністративно-правовий статус Державного комітету фінансового моніторингу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 233 с.
18. Бюро економічної безпеки запроваджує новий проєкт під назвою «Економічний щит». *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4049630-beb-zaprovadzue-proekt-ekonomichnij-sit-so-vin-perebaca.html>.
19. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / за ред. д. і. н., проф. А. М. Киридон. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.
20. Величко Д. М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2008. 21 с.
21. Возняковська К. А. Аналітична діяльність беб як інструмент державного втручання. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 9. URL: <https://irback.e-u.edu.ua/server/api/core/bitstreams/de108229-5cc4-4c34-957f-149a6788933c/content>.
22. Гейко Л. М., Сментина Н. В. Національна економіка : навч. посіб. Одеса : ротапринт, 2012. 315 с.
23. Гетьман-П'ятковська І. А. Право та мораль теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 210 с.
24. Голосніченко І. П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Київ : Вища школа, 1991. 207 с.
25. Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2007. 207 с.
26. Гудима Н. Принципи відкритості і прозорості та їх реалізація в державному управлінні України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2005. № 3. С. 77–83.

27. Дем'янюк І. В. Управлінський аналіз як функція управління підприємницької діяльності. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2014. № 2 (42). С. 66–71.

28. Дембіцька С. Л. Особливості застосування основних адміністративно-правових методів переконання та примусу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2018. № 32. С. 31–34.

29. Демченко С. Ф. Теоретико-методологічні засади ефективності господарського судочинства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2010. 426 с.

30. Державне управління : підручник : у 2 т. / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

31. Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2025 р. № 903. *Офіційний вісник України*. 2025. № 66. Ст. 4566.

32. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 р. № 1068. *Офіційний вісник України*. 2021. № 83. Ст. 5322.

33. ДПС, Держфінмоніторинг та БЕБ підписали Меморандум про співробітництво. *Державна податкова служба України*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentri/novini/876253.html>

34. Дронова О. Л. Небезпеки і ризики в оцінюванні екологічного стану геосистеми. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 164. С. 155–162.

35. Дуфенюк О. М. Філософсько-правова спадщина С. Оріховського: феномен професіоналізму правоохоронця : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2007. 223 с.

36. Економічна безпека / Я. А. Жаліло, М. М. Єрмошенко, П. О. Лайко. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18765/>.

37. Желізко О. О. Аналіз основних небезпек, загроз та ризиків економічній безпеці підприємництва на сучасному етапі розвитку держави. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. № 5. С. 103–108.

38. Забродський В. А., Кизим М. О. Власність, економічна безпека і держава. *Економічна кібернетика*. 2000. № 3–4. С. 58–63.

39. Затверджено структуру центрального апарату БЕБ України. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/news/vadim-melnik-pidpisav-nakaz-pro-zatverdzhennya-strukturi-centralnogo-aparatu-beb-ukrayini>.

40. Звіт про діяльність бюро економічної безпеки України за 2023 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2023%20%D1%80%D1%96%D0%BA/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%91%D0%95%D0%91%20%D0%B7%D0%B0%202023%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.

41. Зуб В. В. Інституційно-правове забезпечення економічної безпеки України : дис. ... д-ра філос. : 081. Харків, 2024. 225 с.

42. Зубко Т. Генезис поняття «Економічна безпека підприємства». *Вісник КНТЕУ*. 2021. № 1. С. 75–89.

43. Калашнікова Л. В. Співвідношення понять «невизначеність», «ризик», «виклик», «загроза», «небезпека» у контексті соціології безпеки життєдіяльності. *Грані*. 2017. Т. 20, № 5 (145). С. 16–23.

44. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 431 с.
45. Каткова А. Г. Правові та організаційні аспекти управління слідчими підрозділами органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 260 с.
46. Кикоть Г. В. Юридичні факти в системі правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2006. 198 с.
47. Кисько А. І. Поняття та зміст адміністративно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері підтримування публічної безпеки і порядку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 635–638.
48. Ківалов С. В., Біла Р. В. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. 3-є вид., перероб. і допов. Одеса : Фенікс, 2008. 394 с.
49. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 400 с.
50. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 207 с.
51. Коваль Л. Адміністративне право України : курс лекцій. Київ : Основи, 1994. 208 с.
52. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35. Ст. 446.
53. Колісніченко П. Т. Загрози, ризики та небезпеки в системі економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Економічні науки. 2017. Вип. 24, ч. 1. С. 56–59.

54. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ, 1999. 736 с.
55. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72, ч. 1. Ст. 2598.
56. Коропатнік І. М. Поняття «взаємодія» в системі відносин громадського суспільства та збройних сил України. *Порівняльне право*. 2015. № 6. С. 189–193.
57. Коршунова Г. С. Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності методологічний аспект : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01. Донецьк, 2009. 233 с.
58. Костенко О. М. Структура інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2012. № 17. С. 12–15.
59. Котюк І. І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 427 с.
60. Кошиков Д. О. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави : монографія / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : Факт, 2020. 478 с.
61. Краснолюбов І., Яковець І. Актуальні питання організації та здійснення громадського контролю за поведінкою осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. № 2. С. 74–79.
62. Кудінова А. О., Маслій О. А., Буряк А. А. Формалізація ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах цифровізації. *Управління змінами та інновації*. 2024. № 12. С. 25–31.
63. Курінний Є. В. Адміністративне право України: тенденції трансформації в умовах реформування : навч. посіб. Дніпропетровськ : Юридична академія МВС України, 2002. 92 с.

64. Левчин В. ВВП Польщі 2025: дані, зростання та прогнози. *Kokl.ua*. URL: <https://kokl.ua/vvp-polshhi-2025-dani-zrostannya-ta-prognozy>.
65. Лизун М. В., Озарко К. С. Економічна безпека ЄС та України: нові виклики та загрози. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2023. Вип. 25. С. 117–127.
66. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Юрискон-сульт: КНТ, 2006. 355 с.
67. Лісойван Я. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань України : дис. ... д-ра філос. : 081. Харків, 2024. 261 с.
68. Лозинський Ю. Р. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів по протипожежній профілактиці на залізничному транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2010. 236 с.
69. Любарський В. М. Принцип відкритості та прозорості в діяльності правоохоронних органів. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 3. С. 95–100. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiD-5TK45iSAxVNORAIHdfuMeEQFnoECBsQAQ&url=https%3A%2F%2Fchasprava.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F963%2F899%2F&usg=AOvVaw2pg55ruQ34PsILekcIW3KB&opi=89978449>.
70. Маємо хороші результати міжвідомчої співпраці з БЕБ та ДПС. *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/FilipPronin389.html>.
71. Макаренко Л. О. Теоретичні закономірності дії правових приписів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 16 с.
72. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Атіка, 2003. 576 с.

73. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2016. № 2 (53). С. 159–166.

74. Манжик Н. А., Сасіна Л. О. Психологія і педагогіка : навч. посіб. Харків : ИНЖЕК, 2003. 199 с.

75. Маркіна І. А., Потапюк І. П. Загрози економічній безпеці підприємства: теоретичний аспект. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія : Економічні науки. 2017. № 33. С. 130–137.

76. Марков В. В. Адміністративно-правові засади діяльності підрозділів внутрішньої безпеки щодо забезпечення законності і дисципліни в ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2009. 216 с.

77. Матюхіна Н. П. Управління персоналом: теоретичні та практичні аспекти органів внутрішніх справ України : монографія. Харків, 1999. 285 с.

78. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 68 с.

79. Мельник Т. М. Адміністративно-правове забезпечення юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2024. 207 с.

80. Мельничук М. В. Адміністративно-правові засади управлінської діяльності керівників органів виконавчої влади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 197 с.

81. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. 1-е вид. Київ : Українська радянська енциклопедія, 1974. 865 с.

82. Мовчан А. О. Правове регулювання відносин із добору кадрів у ринкових умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2009. 201 с.

83. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. Київ : КВІЦ, 1999. 462 с.

84. Наконечна І. В. Поняття та сутність адміністративно-правових відносин щодо забезпечення національної безпеки України в умовах

євроінтеграції. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 164–168.

85. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.

86. Нечипоренко Л. С., Подоляк Я. В., Паснюк В. Г. Класична педагогіка : навч. посіб. Харків : Основа, 1998. 419 с.

87. Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. / за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. Ірпінь, 2000. 304 с.

88. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 204 с.

89. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2001. Т. 2 : К–П. 926 с.

90. Носач А. В. Адміністративно-правові форми діяльності Служби безпеки України з протидії тероризму : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 22 с.

91. Односталко Д. В. Система публічного управління у сфері економічної безпеки України : дис. ... д-ра філос. : 281. Одеса, 2023. 229 с.

92. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розкритті злочинів у сфері господарської діяльності. *Форум права*. 2012. № 2. С. 511–518.

93. Олійник І. Л. Організаційно-правові засади взаємодії міліції (поліції) країн-учасниць СНД у боротьбі з правопорушеннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Донецьк, 2005. 232 с.

94. Олійниченко О. М. Аспектний підхід до визначення поняття «управлінське рішення». *Наукові праці НУХТ*. 2007. № 21. С. 79–80.

95. Олійничук Р. П., Карапетян О. М. Роль та значення кримінального аналізу в діяльності детективів Бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 421–423.

96. Оніщенко Н. М. Правове регулювання та правовий вплив: поняття, взаємозумовленість та відмінність. *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. 2004. Вип. 25. С. 3–5.

97. Орлів М. С. Підготовка і прийняття управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / упоряд. Г. І. Бондаренко. Київ : НАДУ, 2013. 40 с.

98. Пазєєва Г. М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортноекспедиційних підприємств України). Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2017. 291 с.

99. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 250 с.

100. Пасгернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави: Статика процесу) забезпечення. Київ : Кондор, 2002. 302 с.

101. Повидиш В. В. Сучасне поняття адміністративних правовідносин щодо забезпечення та реалізації державного оборонного замовлення в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 210–215.

102. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 51 с.

103. Подоляка А. М. Взаємодія державних органів в охороні громадського порядку. *Форум права*. 2009. № 2. С. 338–344

104. Попадинець Н. М. Основні чинники забезпечення економічної безпеки України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 2. С. 20–23.

105. Представники бізнесу та державних структур зустрілися під час круглого столу “Контроль без тиску: як побудувати довіру під час війни?”

Бюро економічної безпеки України. URL:

<https://esbu.gov.ua/news/predstavnyky-biznesu-ta-derzhavnykh-struktur-zustrilysia-pid-chas-kruhloho-stolu-kontrol-bez-tysku-iaak-pobuduvaty-doviru-pid-chas-viiny>.

106. Прийняття управлінських рішень : навч. посіб. / Ю. Є. Петруня, В. Б. Говоруха, Б. В. Літовченко та ін. ; за ред. Ю. Є. Петруні. Київ : ЦУЛ, 2011. 216 с.

107. Прийняття управлінських рішень: організаційно-психологічний аспект : навч. посіб. / М. М. Білинська, Ю. В. Ковбасюк. Київ : НАДУ, 2011. 232 с.

108. Причепий Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2006. 592 с.

109. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

110. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5. Ст. 30.

111. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 23. Ст. 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20/conv#Text>.

112. Про депозитарну систему України : Закон України від 06.07.2012 р. № 5178-VІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 39. Ст. 517.

113. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 381-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

114. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 355-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

115. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

116. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

117. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22. Ст. 1015.

118. Про затвердження Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки України від 26.05.2023 р. № 170. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-polozhennia-pro-analitychni-produkty-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy>.

119. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. *Офіційний вісник України*. 2015. № 33. Ст. 964.

120. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537. *Офіційний вісник України*. 2015. № 62. Ст. 2028.

121. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

122. Про затвердження Положення про підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки України від 02.10.2023 р. № 270. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-polozhennia-pro-pidhotovku->

perepidhotovku-ta-pidvyschennia-kvalifikatsii-osib-iaki-maiut-spetsialni-zvannia-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy.

123. Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022 р. № 1333. *Офіційний вісник України*. 2022. № 96. Ст. 5979.

124. Про затвердження Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки України від 21.01.2022 р. № 14. *Офіційний вісник України*. 2022. № 10. Ст. 567.

125. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. Ст. 900.

126. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України : наказ Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України від 22.11.2022 р. № 342/760. *Офіційний вісник України*. 2022. № 97. Ст. 6075.

127. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки України від 01.02.2023 р. № 36. *Офіційний вісник України*. 2023. № 25. Ст. 148.

128. Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 р. № 1509. *Офіційний вісник України*. 2025. № 8. Ст. 647.

129. Про затвердження Правил професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки України від 30.06.2022 р. № 129. *Офіційний вісник України*. 2022. № 68. Ст. 523.

130. Про затвердження Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року : наказ Бюро економічної безпеки України від 01.01.2024 р. № 1. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-stratehii-instytutsiinoho-rozvytku-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-do-2027-roku>.

131. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

132. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

133. Про Національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

134. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

135. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 1154.

136. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року "Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року": Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 65. Ст. 4104.

137. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. №127.

138. Про утворення територіальних органів Бюро економічної безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 р. № 1135. *Офіційний вісник України*. 2021. № 88. Ст. 425.

139. Про Фонд державного майна України : Закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 28. Ст. 311.

140. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №38. Ст. 385.

141. Результати роботи Бюро економічної безпеки України за 2023 рік. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/prescentr/infohrafiky/rezultaty-roboty-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-za-2023-rik>.

142. Ринажевський Б. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 339 с.

143. Роговська-Іщук І. В. Технічний аналіз на міжнародному валютному ринку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Тернопіль, 2009. 20 с.

144. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2020. № 17. С. 257–267.

145. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека. Сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка, менеджмент, підприємництво*. 2013. № 25 (1). С. 188–195.

146. Рутьєв В. А., Гуткевич С. О. Менеджмент : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 312 с.

147. Серода О. О. Правова процедур: теоретико-правові засад та практичні виміри : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 16 с.
148. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.
149. Словник синонімів української мови : в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головощук та ін. Київ : Наук. думка, 2000. Т. 2. 954 с.
150. Словник української мови : в 11 т. / редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1972. Т. 3 : 3. 741 с.
151. Словник української мови : в 11 т. / редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1977. Т. 8 : Природа–Ряхтливий 1977. 927 с.
152. Словник української мови : в 11 т. / редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6 : П–Поїти. 832 с.
153. Собакаръ А. О. Організаційно-правові основи утворення і функціонування спеціальних економічних зон в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Донецьк., 2002. 216 с.
154. Соколов В. А. Інституалізація аналітичної діяльності в системі забезпечення національної безпеки на основі застосування зарубіжного та вітчизняного досвіду : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Харків, 2020. 375 с.
155. Соколов В. А. Класифікація, функція та завдання аналітичної діяльності в системі забезпечення національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 89–94.
156. Спеціальна операція з викриття злочинних схем на митниці триває. Протягом доби у трьох областях України та Києві Генеральна прокуратура спільно з СБУ, ДБР, Національною поліцією та БАБС

припинила злочинні схеми на митниці. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/en/posts/trivaje-specoperaciya-z-vikrittya-zlocinnix-sxem-na-mitnici-uprodovz-dobi-v-tryox-oblastyax-ukrayini-ta-kijevi-ofis-generalnogo-prokurora-spilno-z-sbu-dbr-nacpolicijeyu-ta-beb-pripinili-zlocinni-sxemi-na-mitnici>

157. Статистика попередніх цінових угод (АРА). *Міністерство фінансів Польщі*. URL : <https://www.podatki.gov.pl/ceny-transferowe/procedury-map-i-ara-statystyki/upzednie-porozumieniacenowe-ara/statystyki/>.

158. Стеценко С. П. Економічна безпека: сутність і структура. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. С. 104–106.

159. Стигар І. М. Онтологічні функції права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2008. 208 с.

160. Структура Територіального управління БЕБ в Одеській області. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/terytorialni-upravlinnia/terytorialne-upravlinnia-beb-v-odeskii-oblasti/informatsiia/struktura>.

161. Сухонос В. В. Прокуратура в механізмі української держави: проблеми теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2009. 462 с.

162. Транспортне право України : навч. посіб. / Е. Ф. Демський, В. К. Гіжевський, С. Е. Демський, А. В. Мілашевич ; за заг. ред. В. К. Гіжевського, Е. Ф. Демського. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

163. Тлумачний словник української мови / за ред. А. О. Івченко. Харків : ФОЛІО, 2002. 543 с.

164. Тлумачний словник української мови : понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / за ред. д-ра філол. наук, проф. В. С. Калашника. 2-ге вид., випр. і допов. Харків : Прапор, 2005. 992 с.

165. Труш О. О., Василенко Д. В. Інформаційно-аналітична діяльність у системі публічного управління. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. Вип. 4. С. 49–55.
166. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 288 с.
167. Фелик В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 479 с.
168. Хохленко О. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих державних адміністрацій у сфері освіти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 199 с.
169. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.
170. Шамшур М. С. До проблеми адміністративно-правової класифікації ризиків і загроз у сфері економіки України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 198–203.
171. Шамшур М. С. До проблеми визначення поняття ризиків і загроз у сфері економіки України. *Право та державне управління*. 2022. № 4. С. 676–682.
172. Шамшур М. С. Кримінальний аналіз, як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–22 лютого 2022 р. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.
173. Шамшур М. С. Оцінка ризиків у сфері економіки, як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення* : матеріали другої міжнар.

наук.-практ. конф., м. Київ, 04–05 червня 2025 р. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 140–143.

174. Шамшур М. С. Поняття та адміністративно-правове значення аналітичної функції бюро економічної безпеки України. *KELM. (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7 (59). С. 496–499.

175. Шамшур М. С. Поняття та значення взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ 14–15 листопад 2021 року. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 134–136.

176. Шамшур М. С. Сучасний стан правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 379–381.

177. Швачка В. Ю. Правова соціалізація особи в сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 198 с.

178. Шевченко Е. О. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). *Форум права*. 2011. № 1. С. 1116–1122.

179. Шлемко В. І., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД. 1997. 120 с.

180. Шморгун Л. Г. Менеджмент організацій : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 462 с.

181. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2022. 504 с.

182. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2003. Т. 5 : П–С. 736 с.

183. Яценко С. Л. Адміністративно-правові засади діяльності керівника в органах внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 225 с.

184. Economic security: A new EU paradigm? URL: <https://www.epc.eu/publication/Economic-security-A-new-EU-paradigm-516bc0/>.

185. Ein Wirtschaftswissenschaftliches Indikatorensystem zur Messung von Sicherheit und Sicherheitswirtschaft in Deutschland (WISIND). URL: https://www.diw.de/de/diw_01.c.395243.de/projekte/ein_wirtschaftswissenschaftliches_indikatorensystem_zur_messung_sicherheit_und_sicherheitswirtschaft_in_deutschland_wisind.html.

186. Financial Crimes Enforcement Network. URL: <https://www.fincen.gov/about-fincen/what-we-do>

187. Krajowa Administracja Skarbowa (KAS). Аудити у сфері публічних фінансів. URL : <https://www.gov.pl/web/kas/audyty-krajowej-administracji-skarbowej-w-zakresie-srodkow-publicznych>.

188. Shamsur M. On the Characterisation of the System of Administrative Legal Relations Arising in the Implementation of the Analytical Function of the Bureau of Economic Security of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 5 (339). Pp. 119–124.

189. Strategic Autonomy and European Economic and Research Security. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/strategic-autonomy-and-european-economic-and-research-security_en.

190. Sylwia Czubińska ABW: praca w Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Jak się dostać? URL: <https://www.gowork.pl/poradnik/3/kariera/praca-w-abw-czyli-agencji-bezpieczenstwa-wewnetrznego-jak-sie-dostac-jakie-sa-ich-obowiazki/>.

191. U.S. Economic Security. Winning the Race for Tomorrow's Technologies. URL: <https://www.cfr.org/task-force-report/us-economic-security>.

192. UWC and Ukraine's Economic Security Bureau sign memorandum on strategic partnership = UWC та Бюро економічної безпеки України підписали меморандум про стратегічне партнерство. *World Ukrainian Congress*. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/uwc-and-ukraines-economic-security-bureau-sign-memorandum-on-strategic-partnership/>.

193. Viktor Szép Strengthening EU Economic Security: Strategic Autonomy and the Geopolitics of Trade and Industry. URL: <https://www.europeanlawblog.eu/pub/0758mni2/release/1>.

194. Walka z przestępczością ekonomiczną w 2025 roku. URL: <https://policja.pl/pol/aktualnosci/272034,Walka-z-przestepczoscia-ekonomiczna-w-2025-roku.html>.

195. Wirtschaftssicherheit beginnt an der Kaikante. URL: <https://www.helmut-schmidt.de/aktuelles/detail/wirtschaftssicherheit-beginnt-an-der-kaikante>

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Шамшур М.С. До проблеми визначення поняття ризиків і загроз у сфері економіки України. *Право та державне управління*. 2022. № 4. С. 676–682.
2. Шамшур М.С. Поняття та адміністративно-правове значення аналітичної функції бюро економічної безпеки України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7 (59). С. 496–499.
3. Shamshur M. On the Characterisation of the System of Administrative Legal Relations Arising in the Implementation of the Analytical Function of the Bureau of Economic Security of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 5 (339). Pp. 119–124.
4. Шамшур М.С. До проблеми адміністративно-правової класифікації ризиків і загроз у сфері економіки України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 5. С. 198–203.
5. Шамшур М.С. Сучасний стан правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 379–381.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шамшур М.С. Поняття та значення взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими суб'єктами у процесі виявлення ризиків і загроз економіці. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ 14–15

листопад 2021 року). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 134–136.

7. Шамшур М.С. Кримінальний аналіз, як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21–22 лютого 2022 р. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.

8. Шамшур М.С. Оцінка ризиків у сфері економіки, як форма реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення* : матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04–05 червня 2025 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 140–143.

АКТ

впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Шамшура Миколи Сергійовича на тему: «Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України», у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія у складі: в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, професора Короеда Сергія Олександровича (голова комісії); завідувача аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни; провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Шамшура Миколи Сергійовича за темою «Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України» мають належний теоретичний та методологічний рівень, відзначаються високою практичною значимістю та активно використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

Результати дослідження застосовуються під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем правового забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України. Матеріали роботи також використовуються Інститутом у межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-

правових відносин» (номер державної реєстрації № 0120U105390).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Шамшура Миколи Сергійовича за темою «Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України», на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки права інтелектуальної власності.

Голова комісії:

Сергій КОРОЄД

Члени комісії:

Лариса СОРОКА

Костянтин ШКАРУПА

АКТ

впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Шамшура Миколи Сергійовича за темою «Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України», в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України» Шамшура Миколи Сергійовича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисциплін, які викладаються у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право: доктринальні та практичні проблеми», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади виявлення ризиків і загроз у сфері економіки шляхом реалізації аналітичної функції Бюро економічної безпеки України» Шамшура Миколи Сергійовича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисциплін «Адміністративне право: доктринальні та практичні проблеми», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права».

Члени комісії:

Завідувач аспірантури
Науково-дослідного інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, професор

Л. В. Сорока

провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, старший дослідник

К. В. Шкарупа